

EKONOMİK RAPOR

2 0 2 2

ANTALYA TİCARET BORSASI

Cumhuriyet Caddesi Borsa İşhanı Kat 2

P.K. 101 07040 Antalya /TÜRKİYE

Tel: 0 242 244 26 70, 241 11 25, 241 28 28

Faks: 0 242 241 11 58

<http://www.antalyaborsa.org.tr> antalyatb@tobb.org.tr

**TÜCCAR, MİLLETİN EMEĞİNİ VE ÜRETİMİNİ KIYMETLENDİRMEK İÇİN
ELİNE VE ZEKÂSINA, EMNİYET EDİLEN VE
BU EMNİYETE LİYÂKAT GÖSTERMESİ GEREKEN ADAMDIR.**

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

S u n u Ő

Antalya Ticaret Borsası; 100 yılı aşan geçmişı ile kentimizin ve ülkemizin köklü kurumları arasında bulunmaktadır. Asırlık çınarlar ailesine katılan borsamıza üye olmaktan ve yönetiminde bulunmaktan gurur duyarken hizmet etme fırsatının bize verilmesinden dolayı da mutluluk duyduğumuzu belirtmek isteriz. Böylesi tarihi derinliğe ve birikime sahip bir kurumun yönetim ve insan kaynağı ekibinde olmak hepimiz için kıvanç vericidir.

2022 yılını %5.6 gibi ülkemizin potansiyel büyümesi civarında bir büyümeyle geçirmiş olmamıza rağmen tarım sektörümüzün %1.3 gibi potansiyelinin çok altında bir büyüme performansı göstermiş olması dikkat çekici olmuştur.

Ülkemiz ekonomisinin küçülme zamanlarında kurtarıcı konumunda olan tarım sektörümüz, bir kez daha ekonominin büyüme döneminde buna ayak uyduramamıştır. Bu geriye düşüşte yapısal ve güncel pek çok sebep bulunmaktadır. Ancak tarımsal üretim ve ticaretin hayati öneminin tüm dünyadaki farkındalığı son derece artmışken ülkemizdeki farkındalığın henüz layıkıyla gerçekleşmediğini söylemek mümkündür. Halbuki stratejik sektör olmanın gerekleri gerçekten yerine getirilmiş olsaydı, tarım sektörü bir bütün olarak büyüyen ekonomiden hak ettiği payı alma şansına sahip olabilirdi.

Ekonominin zor zamanlarında yaptığı olumlu katkının çok daha fazlasını istihdamda yapan tarım sektörünün stratejik sektör olma gerçeğinin yanı sıra ülkemiz için tam bir beka sektörü olduğu görülmüştür. Yani ne kadar paranız olursa olsun ihtiyaç duyduğunuz tarım ürünlerini ithal etmekte bile aciz kaldığımız dönemler olabilmektedir.

Antalya, ülkemiz katma değerli tarımsal üretiminde ve ihracatında ayrıcalıklı bir konuma sahiptir. Ülkemiz tarımsal topraklarının yaklaşık %1.5’u civarında bir alanına sahip olmamıza rağmen bitkisel üretim değerinin %6.5’na yakın bir payı gerçekleştirmekteyiz. Aynı zamanda örtüaltı üretimin merkezi olma konumundayız. Meyvecilikte de önemli bir yere sahibiz. Özellikle narenciye, nar, muz, avokado ve benzeri iklim avantajlı ürünlerde ciddi bir kapasiteye sahip bulunmaktayız.

Amacımız, bu kapasitemizi daha da geliştirmektir. Bu uğurda emek veren tüm paydaşlarımıza teşekkür ederim.

Ali ÇANDIR

Yönetim Kurulu Başkanı

ANTALYA TİCARET BORSASI
YÖNETİM KURULU

Başkan : Ali ÇANDIR

Başkan Yardımcısı : Halil BÜLBÜL

Sayman Üye : Cüneyt DOĞAN

Üye : Ragıp GÖK

Üye : Hüseyin SİMAV

ANTALYA TİCARET BORSASI MECLİSİ

Başkan : **Erdoğan EKİNCİ**
Başkan Yardımcısı : **Abdullah İNAN**
Başkan Yardımcısı : **Murat KÖSEOĞLU**
Katip Üye : **Veli KARASU**

Üye : **Ali ÇANDIR**
Üye : **Halil BÜLBÜL**
Üye : **Cüneyt DOĞAN**
Üye : **Ragıp GÖK**
Üye : **Hüseyin SİMAV**
Üye : **Ahmet YILMAZ**
Üye : **Nuri BÜYÜKSELÇUK**
Üye : **Kadir SARICALAR**
Üye : **Sedat EKİCİ**
Üye : **M.Cahit SÖNMEZ**
Üye : **Ata SÖNMEZ**
Üye : **Adnan İNGEÇ**
Üye : **Tuncay ÖZDEN**
Üye : **Selçuk ÇELEBİ**
Üye : **Hakkı Ergin CİVAN**

ANTALYA TİCARET BORSASI MESLEK KOMİTELERİ

1. MESLEK KOMİTESİ

Başkan	Yusuf SARICALAR
Başkan Vekili	Ali GÖK
Üye	Murat KÖSEOĞLU
Üye	Nuri BÜYÜKSELÇUK
Üye	Ahmet YILMAZ
Üye	Orhan KARASU
Üye	Ahmet İnce

2. MESLEK KOMİTESİ

Başkan	Gökhan REÇBER
Başkan Vekili	Kazım AYDOĞAN
Üye	Veli KARASU
Üye	Kadir SARICALAR
Üye	Abdullah SAYIN

3. MESLEK KOMİTESİ

Başkan	Fevzi ATŞAN
Başkan Vekili	Fatih EKİNCİ
Üye	Erdoğan EKİNCİ
Üye	Cüneyt DOĞAN
Üye	Sedat EKİCİ
Üye	Erhan BÜYÜKKASAP
Üye	Mustafa ÇETİN

4. MESLEK KOMİTESİ

Başkan	Yaşar KOCAOĞLU
Başkan Vekili	Zafer TAN
Üye	Halil BÜLBÜL
Üye	Hüseyin SİMAV
Üye	Ragıp GÖK
Üye	İrfan AKBAŞ
Üye	Ufuk İNGEÇ

5. MESLEK KOMİTESİ

Başkan	Ufuk İNGEÇ
Başkan Vekili	Mert SÖNMEZ
Üye	Mustafa Cahit SÖNMEZ
Üye	Adnan İNGEÇ
Üye	Ömer ÖZDEMİR
Üye	Aydın CENGİZ
Üye	Sedat BAŞAR

6. MESLEK KOMİTESİ

Başkan	Ertan ALTUNDAĞ
Başkan Vekili	Mehmet BULGAN
Üye	Ali ÇANDIR
Üye	Tuncay ÖZDEN
Üye	Selçuk ÇELEBİ
Üye	Ömer OSMAN
Üye	Mert YEĞİNALTAY

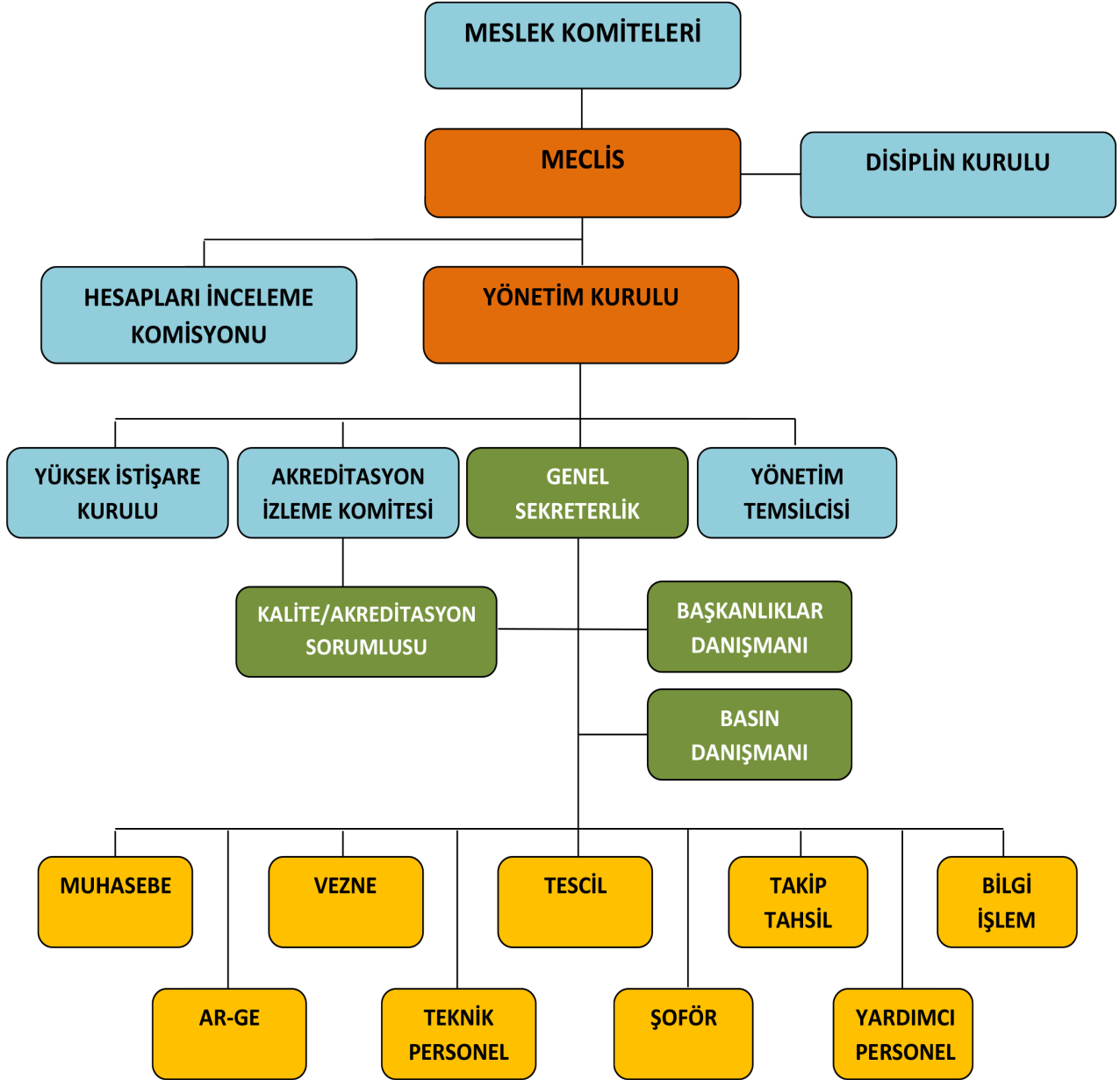
7. MESLEK KOMİTESİ

Başkan	Necmi ALPAGOT
Başkan Vekili	Şaban ACAR
Üye	Hakkı Ergin CİVAN
Üye	Abdullah İNAN
Üye	Arif İZMİR

DİSİPLİN KURULU

Başkan	Burak GÖNEN
Üye	Nurettin BABAOĞLU
Üye	Nuri CENGİZ
Üye	Derviş KAYMAZ
Üye	Mustafa FETTAHOĞLU
Üye	Hakan Tayfun AYDIN

ATB ORGANİZASYON ŞEMASI

İÇİNDEKİLER

Sunuş	4
Giriş	10
1. Küresel Ekonomide Görünüm ve Eğilimler	12
2. Türkiye Ekonomisinde Görünüm ve Eğilimler	18
3. Antalya Ekonomisi, Tarımsal Üretimi ve Ticareti	38
4. Antalya Ticaret Borsası	57
4.1. Kuruluş ve Tarihçe	57
4.2. Mali Yapı ve Üye Sayısı	57
4.3. Temsil, İmza Yetkisi ve Ehliyet	58
4.4. Yayın Faaliyetleri	58
4.5. Borsa Tescilleri	59
4.6. Borsa Kotasyonuna Dahil Maddeler	59
4.7. Borsanın İşlem Hacmi	61
4.8. 2020 Yılı Ana Faaliyetleri	62
5. 2022 Yılı Hedefleri ve Planları	64
6.Sonuç ve Değerlendirme	65

Giriş

2022 yılı, ekonomik büyümeler bakımından oldukça dalgalı ve giderek zayıflayan bir eğilim gösteren yıl olmuştur. 2022 yılını gsyh (Gayrisafi Yurtiçi Hasıla) büyümesi olarak %5.6 ile tamamladık. Potansiyel büyüme değerimize yakın bir büyüme olmasına rağmen çeyrek dönemler itibariyle baktığımızda sırasıyla %7.6, %7.6, %4 ve %3.5 gibi giderek zayıflayan bir sürecin ortalaması olarak %5.6 ilan edilmiştir. 2022 yılında toplam gsyh değeri ise 905 milyar USD olmuştur.

Tarım sektöründeki durum çok daha zayıf seyretmiştir. 2022 yılını %1.3 büyüme ile tamamlayan tarım sektörü için çeyrek dönemler itibariyle sırasıyla %0.05, -%0.21, %3.7 ve -%2.3 büyümeler ilan edilmiştir. Yıllık toplam değer ise 2.1 milyar USD olmuştur.

Antalya ekonomisi ise genel olarak Türkiye ekonomisinin ortalama büyümesinden daha iyi bir performans gösterirken tarım sektöründe durum, benzer olmamıştır. Tarımın başkenti olarak bilinen Antalya, ülkemiz tarımından daha düşük bir performans göstermiş, bu da sektörümüzü nispi olarak geriletmiştir.

2020 ve 2021 yıllarında ülkemizde yaşanan ayırıcı özellik, negatif reel faizle verilen kredilerdeki devasa artıştır. Öyle ki uzun yıl ortalaması %15 civarında olan kredi büyümesi 2020 ve 2021 yıllarında %50'yi aşmış özellikle tüketici tarafını oluşturan konut ve araç kredileri %100 civarında bir kredi büyümesine sahne olmuştur. Böylesi devasa kredi büyümesi, 2020 ve 2021 yıllarında ciddi ekonomik büyümeleri körüklemiştir. Ancak bu parasal genişlemenin tarım sektörüne yansımaları olumlu yönde olmamıştır.

Tarım sektörümüz, genel olarak bir dönem iyi büyümeye karşılık ertesi dönem daha kötü bir performans gösterme karakteristiğine sahiptir. Nitekim 2020 yılında gsyh'nın %1.7 büyümesine karşılık tarım sektörü %5 civarında büyümüştür. 2021 yılında ise gsyh'nın %12'ye yakın büyümesine karşılık tarım sektörümüz -%3 civarında daralmıştır. 2022 yılında da gsyh %5.6 büyürken tarım sektörü %0.3 civarında büyüebilmiştir. Yani 2021 ve 2022 yıllarında tarım sektörü genel ekonominin altında bir performans göstermiştir. Esasen bu eğilimin istikrarlı ve sürdürülebilir bir yapıda büyümeye dönüştürülmesi gereklidir. Bu yapı, hem ülkemiz tarımı için hem de kentimiz tarımı için geçerli hale getirilmelidir. Zira tarımsal faaliyetler başta kırsal kesim olmak üzere tüm insanlarımızı doğrudan etki etmektedir.

Tarımsal faaliyetlerdeki dalgalanmalar, kent-kırsal kesim insanlarımızı doğrudan şok edici etkiler yaratmaktadır. Söz konusu dalgalanmalar aynı zamanda tarımsal faaliyetlerle uğraşanları da bu faaliyetlerden uzaklaştırmaktadır. Yani ikili ve geniş kapsamlı olumsuz etkiler yaratmaktadır.

Tarım sektörünün tüm olumsuzlara ve zorluklara rağmen kent ekonomisi içine nüfuz etme ve yayılma gücü hala etkisini göstermektedir. Yani kentimizde tarımsal üretim ve ticaret iyi ise hem kent ekonomisi hem de kent istihdamı toplam olarak yükselmektedir.

Ekonomik büyüme eğilimini sürdürülebilir hale getirme çabalarının özellikle tarımsal ve ticari hayata sayısal yansımaları; bu raporun temel konusunu oluşturmaktadır.

İlk bölümde, yukarıda sözü edilen yaklaşımla bir tümden gelim uygulaması ve değerlendirmesi yapılmaya çalışılmıştır. Bu bölümde IMF,OECD, WTO ve WB gibi uluslararası, TÜİK, DPT, DTM ve HM gibi ulusal kurumların verilerinden ve araştırma raporlarından yararlanılmıştır.

İkinci bölüm Türk ekonomisindeki 2022 yılı görünümünü ve bir zaman serisi biçiminde eğilimlerini kapsamaktadır. Bu kapsamdaki ikincil veriler ve araştırmalar temel alınmıştır.

Üçüncü bölümde, tarımsal yapı ve ticaretteki veriler ve araştırmalar değerlendirilmiştir.

Dördüncü bölümde ise Antalya'nın tarımsal yapısı ve ticareti; uluslararası, ulusal ve bölgesel karşılaştırmalarla değerlendirilmiştir.

Beşinci bölümde, Antalya Ticaret Borsası'nın kurumsal ve operasyonel faaliyetlerinin 2022 yılı görünümü değerlendirilmiştir.

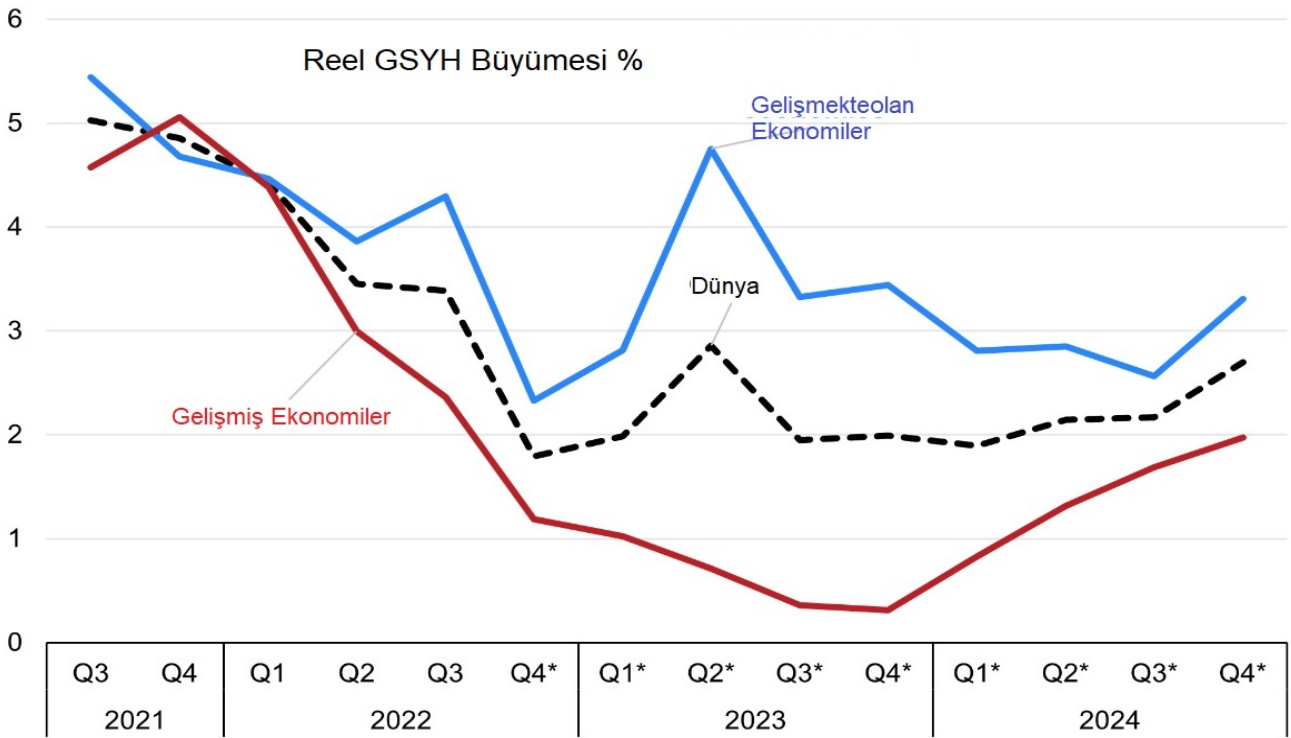
Raporun son bölümü olan altıncı bölümü ise 2023 yılı hedeflerine ayrılmıştır.

1. Küresel Ekonomide Görünüm ve Eğilimler:

2020 yılı boyunca yaşanan salgından sonra dünya ekonomisi, genel bir toparlanma sürecine girmiştir. 2021 yılındaki ekonomik göstergelerin dipten çıkış olarak algılanmasından sonra ise 2022 yılı, ilerleyen dönem için dünya ekonomisinin yeni genel eğiliminin başlangıç yılı olmuştur. Bu bakımdan 2022 yılı göstergeleri, daha bir önem kazanmıştır.

Küresel ekonomik büyümenin genel göstergesi olan dünya GSYH (Gayrisafi Yurtiçi Hasıla) rakamları, salgın sonrası gerçekleştirmeleri ve tahminleri ile Şekil-1.1’de verilmiştir.

Şekil-1.1. Dünya GSYH Büyüme Eğilimleri.

Kaynak: GEO, 2023

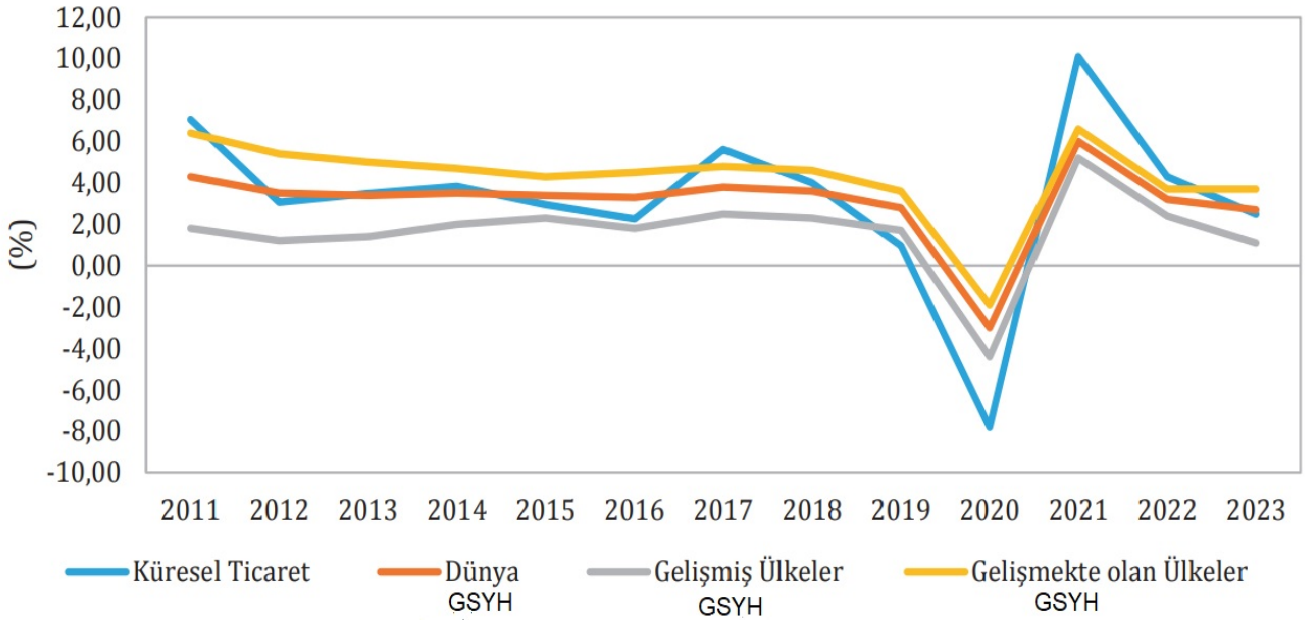
2021 yılı 3. çeyreğinden itibaren salgın etkisinden sonraki çeyrek dönemler için dünya, gelişmiş ve gelişmekteolan ülke gruplarının reel GSYH eğilimleri 2023 yılından itibaren tahminler de dahil olmak üzere Şekil-1.1’de gösterilmiştir.

2021 yılının salgın kapanmasına bir tepki olarak geçici bir sıçrama yılı olduğu açıkça görülmektedir. Dolayısıyla 2022 yılının tüm çeyrekler boyunca tüm ülke grupları için bir düşüş göstermesi ve bunun 2023 yılı son çeyreğine kadar genel olarak devam etmesinin tahmin edilmesi değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmenin tek istisnası, gelişmekteolan ülke grubunun 2023 yılı 2. çeyreğinde yaşaması beklenen büyüme eğilimi ve bunun dünya ekonomisinde sağlayacağı geçici

büyüme artışı olmuştur. Takip eden dönemde ise büyüme artışındaki hız kaybı kendisini göstermektedir. Gelişmiş ülke grubu ise genel olarak 2024 yılı ilk çeyreğinden itibaren yeni bir büyüme ivmesi yakalayabilecektir.

Salgın sonrası gerçekleşme ve yakın gelecek beklentilerine bu yakından bakıştan sonra böyle bir eğilimin geçmişten bugüne zaman serisi ise Şekil-1.2’de verilmiştir.

Şekil-1.2. Dünya GSYH Büyüme eğilimleri.

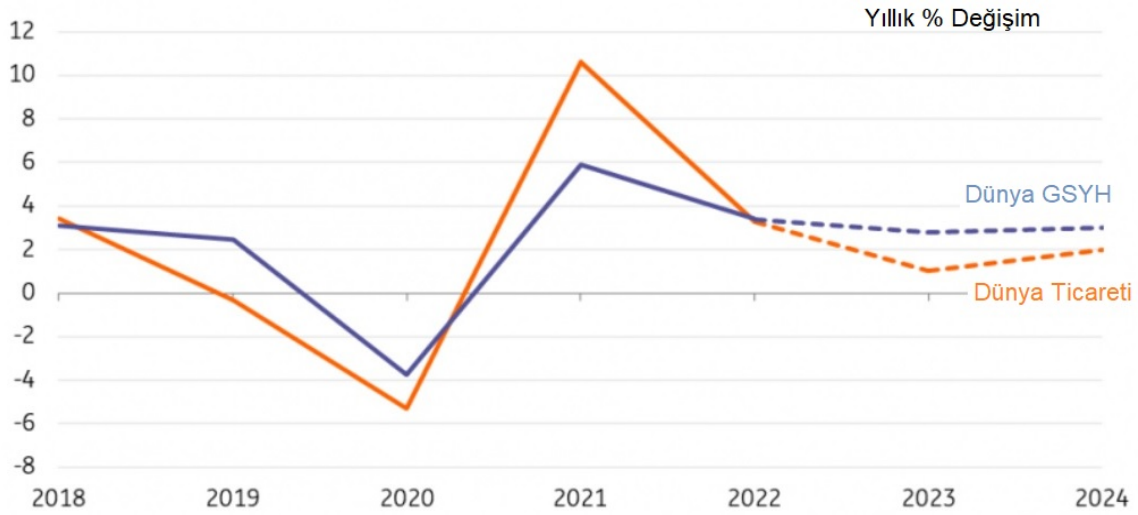
Kaynak: IMF WEO Ekim 2022

Şekil-1.2’de 2011-2023 dönemi için dünya, gelişmiş ve gelişmekte olan ülke gruplarının GSYH büyümeleri ile küresel ticaret büyüme eğilimleri % artış olarak verilmektedir. Burada ilk dikkat çeken eğilim, küresel ticaretin genel olarak GSYH büyümeleriyle yakın giderken 2020 salgını ile ciddi boyutta aşağıya düştüğü ve 2021 yılında ise bu kez ciddi boyutta yukarıda gerçekleştiği yapıdır. 2022 yılında ise bu sapmalar tekrar GSYH büyümelerine yakınsamaya başlamıştır. Büyüme hızları itibariyle ise 2022 yılında halen 2011 yılı düzeylerinin altında kalmış durumdadır.

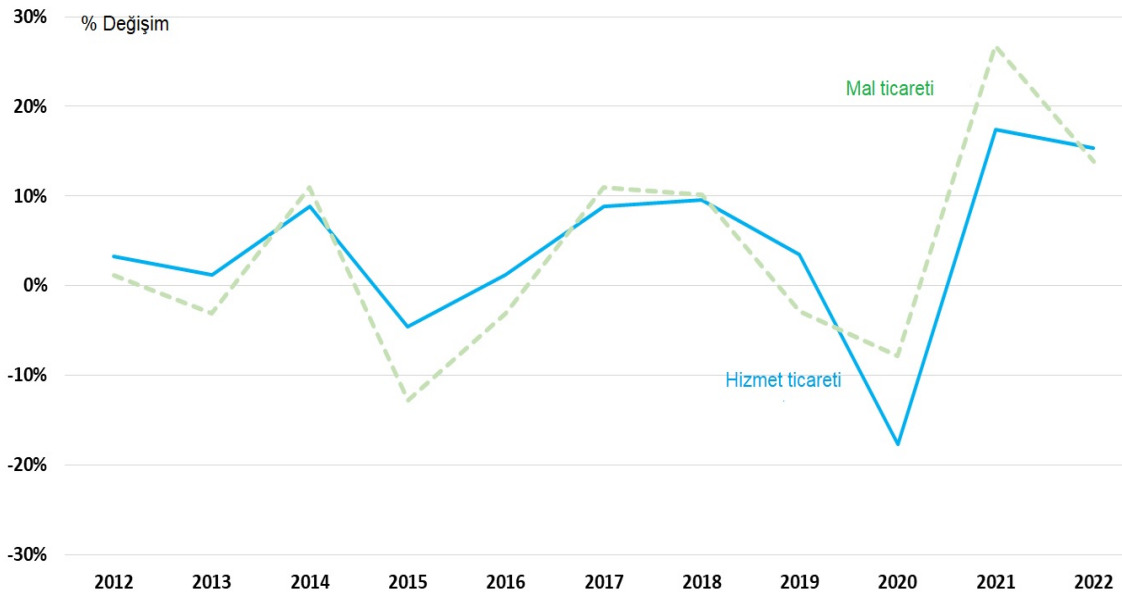
Dünya GSYH büyümesi ile küresel ticaret büyümesi arasında istikrarlı ilişkinin bozulduğu dönemler genellikle kriz değerlendirmelerinin arttığı dönemler olmuştur. Bazen küresel ticaretteki büyüme hızına duyarlı davranmayan GSYH büyümesi söz konusu olurken bazen de bunun tersi durumlar yaşanabilmektedir. Esas olan ticaret hacmi ve değeri ekonomik büyüme göstergesi GSYH büyüme hızı arasında bir paralelliğin bulunmasıdır.

Bu ilişkinin bir örneği Şekil-1.3'te verilmiştir. 2018-2020 döneminde küresel ticaret hacmi eğilimi daha keskin bir düşüş gösterirken dünya GSYH eğilimi buna paralellik göstermemiştir. 2020-2022 döneminde ise bu kez küresel ticaret hacmi eğilimi, GSYH eğiliminin oldukça üzerinde bir seyir göstererek GSYH büyümesini 2021 yılında yukarı sıçratmıştır. 2023-2024 döneminde ise GSYH büyümesinden çok daha düşük bir ticaret hacmi büyümesi beklenmektedir.

Şekil-1.3. Küresel Ticaret ve Dünya GSYH eğilimleri.

IMF, CPB, ING research

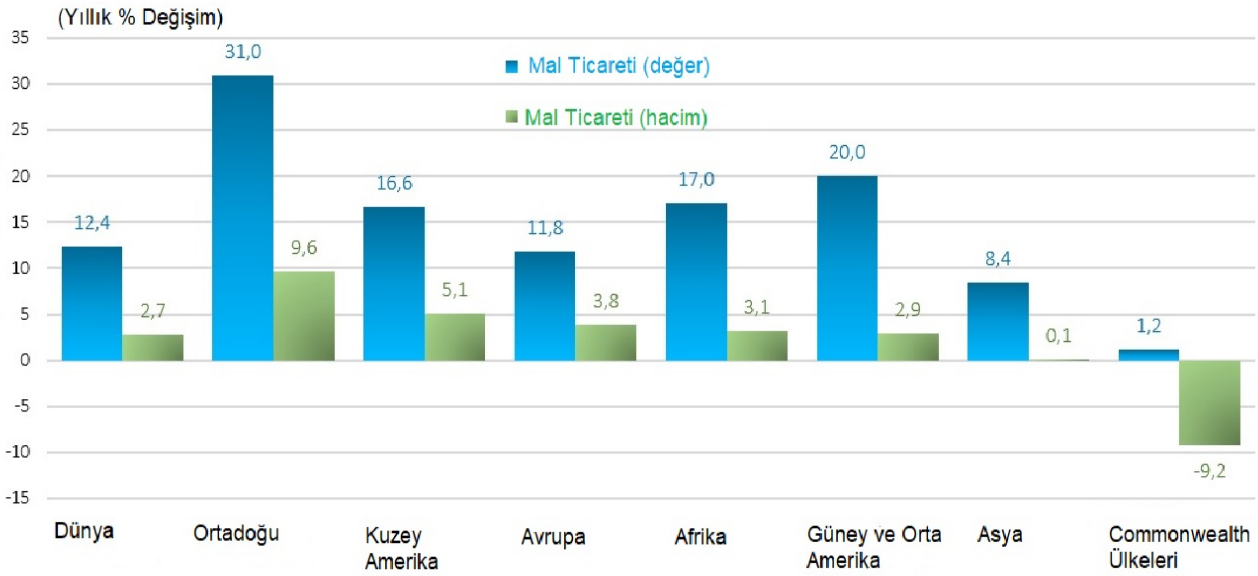
Kaynak: WTO

Ticaretin iki önemli bölümü olan mal ve hizmet ticaret hacminin yıllık % değişimleri yine Şekil-1.3'te verilmiştir. Küresel ölçekte mal ve hizmet ticaretinin son 10 yılda paralellik

göstermesine rağmen özellikle eğilimlerin şiddeti konusunda farklılıkları olmuştur. 2013, 2015 ve 2019 yıllarında küresel hizmet ticaretindeki daralma şiddeti mal ticaretinden fazla olmuşken özellikle 2020 yılı salgın döneminde durum tersine işlemiştir.

Küresel mal ticaretinin miktar hacmi ve değeri konusunda 2022 yılı bölgelere göre farklılıklar göstermiştir. Ancak tüm bölgelerin ortak özelliği miktardaki yıllık artışın çok üzerinde bir değer artışı yaşandığıdır. Mesela dünyada %2.7'lik miktar artışına karşılık %12.4'lük değer artışı yaşanmıştır.

Şekil-1.4. Küresel Mal Ticareti Hacim ve Değer, 2022

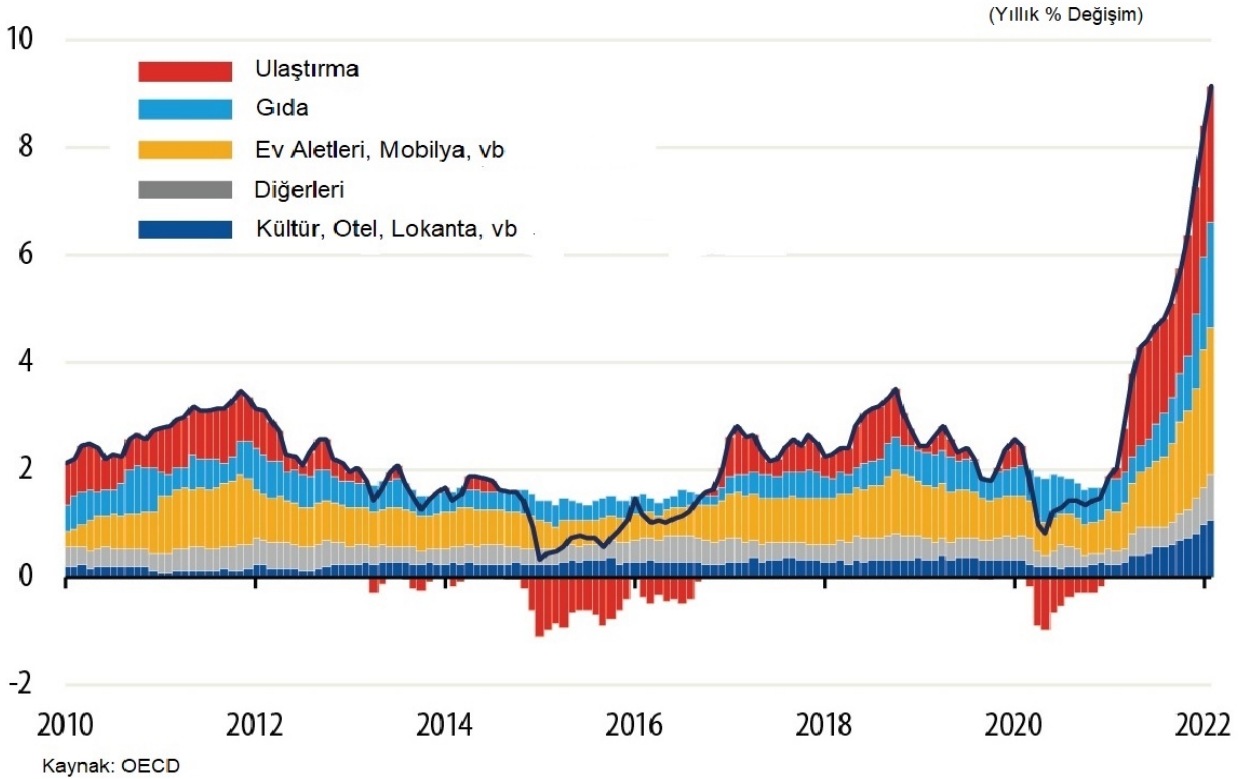
Küresel mal ticaretinin hacim ve değer olarak yıllık % değişimleri Şekil-1.4'te verilmiştir. Buna göre 2022 yılında mal ticaretindeki artışa karşılık en yüksek değer artışı Güney ve Orta Amerika ile Ortadoğu bölgelerinde yaşanmıştır. Her iki bölgenin küresel ticaretteki ortak özelliği, mal ticaretinin doğal kaynaklarına dayalı olmasıdır. Aslında enflasyon artışı olarak görülmesi gereken bu durum, 2022 yılındaki küresel enflasyon artışının da belirleyicilerinden biri olmuştur.

Salgının yarattığı küresel ölçekte kapanmaların yarattığı değer kayıplarını azaltmak için devletler hem şirketler hem de kişiler için ciddi boyutta mali destek sağlamıştır. Hatırlanacağı gibi bu destekler milli gelirlerinin %10'ları seviyesini aşmıştır. Özellikle OECD ülkelerinin hükümetleri bu destekler konusunda rekorlar kırmıştı. Türkiye ise bu desteklerde açık ara en son sırada yer almış ve vatandaşlarından/şirketlerinden milyarlarca yardım almıştı.

Ülkelerin büyük ölçüde para basarak ve rezervlerini kullanarak sağladıkları bu destekler ve yaşanan üretim kayıpları, kaçınılmaz olarak dünyanın ekonomik olarak küçülmesine yol açarken enflasyonunu da zıplattı. Türkiye ise salgın yılında % 1.8 büyümüştü. Yani sadece biz zorlanmış bir ekonomik büyüme sağlamıştık.

Küresel ölçekte yaşanan enflasyon artışı 2022 yılında, ortalama olarak %8'ler civarında kalırken ülkemizde %60'ın üzerine çıkmıştır. Şekil-1.5'te OECD ülkelerinin ortalama tüketici enflasyonu ana kalemler itibariyle verilmiştir. Burada en dikkat çekici konu, ulaştırma kalemindeki aşırı dalgalanmalar ve 2021 yılında başlayan genel enflasyon artışının şiddetini artırması ve 2022 yılında %8'leri aşmasıdır. Ancak bu artış sırasındaki söz konusu kalemlerin kompozisyonunda ulaştırma ve ev aletlerinin payı nispi olarak artmış gözükmektedir.

Şekil-1.5. OECD Ülkeleri Tüketici Enflasyonu ve Ana Kalemlerinin Eğilimleri, 2022

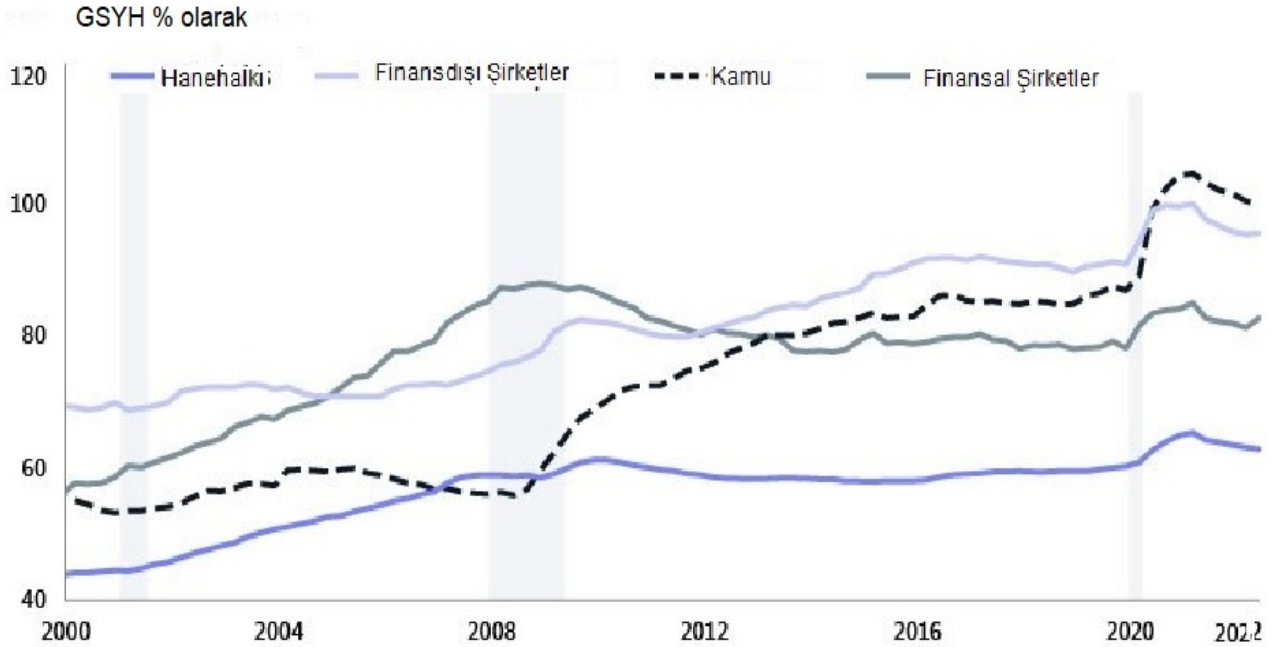
Son dönemdeki enflasyon artışını dizginleyebilmek için tüm dünyada özellikle 2021 yılı ikinci yarısından itibaren ciddi politika faizi artışları yaşanmaya başlamıştır. Yani ülkemizde ciddi faiz düşüşlerinin başladığı dönemde dünya faiz artırmaya başlamıştır.

Dünyadaki bu faiz artışları bir taraftan zaten büyüemeyen ekonomileri daha da frenlemiştir. Paranın maliyetinin artmasıyla borçlanma maliyetleri ve borç hacimleri de artmaya başlamıştır. Borçlanmanın iki ana boyutu olan kamu borcu ve gerçek/tüzel kişisel borçlar rekorlar kırmıştır.

2022 yılında küresel borç 305 trilyon USD'nin üzerine çıkarak dünya GSYH'nın %350'sine ulaşmış durumdadır. Bu borç oranı ve miktarı tüm zamanların rekoru olarak kayıtlara geçmiştir.

Şekil-1.6'da kamu, hanehalkı, finans şirketleri ve finans dışı şirketler ayırımıyla borçlanma eğilimleri 2000-2022 dönemi için verilmiştir. Burada dikkat çeken ilk konu 2001, 2009 ve 2020 yıllarındaki küresel krizlerin borçlanma eğilimleri üzerinde yarattığı etkilerdir. Mesela 2009 krizinde kamu borcu ciddi bir düşüş gösterirken finansal şirketlerin borçlanması tarihi rekor kırmıştır. 2020 salgınında ise bu kez tüm kesimlerin borçlanma eğilimleri ciddi bir sıçrama göstermiştir. Kamu borçlanma eğilimi ise diğer kesimlerin üzerine çıkarak tüm zamanların rekorunu kırmıştır.

Şekil-1.6. Küresel Borç Eğilimleri (GSYH %'si Olarak)

Kaynak: IFI

2. Türkiye Ekonomisinde Görünüm ve Eğilimler:

Türkiye ekonomisi, 2022 yılını bir önceki yılın çift haneli büyümesinden yarı yarıya hız kaybetmiş olarak %5.6'lık büyüme ile tamamlamıştır. Dünyanın %3.3 ve gelişmekte olan ekonomilerin %3.8 büyüdüğü yılda ülkemiz ekonomisi oldukça iyi bir büyüme performansı göstermiştir. Kuşkusuz bu büyümede kredi artış hızının önemli bir etkisi olmuştur.

2021 ve 2022 yıllarının çeyrek dönemler itibariyle karşılaştırmalı olarak değer ve büyüme hızı rakamlarını Tablo-2.1'de görmek mümkündür.

Tablo-2.1. GSYH Değerleri ve Büyümesi

GSYH sonuçları, IV. Çeyrek: Ekim-Aralık, 2022

Yıl	Çeyrek	GSYH			
		Cari fiyatlarla (Milyon TL)	Cari fiyatlarla (Milyon \$)	Zincirlenmiş hacim endeksi	Değişim oranı (%)
2021	Yıllık	7 248 789	807 106	199,7	11,4
	I	1 395 931	189 364	173,4	7,5
	II	1 592 926	190 006	187,1	22,2
	III	1 931 231	227 406	214,7	7,9
	IV	2 328 700	200 330	223,5	9,6
2022	Yıllık	15 006 574	905 501	210,8	5,6
	I ^(r)	2 511 885	180 920	186,6	7,6
	II ^(r)	3 428 260	219 943	201,8	7,8
	III ^(r)	4 265 712	241 968	223,4	4,0
	IV	4 800 717	262 669	231,3	3,5

(r) İlgili çeyreklerde revizyon yapılmıştır.

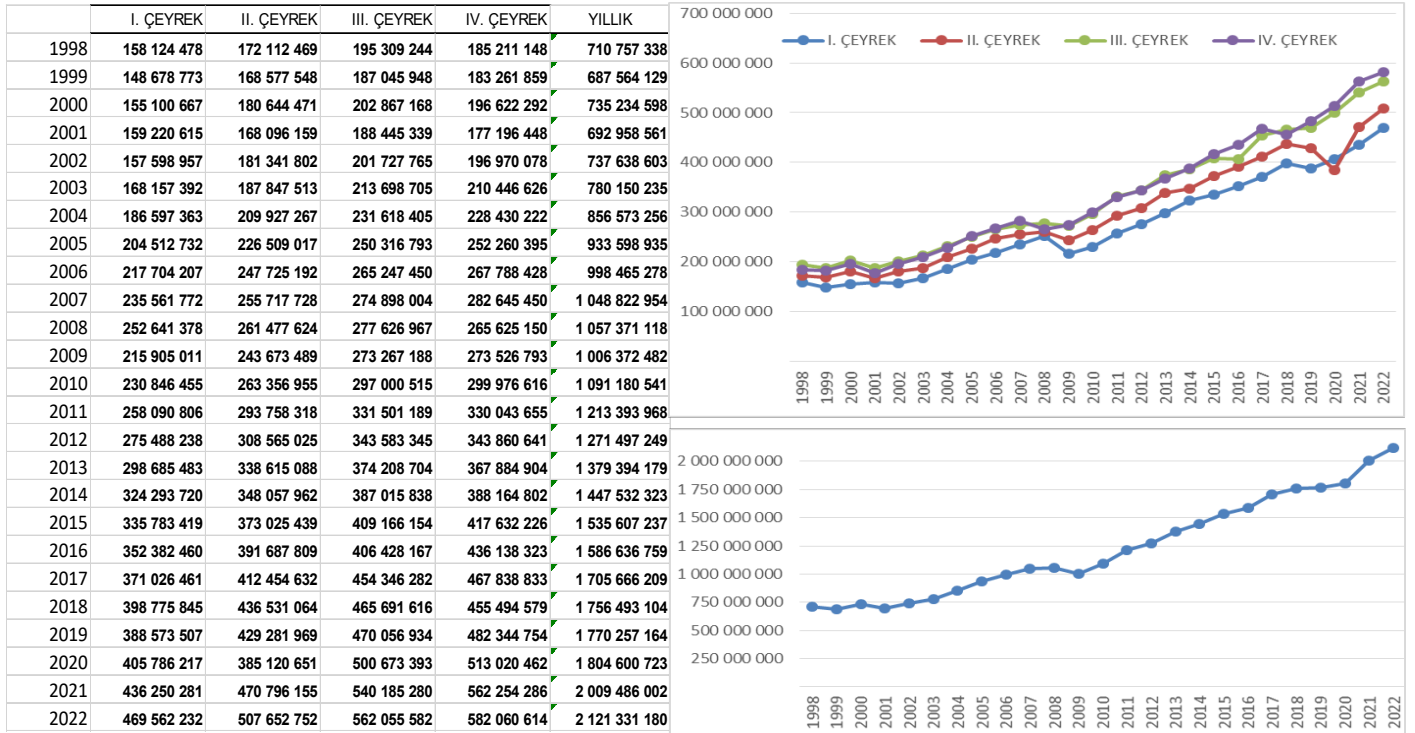
KAYNAK:TÜİK

2022 yılının en dikkat çekici eğilimi, çeyrek dönemler itibariyle giderek büyüme hızının yavaşlaması olmuştur. 2021 yılında üçer aylık yani çeyrek dönemler halindeki ekonomik büyüklüklerin cari olarak TL ve ABD doları ile zincirlenmiş hacim endeksi değerleri olarak verildiği Tablo-2.1'de değişim oranları, önceki yılın aynı döneminde göre büyümelerdir. Yani yıllık büyüme oranlarıdır. Eğer çeyrek dönemleri, bir önceki çeyrek döneme göre büyümeleri itibariyle değerlendirirsek göreceğiz ki büyüme performansı giderek zayıflamaktadır. Bu durumun devam etmesi halinde 2023 yılının büyüme bakımından daha zayıf geçeceğini öngörebiliriz.

2021 yılı dördüncü çeyreğinden itibaren uygulanmaya başlayan rekor negatif faiz politikası ve genişleyen kredi olanakları 2022 yılında da devam etmiştir. Bu politikanın sürdürülemezliği bilinen bir gerçektir. Ancak 2022 yılında sağlanan büyümenin lokomotifi olmuştur.

Daha uzun vadeli bir büyüme eğilimi olarak Tablo-2.2'deki büyümeler ve yanındaki grafikler, 25 yıllık bir zaman serisindeki durumu göstermektedir. Zincirlenmiş hacim endeksi değerleriyle verilen bu tablonun yanında önce çeyrek dönemler itibariyle büyümeler ve altında da yıllık büyümeler, grafik olarak gösterilmiştir.

Tablo-2.2. Çeyrek Dönemler İtibariyle GSYH Büyümesi Eğilimi.

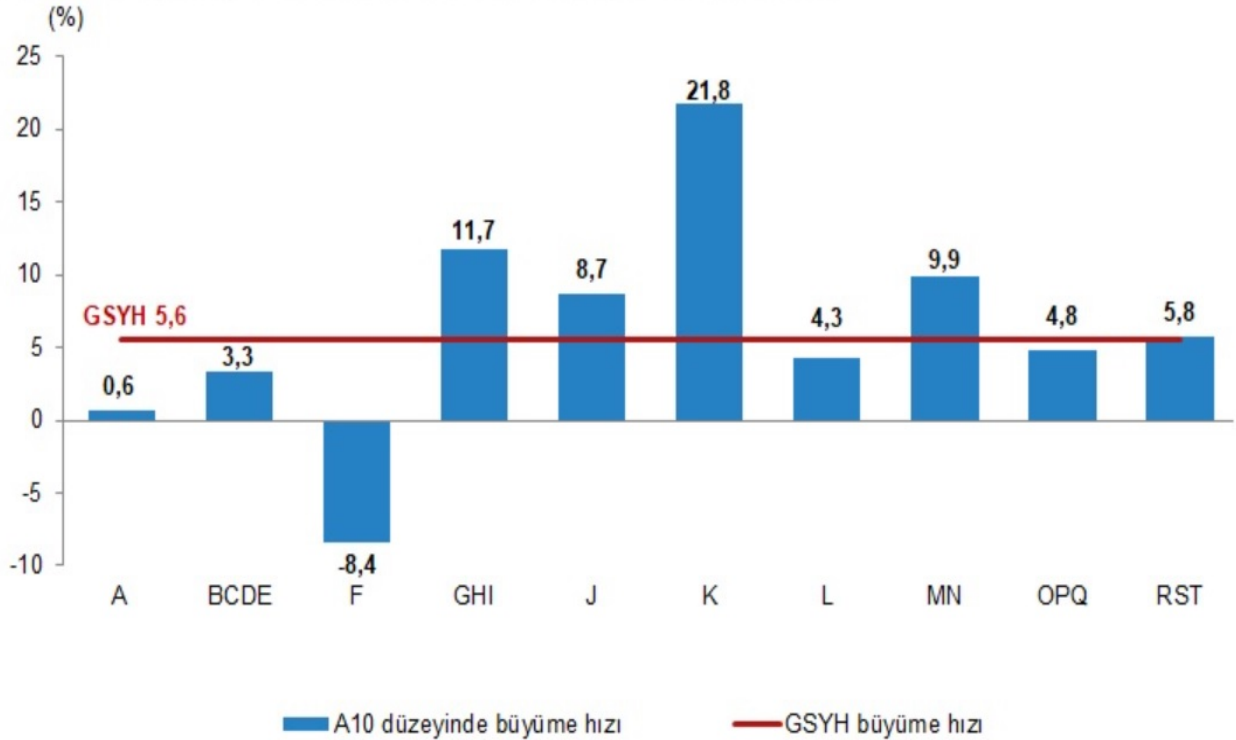
Dördüncü çeyrek büyümelerin rakamsal olarak diğer çeyreklerden genellikle yüksek çıkması ve birinci çeyrek büyümelerin de düşük çıkması bu 25 yılın yapısal bir özelliği olarak gözükmektedir. Sadece 2020 yılında ikinci çeyrek büyümesi birinci çeyreğin altında olmuştur. Bunda salgın etkisi belirleyici bir rol oynamıştır. Bu dönemde çeyrek dönemler itibariyle büyümelerde en dalgalı büyüme, 2. çeyreklerde yaşanmıştır. 1. çeyrek ise nispi olarak en durağan çeyrekler olarak dikkat çekmektedir. Yıllık büyümelerde ise 2007-2010 dönemi ve 2017-2020 dönemi, hız kaybının yaşandığı dönemler olarak dikkat çekmektedir.

2022 yılındaki gsyh büyümesinin bileşenleri sektörler itibariyle Şekil-2.1.'de verilmiştir. Yüzde 5.6'lık gsyh büyümesine en yüksek katkıyı, finans ve sigorta faaliyetleri %21.8 ve hizmetler sektörü ise %11.7 ile vermiştir.

İnşaat sektörü ise % -8.4 ile büyümeyi negatif yönde etkilemiştir. Tarım sektörünün %0.6 gibi son derece düşük bir oranda büyümesi, genel ekonomi için de olumsuz olmuştur. GSYH büyümesine ortalama üstü katkı veren diğer sektörler ise bilgi ve iletişim ile mesleki, idari destek hizmetleri sektörleri olmuştur.

Şekil-2.1. GSYH ve Sektörel Büyümler

GSYH, iktisadi faaliyet kollarına göre A10⁽¹⁾ düzeyinde büyüme hızları, 2022

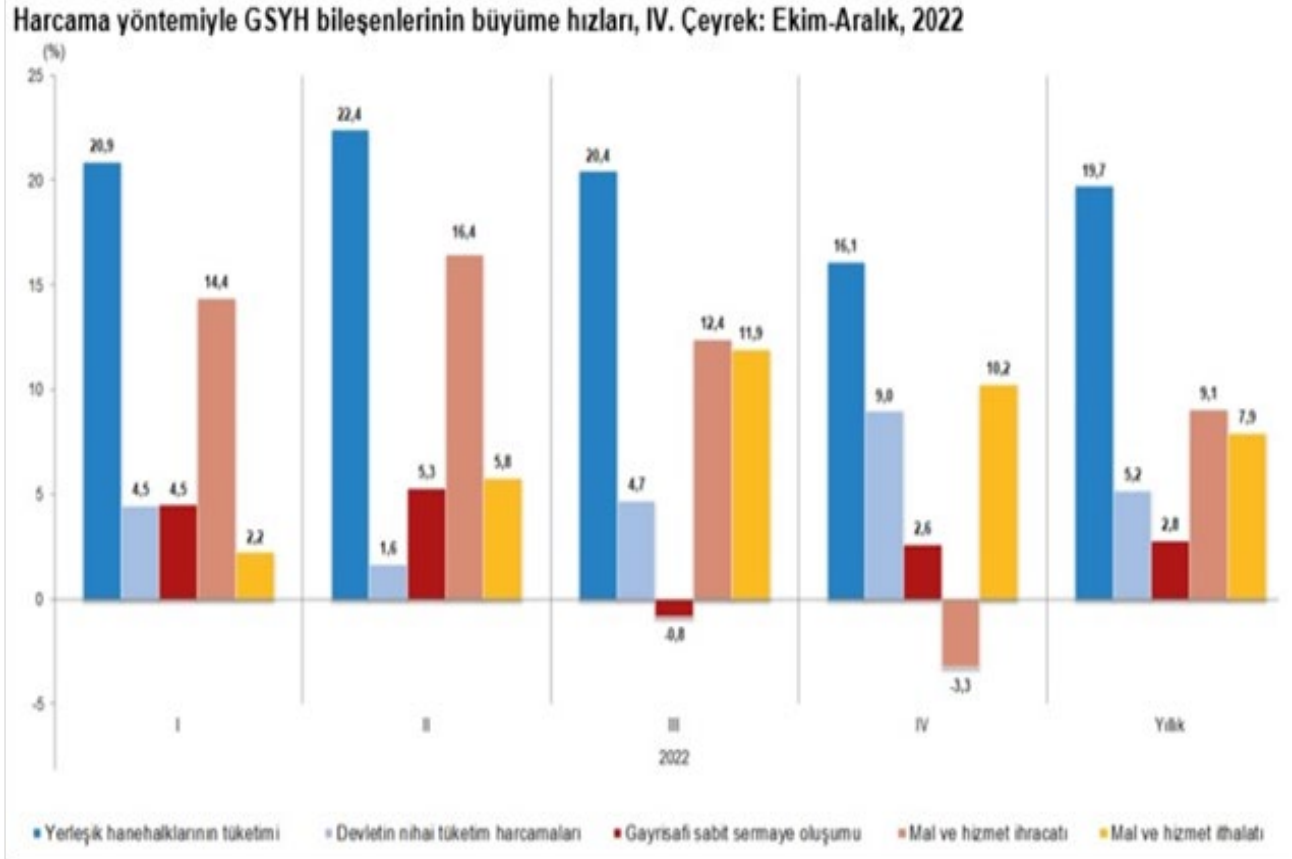
(1) A-Tarım, ormancılık ve balıkçılık, BCDE-Sanayi, F-İnşaat, GHI- Hizmetler, J-Bilgi ve iletişim, K-Finans ve sigorta faaliyetleri, L-Gayrimenkul faaliyetleri, MN- Mesleki, idari ve destek hizmet faaliyetleri, OPQ- Kamu yönetimi, eğitim, insan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri, RST- Diğer hizmet faaliyetleri.

KAYNAK:TÜİK

GSYH bakımından ekonomik büyümenin bir diğer boyutu da harcamalar yönünden büyümedir. Özellikle özel ve devlet tüketimindeki değişimler, yatırım harcamaları ve net dış ticaret değerleri 2022 yılı çeyrek dönemleri itibariyle Şekil-2.2’de verilmiştir.

Tüm çeyrekler ve doğal olarak yıllık düzeyde gsyh büyümesine harcamalar yönünden açık ara en büyük katkıyı hanehalkı tüketimi sağlamıştır. Yıllık %19.7 olan bu büyümeden sonraki en büyük katkıyı sağlayan ise %9.1 ile mal ve hizmet ihracatı olmuştur. İhracatın böyle yüksek bir katkı verdiği son yıllarda başka bir yıl yoktur. Diğer taraftan mal ve hizmet ithalatının da bu yıl büyümesine ortalama katkısı %7.9 olmuştur.

Şekil-2.2. GSYH'nın Harcamalar Yönünden Bileşenlerindeki Değişimler.

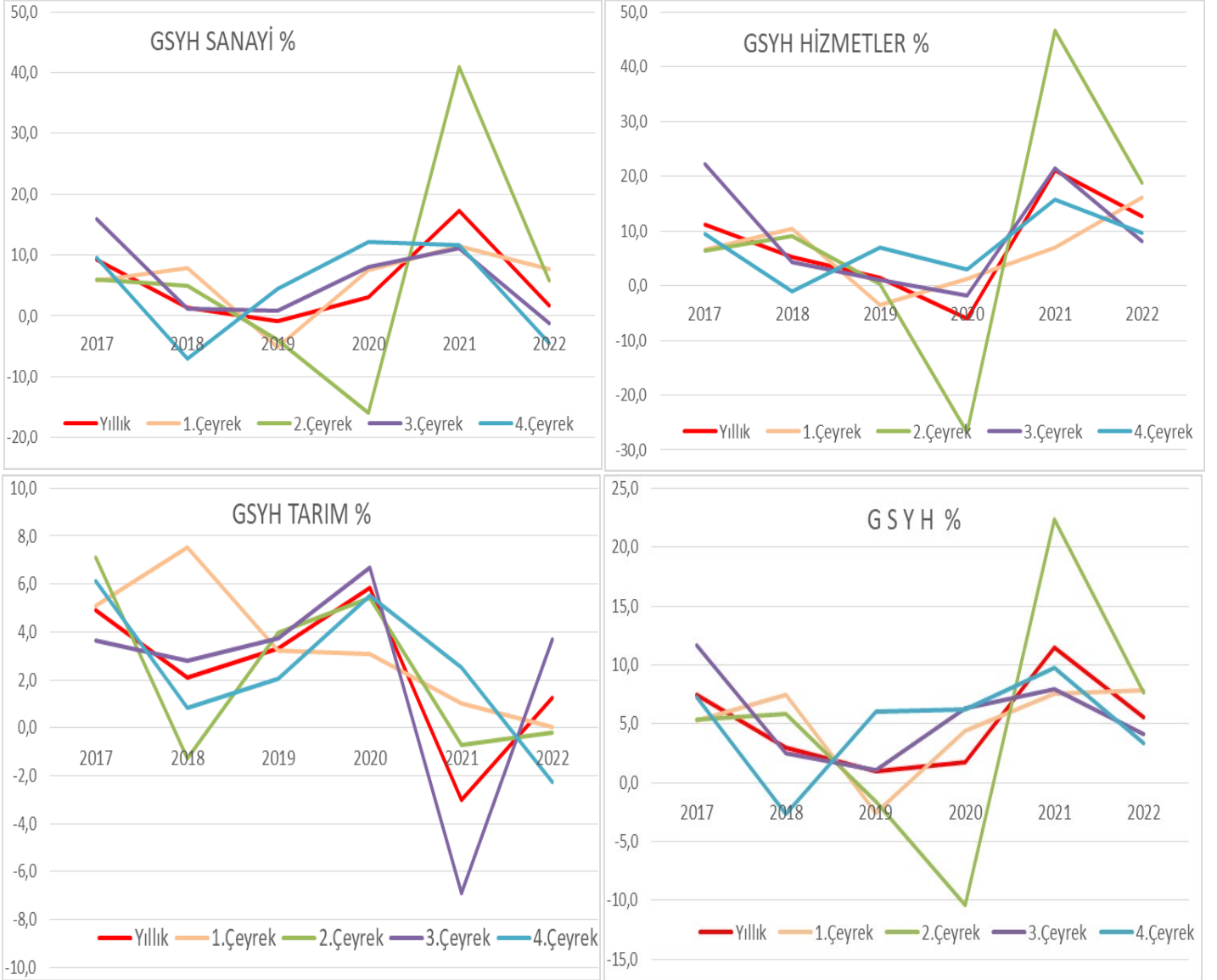

GSYH büyüme hesabı ister harcama, ister gelir ve isterse üretim yöntemiyle yapılmış olsun doğal olarak nihai rakam aynı olur. Yani sonuç değişmez ve değişmemelidir de! Ancak her hesaplama yöntemiyle aynı sonucun farklı boyutlarını, kanallarını ya da yönlerini öğreniriz. Harcama yöntemiyle büyümenin kaynaklarının boyutlarını yukarıda görmüştük. Sektörlere göre büyümenin boyutlarını ise üretim yöntemiyle hesaplamada öğreniriz.

Üretim yöntemiyle büyümenin boyutları, seçilmiş temel sektörler için çeyrek dönem ve yıllık seyirler itibariyle Şekil-2.3'te verilmiştir.

Tarım, sanayi, hizmetler gibi temel sektörlerin ve GSYH'nın 2017 – 2022 dönemi yıllık ve çeyrek dönemler itibariyle büyüme performanslarının verildiği Şekil-2.3'te dikkat çeken konulardan biri, çeyrek dönem büyüme rakamlarının hizmetler ve sanayi sektörlerinde en büyük dalgalanmaları gösterdiğiidir.

Şekil-2.3. GSYH ve Ana Sektörlerin Yıllık ve Çeyrek Büyümleri (%)

Son 24 çeyrekteki sektörel büyümler bakımından en az dalgalı yani varyansı en düşük olan sektör, açık ara tarım olmuştur. Bu dönemde %7 ile % -7 arasında dalgalanan tarım sektörü, her zamanki gibi zor zamanların ekonomiye istikrarlı ve olumlu katkı yapan sektörü olmuştur.

Dalgalanma boyutu en yüksek olan hizmetler sektörü ise bu dönemde % 45 ile % -25 arasında oynaklık göstermiştir. Esasen bu iki sektör, ekonomilerde daralmadan ya da durağanlıktan daha tehlikeli olan durumu ekonomiye yaşatmışlardır.

Şekil-2.3'te dikkat çeken bir diğer konu da tarım dışında kalan diğer sektörlerin ve gsyh'nın 2020 yılı 2. çeyreğinde rekor küçülmeler yaşaması olmuştur. Tarım ise 2021 yılı 3. çeyreğinde rekor küçülme yaşamıştır. 2020 yılı kendi başına tüm bileşenlerde rekor dalgalanmanın yaşandığı

bir yıl olmuştur. 2021 yılında bu dalgalanma dengelenmeye çalışılmıştır. 2022 yılında ise hem çeyrek dönemler hem de sektörler itibariyle bir hız kaybı yaşanmış ancak yıl sonunu %5.6 gibi yüksek bir büyüme sağlanmıştır.

Türkiye ekonomisinin kendi içindeki büyüme varyansının yüksekliği, içinde bulunduğu bölgesel ve gruplar ayırımında da geçerliliğini korumaktadır. Yani Türkiye ekonomisinin bu yüksek dalgalı büyüme alışkanlığı, benzer ya da rakip durumda bulunan ülke gruplarında gözükmemektedir.

1990'lı yıllardan itibaren Çin, Hindistan, G.Kore, Rusya, İspanya, Brezilya ve Endonezya gibi ülkelerle birlikte karşılaştırmalı duruma baktığımızda eğilim itibariyle son 30 yılı nispi olarak en kötü geçiren ekonomi konumundayız. Çünkü İspanya ve Brezilya her ne kadar sıralamadaki konumlarını kaybetmiş olsalar da ilk 15'teki yerlerini korumuşlarken biz ilk 20'deki konumumuzu kaybetmekteyiz. Esasen reel döviz kuru eğilimi ile doğrudan ilişkili olan USD birimli GSYH, belirli dönemlerde olması gerekenden çok yüksek, belirli dönemlerde ise düşük hesaplanabilmektedir. Mesela 2004-2018 döneminde genellikle olması gerekenin çok üzerinde değerli tutulan TL yüzünden gsyh'mız fiktif olarak yüksek hesaplanırken 2018 yılı ikinci yarısından itibaren değersiz konumdaki TL yüzünden düşük gsyh hesaplanmaktadır. Cari döviz fiyatlarıyla gsyh hesaplamasının en önemli sapması budur. Bu sapmayı da dikkate alarak bir değerlendirme yapsak bile nispi olarak başarılı bir dönem yaşadığımızı söylemek mümkün değildir. Çünkü rakiplerimiz daha iyi performans göstererek bizi geride bırakmışlardır. Bu gerçek son 50 yıldır geçerliliğini sürdürmektedir.

Burada dikkat çeken bir diğer konu da, Türkiye ekonomisi; dünya, OECD ve GOÜ gruplamalarının ortalama büyümelerine son 18 yıldır, 2007 ve 2016 yılları hariç, neredeyse tüm yıllar boyunca aykırı hareket etmiştir. Bu aykırılığın genel karakteristiği de büyüme yıllarında genel olarak daha iyi, daralma ve durağan yıllarda ise daha kötü bir aykırılık göstermiştir. Yani ortalama eğilime göre bir uçtan diğerine sürekli olarak savrulmuş bir karakteristik göstermiştir. Eğer bu karakteristik devam edecekse dünyanın sürekli iyi bir büyüme yakalamasına dua etmekten başka çare gözükmemektedir.

Son 20 yılda bizim açımızdan 2009 ve 2019 yılları tüm gruplardan daha kötü, 2011, 2013, 2017, 2020, 2021 ve 2022 yılları ise daha iyi performans göstermiş olmamız bakımından önem kazanmaktadır. Diğer yıllarda da aykırı kaldığımız dönemler çoğunluktadır. Ancak bu aykırılık nispeten daha düşük düzeyde kalmıştır.

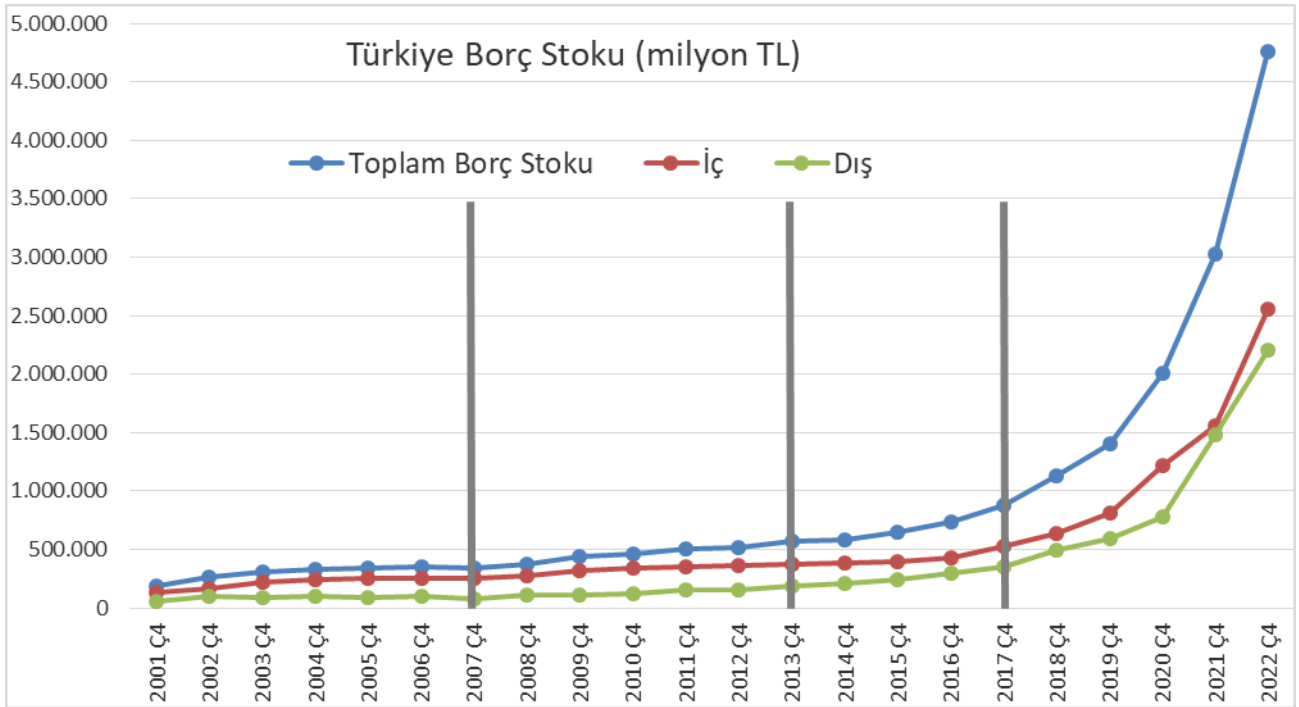
Türkiye'nin büyüme eğiliminin temel kaynağı ya da dayanağı uzun bir süredir borçlanma ve tüketim olmuştur. Hem kamu hem şirketler hem de hanehalkları tarafında büyümenin temel

güdüleyicisi olan borçlanma debisi düştükçe büyüme zayıflamış, yükseldikçe kuvvetlenmiştir. Özellikle 2008 küresel finans krizinden sonra dünyada yaşanan parasal genişlemeci politikaların yarattığı fırsatlar ciddi boyutta yükselmiştir. Nispeten düşük maliyetli olan bu borçlanma iştahı hem TL hem de yabancı para cinsinden ciddi boyutta artmıştır. Bu referans tarihinden sonra tüketim eğilimimiz de borçlanma iştahına paralel olarak artmış, dış ticarete ihracatın ithalatı karşılama oranı hızla azalmıştır.

Türkiye'nin toplam borç stoku, bazı kırımla yıllarıyla birlikte yükselme ivmesini artırmıştır. Şekil-2.4'te görüldüğü gibi 2007, 2013 ve 2017 yıllarında ivmelenme sıradışı artmıştır. Fakat asıl 2016 yılından itibaren hemen her yıl toplam borç stoku geometrik artışlar göstermiştir. 2000 yılının başında 200 milyar TL civarında olan borç, bu günlerde 25 kattan fazla artmış durumdadır. Enflasyonun 12 kat arttığı dikkate alınırca reel borçlanmanın en az ikiye katlandığı anlaşılabilir. Burada dikkat çekici bir diğer durum da özellikle dış borçlanma eğiliminin 2017 yılından itibaren hızla artmış olmasıdır. Tabii bu artışta USD kurundaki yükselişin de etkisi büyüktür. Zira dış borçlar (yabancı para ile borçlanma) her yılın ortalama USD kuru ile TL'ye çevrilmiştir.

Şekil-2.4. Türkiye Toplam Borç Stoku Eğilimi.

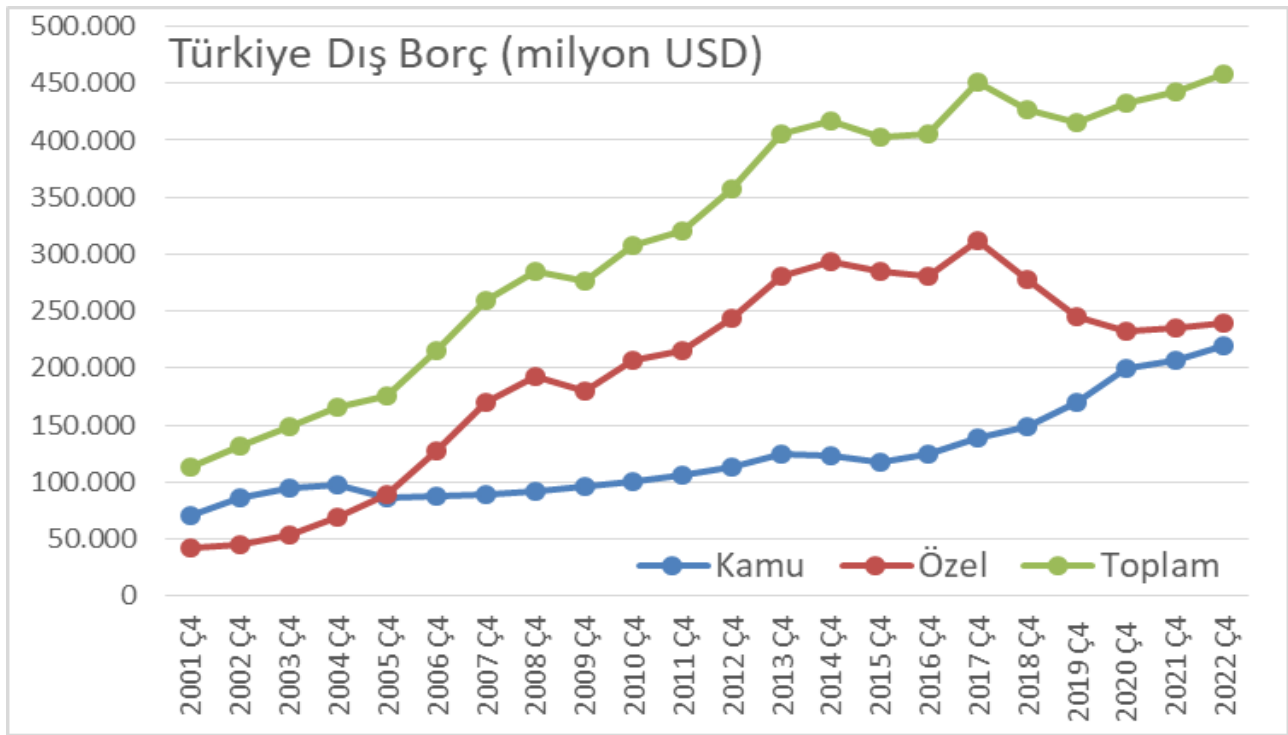
(milyon TL)

Döviz fiyatlarındaki artışın dış borçlar üzerinde baskısı olsa bile gerçek bir artış olduğu yadsınamayacak kadar açık gerçektir. Toplam borçlar üzerinde en az dış borçlar kadar iç borçların da önemli bir etkisi bulunmaktadır. Nitekim özellikle 2017 yılından itibaren iç borçlanma hızının arttığını gözlemlemek mümkündür. Böylece toplam borçlanma hızı ciddi biçimde artmıştır.

Toplam borç stokunun özellikle son 6 yılda bu denli hızlı artmasının bir diğer boyutu da borcun kamu-özel ayırımında bulunmaktadır. Borcun kamu-özel ayırımındaki eğilim, Şekil-2.5'te 2001-2022 dönemi için verilmiştir. Buna göre özellikle 2005 yılı bir dönüm noktası konumunda olmuştur. Bu yıldan itibaren kamunun borcundan daha yüksek bir özel sektör borcu söz konusu olmuştur. Bu dönemde özellikle 2014 ve 2017 yıllarında özel sektörün borcunun, kamuya göre maksimum arttığı yıllar olmuştur.

Şekil-2.5. Türkiye'nin Kamu-Özel Borç Eğilimi.

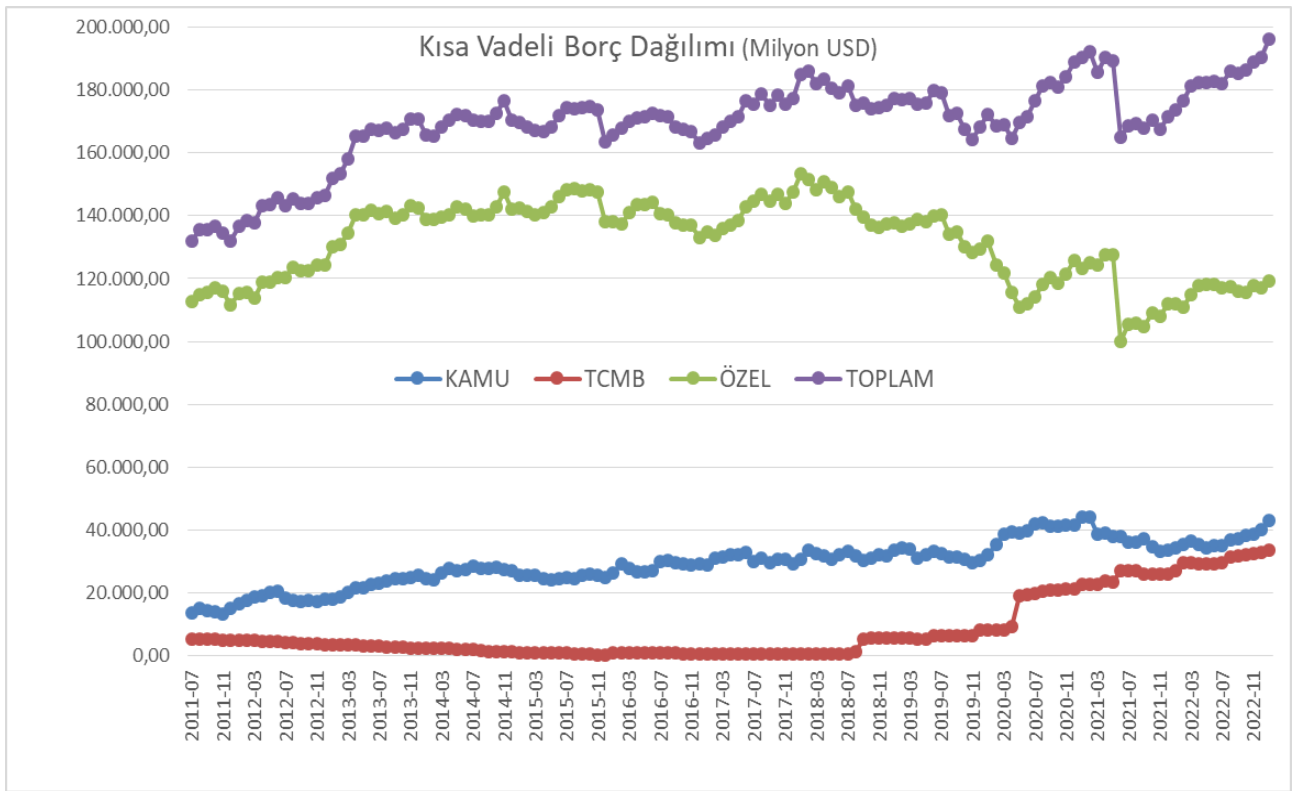
2009-2017 döneminde özel kesim dış borcu, kamuya göre çok hızlı artmış, 2017 yılından itibaren ise özel sektör, dış borçlanma konusunda hızlı bir azalmaya yönelirken kamunun dış borç eğilimi hızla yukarı doğru hareketlenmiştir. Bu eğilimin 5 yıl boyunca devam etmesi sonucunda ise kamu-özel borç yükü, 2022 yılında birbirine çok yaklaşmıştır. Bu yaklaşma hem özel sektörün dış borçlanma debisini azaltmaya devam etmesi hem de kamunun dış borçlanma debisini artırması ile mümkün olmuştur.

2001 yılında 113.6 milyar USD olan toplam dış borç, 2022 yılında 458.5 milyar USD'ye ulaşmıştır. Aynı dönemde özel sektör borcu 42.1 milyardan 239.3 milyar USD'ye ve kamu borcu ise 71.5 milyardan 219.2 milyar USD'ye yükselmiştir.

Toplam borç stokundaki eğilimin son 6 yılda ciddi artış kaydetmesi, bir taraftan faiz maliyetini ciddi artırmış diğer taraftan da vade kısalmıştır. Burada vade yapısını eğilimi önem kazanmaktadır. Özellikle vadesine bir yıl ve daha kısa kalmış borçların eğilimi dikkate değerdir.

Kısa vadeli dış borç olarak ifade edilen yabancı para cinsinden borçlar, Türkiye’de yerleşiklerin yurtdışı yerleşiklere olan ve vadesine bir yıl veya daha kısa süre kalmış miktarları kapsamaktadır. Bu tanımlamaya uygun kısa vadeli dış borçların eğilimi Şekil-2.6’da verilmiştir.

Şekil-2.6. Kısa Vadeli Dış Borç Stoku Eğilimi.

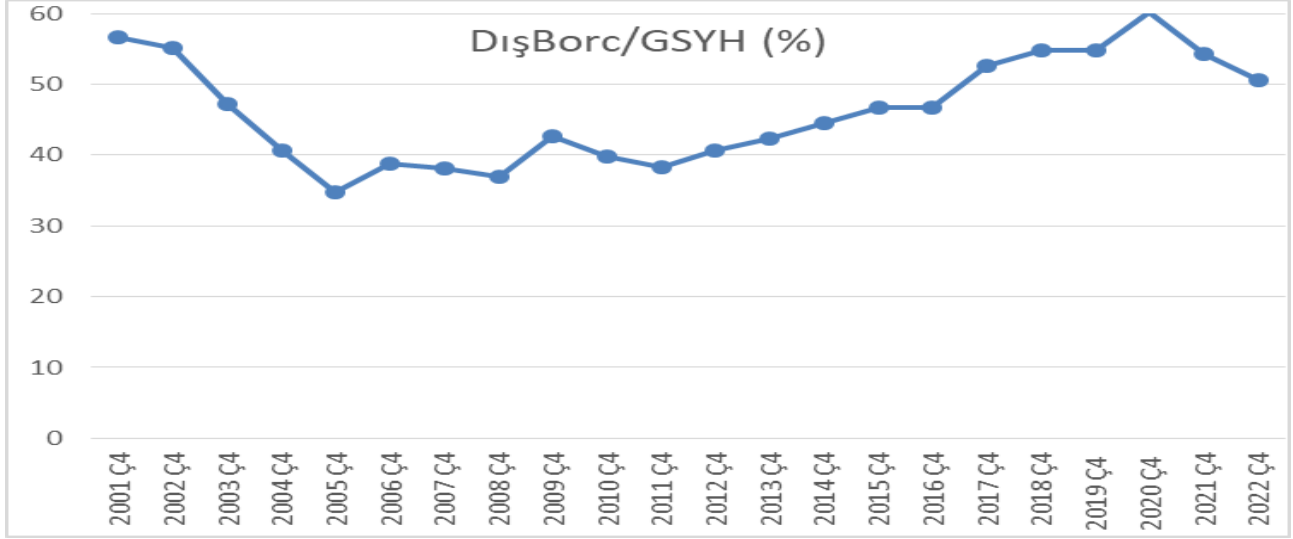

Orijinal vadesi bir yıl ve daha kısa olan toplam dış borçlar, 2011 yılı başındaki 130 milyar USD civarından 2022 yılında 196 milyar USD’ye yükselmiş durumdadır. Arada geçen sürede 2015, 2019 ve 2021 yıllarında kısa süreli bazı düşüşler yaşansa da genel olarak artış eğilimi söz konusu olmuştur.

Burada dikkat çeken ana konular; döviz cinsinden kısa vadeli borçların kamu ve özel kesimler için artmakta olduğu, toplam kısa vadeli dış borcun artmakta olduğu ve toplam dış borç içindeki kısa vadeli borç payının artmakta olduğudur. Tüm bu göstergeler, toplam borç yapısındaki ve kısa vadeli borç kompozisyonundaki bozulmaları göstermektedir.

Borçlanma konusunda önemli bir ayırım da dış borç kompozisyonunda bulunmaktadır. Özellikle dış borcun GSYH'ya oranı eğilimi önem kazanmaktadır ve Şekil-2.7'de bu çizim verilmiştir.

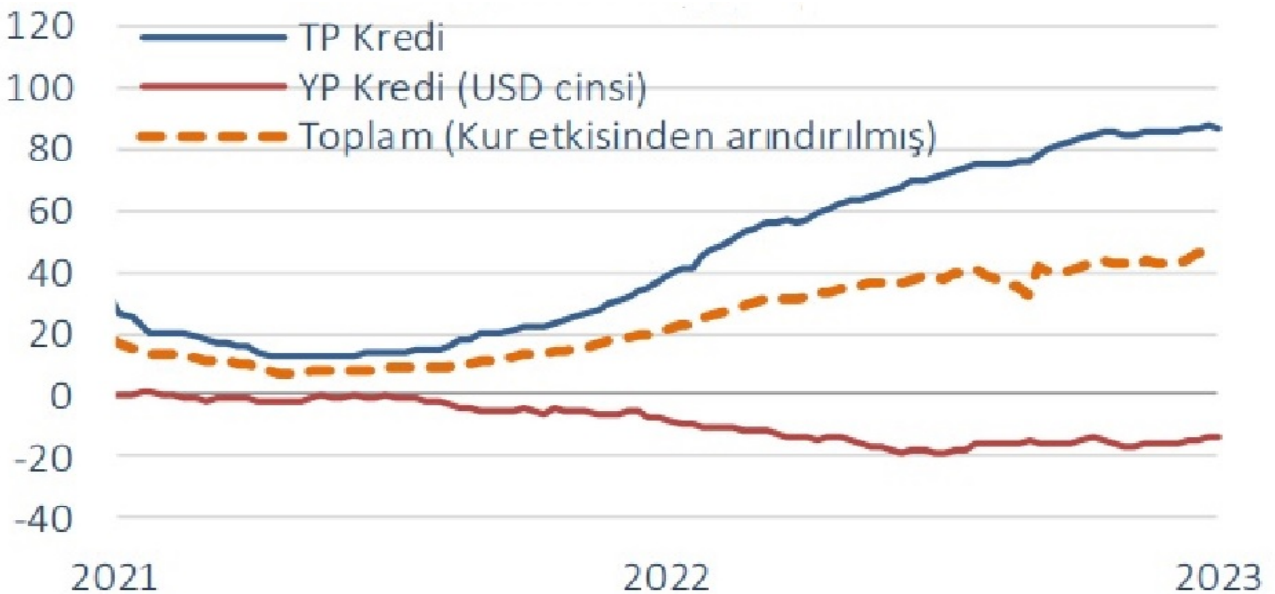
Şekil-2.7. Dış Borçların GSYH'ya Oranı (%).

2022 yılı 4. çeyreği itibariyle dış borç stoku, %50.62 olmuştur. 2020 yılındaki %60.4 seviyesinden sonra nispi bir düşüş gösteren dış borç stokunda gelinen nokta 2021 yılı seviyesidir. 2001 yılındaki %56.5 seviyesi etrafında dolaşan bir dış borç stoku söz konusudur.

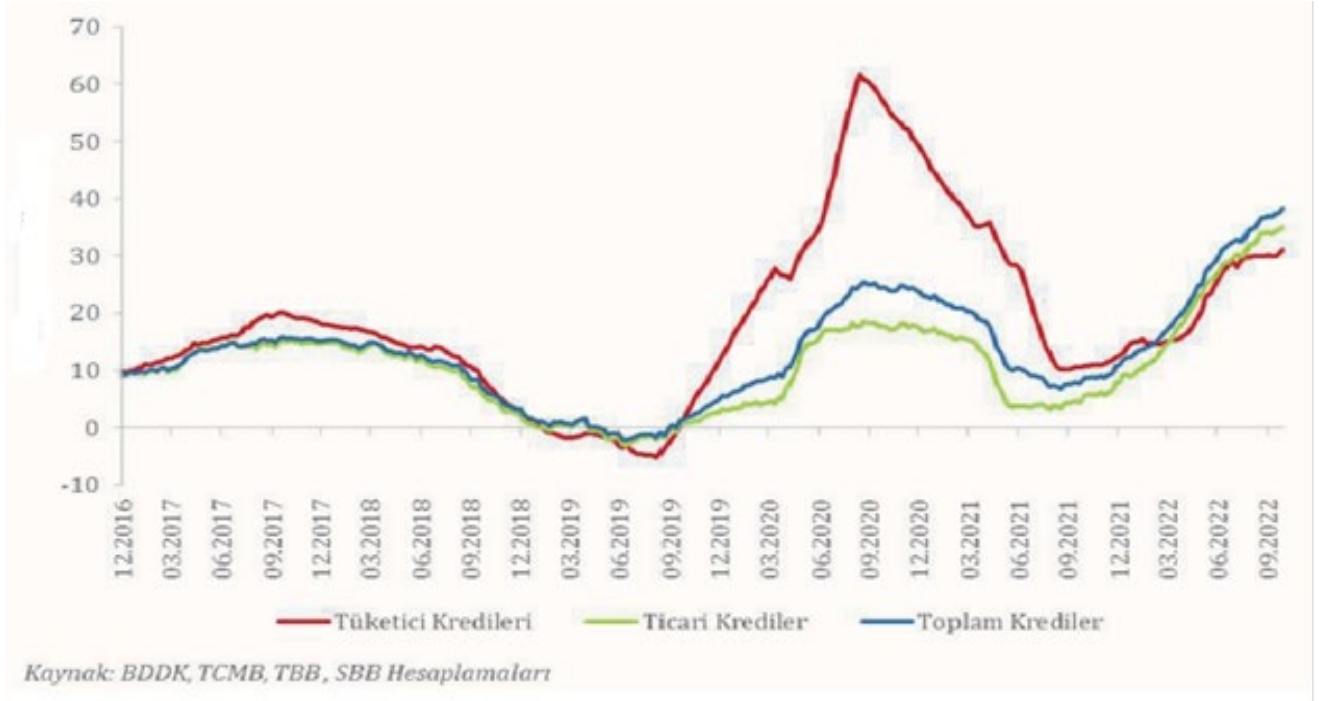
Dünya ortalamasında seyretmeye devam eden dış borç stokunun kamu ağırlıklı olmaya başlaması risk faktörü oluşturmaktadır. Özel kesimin dış borçlanma eğiliminin azalma yönünde olması, beraberinde kur riskinin artmakta olduğuna yönelik bir tedbir olarak görülebilir.

Şekil-2.8. Bankacılık Sistemi Kredi Eğilimi (% değişim).

Şekil-2.8’de bankacılık sisteminin Türk Parası (TP), Yabancı Para (YP) ve kur etkisinden arındırılmış toplam kredi eğilimleri verilmiştir. Buna göre 2022 yılının bankacılık kredi eğiliminin ciddi yükseldiği bir yıl olduğu görülmektedir. Özellikle TP kredi eğilimi, %40 artıştan 2022 yılında %80’nin üzerinde bir artışa konu olmuştur.

Şekil-2.9. Özel Sektör Kredi Eğilimi (% değişim).

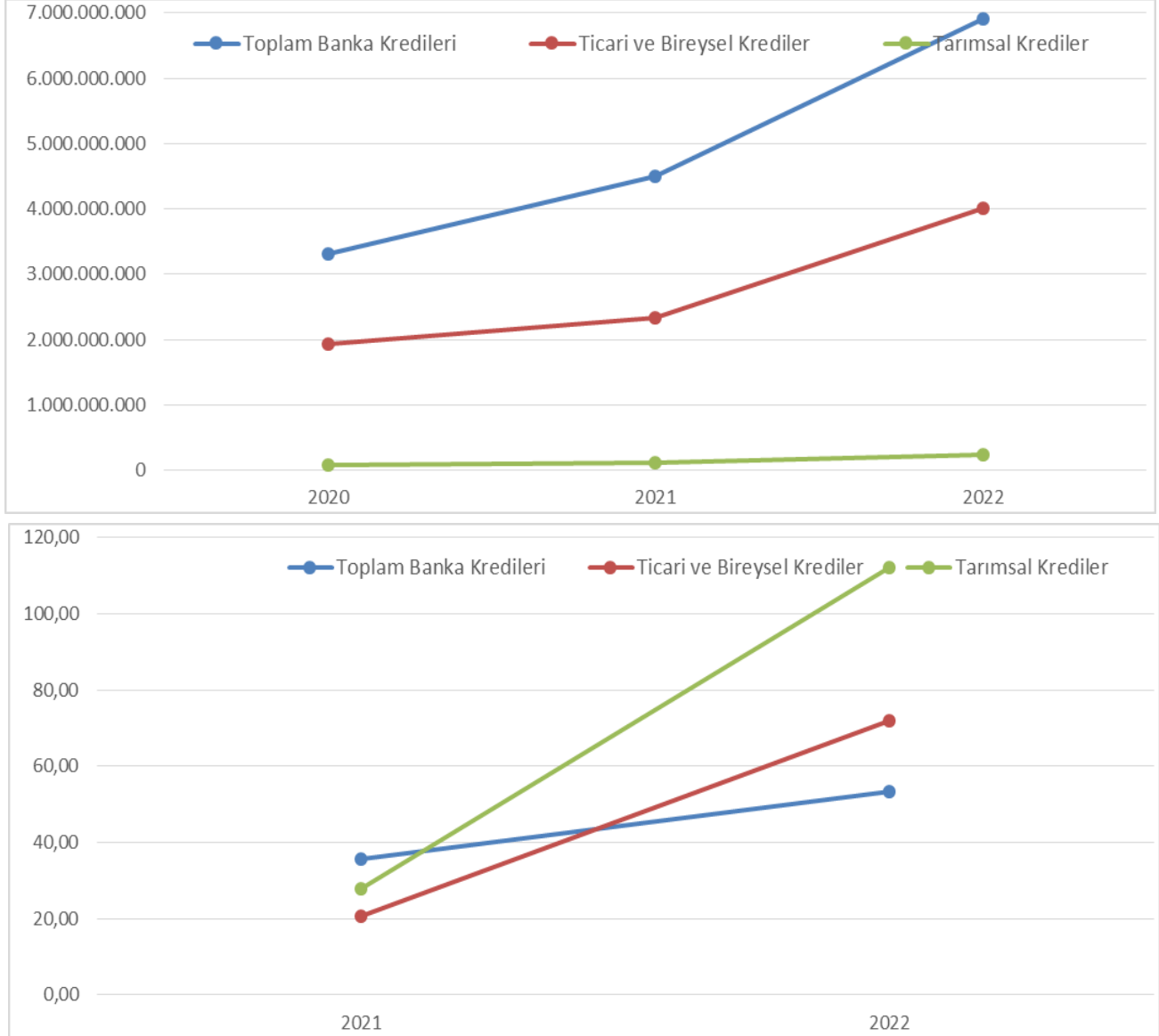

Şekil-2.9’da ise özel sektör kredi eğilimi; tüketici kredileri, ticari krediler ve toplam krediler sınıflandırması ile verilmiştir. Çeyrek dönemler itibariyle 2016-2022 dönemindeki kredi eğiliminde dalgalı bir seyir söz konusu olmuştur. Özellikle 2016-2019 döneminde tüketici ve ticari kredilerdeki yıllık azalma eğilimi, bu tarihten sonraki 2020 yılı üç çeyreğinde tüketici kredileri önderliğinde ciddi artışlar göstermiştir. 2020 yılında % 60’ı aşan kredi artış hızı, 2021 yılında %10 düzeyine inmiştir.

2022 yılında ise bankacılık sistemi kredilerinde yeniden artış dönemine girilmiştir. Özellikle 2021 yılı Eylül ayından itibaren uygulamaya konan rekor negatif reel faiz ile büyüme modeli gereği tüm kredilerde %40’a varan artışlar yaşanmaya başlamıştır. Bu tarihten itibaren malum rekor negatif reel faiz politikasından dolayı geometrik hızla artan enflasyonun da ucuz kredi talebini tetiklemekte belirleyici rolü olmuştur. Dolayısıyla bu tarihten itibaren özel sektör kredi eğilimi, TL cinsinde, ciddi bir artış sürecine girmiştir.

7 trilyon TL'ye yaklaşan TL cinsi özel sektör kredilerinin önümüzdeki dönemde daha da hızlanarak artması beklenmektedir.

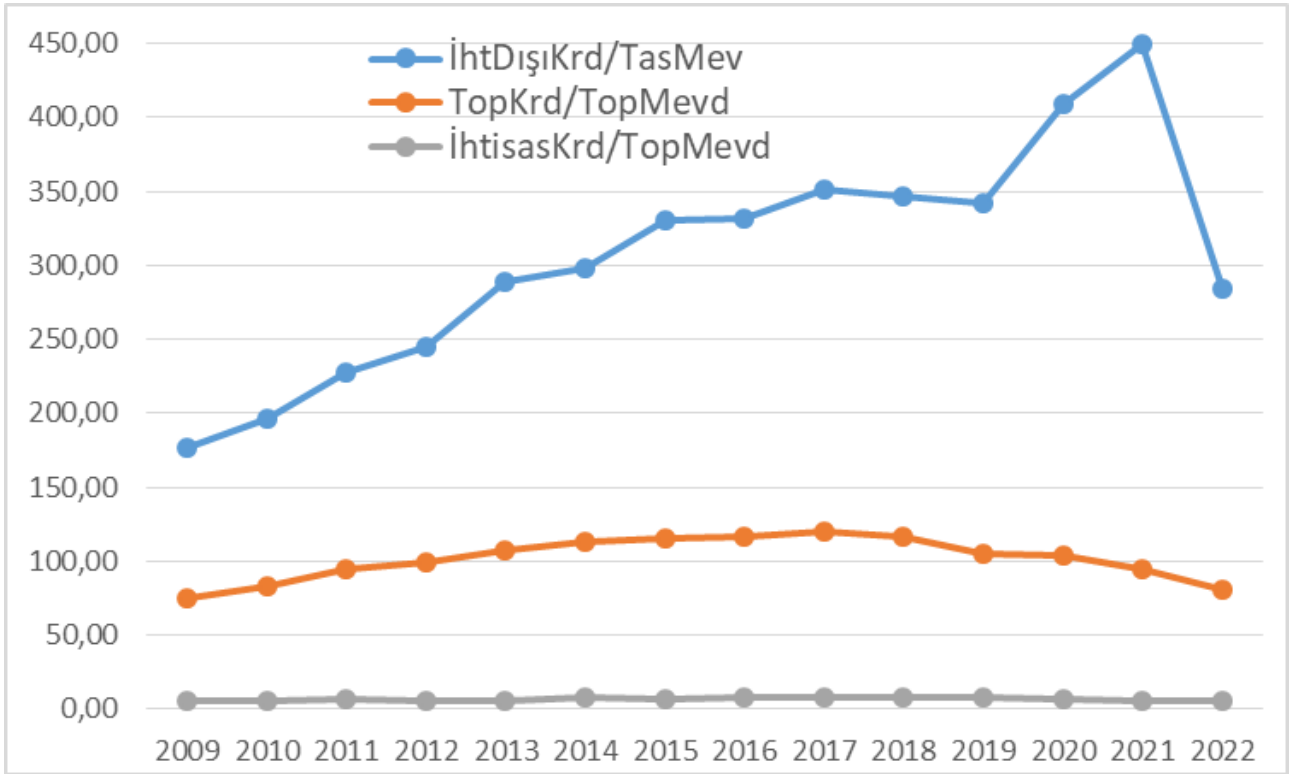
Şekil-2.10. Bankacılık Sistemi Kredi Eğilimi (bin TL) ve (% değişimi)

Şekil-2.10'da bu kez bankacılık sisteminin kredi kompozisyonu; ticari ve bireysel krediler, tarımsal krediler ve toplam banka kredileri ayırımı ile verilmiştir. Üstteki çizimde nominal kredi hacimleri verilirken alttaki çizimde ise yıllık yüzde artış olarak verilmiştir. Burada dikkat çelen konulardan biri, 2022 yılında ticari ve bireysel krediler hızla miktar olarak artmış ve yüzdelik artışta ise tarımsal krediler başı çekmiştir. Toplam içindeki payının son derece düşük olması dolayısıyla tarımsal kredilerdeki yıllık %120'ye yaklaşan artış, dikkat çekici olmuştur.

Bankacılık sistemindeki kredilendirmenin sürdürülebilirliği ve sağlıklı dağılımı açısından önemli bir diğer göstergesi de kredi / mevduat oranıdır. Yani bankacılık sisteminin yarattığı kredinin ne kadarını topladığı mevduatla sağlamaktadır? Sorusunu açıklar. Bu oranın önemi, bankacılık sisteminin varlık nedenini oluşturan iki temel faktörün birbiriyle uyumlu kompozisyonundan ileri gelmektedir.

Şekil-2.11. Bankacılık Sistemi Kredi / Mevduat Eğilimi (% değişim)

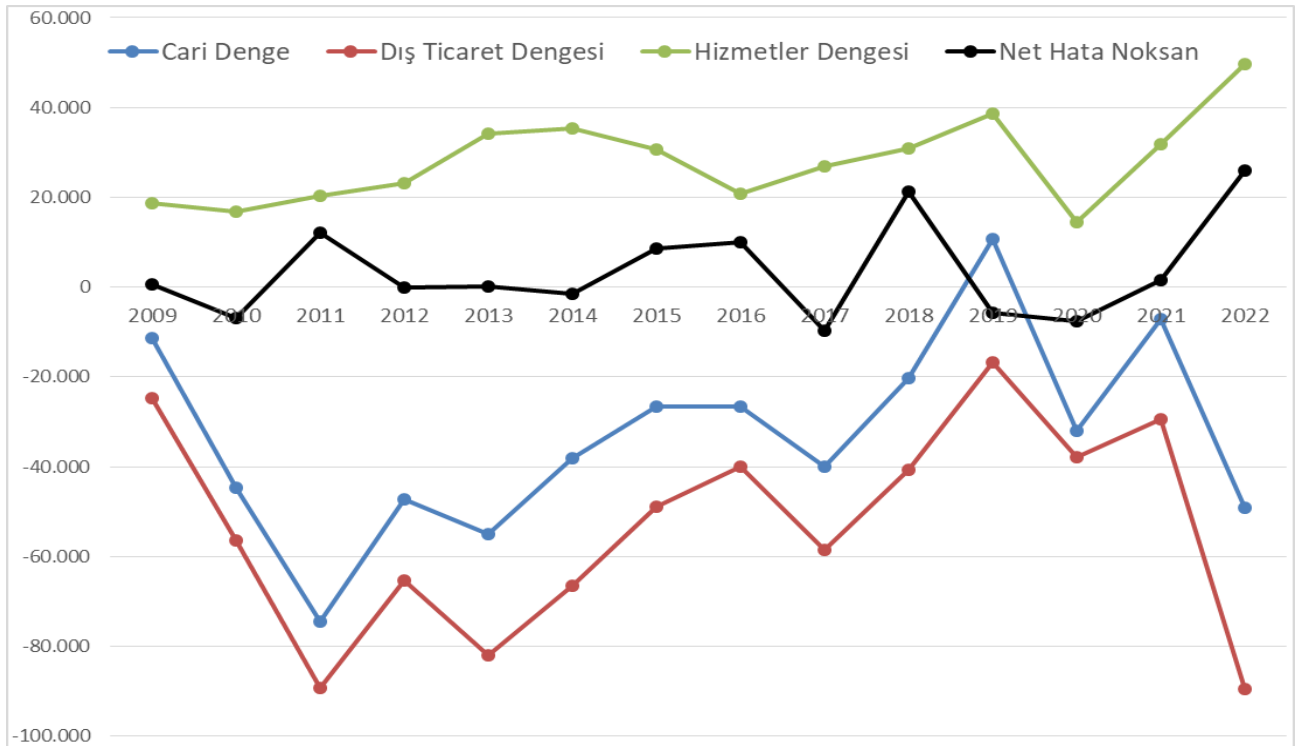
Konu ile ilgili kaynaklarda, mevduatın krediye dönüşüm oranı olarak anlatılan bu kavram, bankacılık sisteminin ve ekonomik büyümeye katkının temel performans göstergelerinden biri konumundadır. Bankacılık sisteminde kredi / mevduat oranı yükseldikçe sistemin yeni kredi vermesinin kaynağı, alınan krediler olacaktır. Yani bankacılık sistemi, yerli ya da yabancı kaynaklardan borçlanarak müşterilerine yeni kredi açma yoğunluğunu artırmaktadır denir. Bu durum, pozisyon ve işlem risklerini artırma eğilimi taşıyabilir. Bu kapsamda değerlendirildiğinde 2017 yılı kredi/mevduat oranındaki 1.15'lik değerle en riskli yıl olmuştur. Zaten takip eden yıllarda da bu oran hızla düşürülmüş ve 2022 yılında 0.81 gibi ortalama değerine oldukça altına getirilmiştir.

Şekil-2.11'de mavi çizgi ile ihtisas dışı kredilerin tasarruf mevduatına oranı, turuncu çizgi ile toplam kredilerin toplam mevduata oranı ve siyah çizgi ile de ihtisas kredilerinin toplam mevduata oranı gösterilmiştir. Burada ihtisas kredileri, belirli bir amaca ya da işleve yönelik olarak verilen

kredilerdir. Mesela KOBİ kredileri ya da sektörel krediler gibi kredilerdir. Şekil-2.11’de bu kredilerin toplam mevduata oranı eğilimi son 15 yılda nispi olarak sabit kalmış ve ortalaması %6.53 olarak gerçekleşmiştir. 2022 yılında bu oran ortalamasının oldukça altına düşerek %5.19 olmuştur. Bu oranın önemi, toplam mevduatın genel olarak doğrudan üretime yansımından kaynaklanmaktadır. Bu oranının giderek büyümesi, mevduatın üretime yansımaları oranının artması anlamına gelmektedir. Son 15 yılda bu oran, son derece düşük kalmış ve neredeyse hiç değişmemiştir

Şekil-11’deki mavi çizgiyle ifade edilen tüketim odaklı krediler olarak ifade edilebilecek ihtisas dışı krediler ise tasarruf mevduatının ortalama 3.5 katı üzerinde seyretmiş ve son derece dalgalı bir seyir göstermiştir. Özellikle 2022 yılında 4.5 katın üzerindeki bu oran, 2.5 kata yakın bir seviyeye düşürülmüştür.

Şekil-2.12. Cari Denge ve Dış Ticaret Dengesi Eğilimleri (milyon USD)

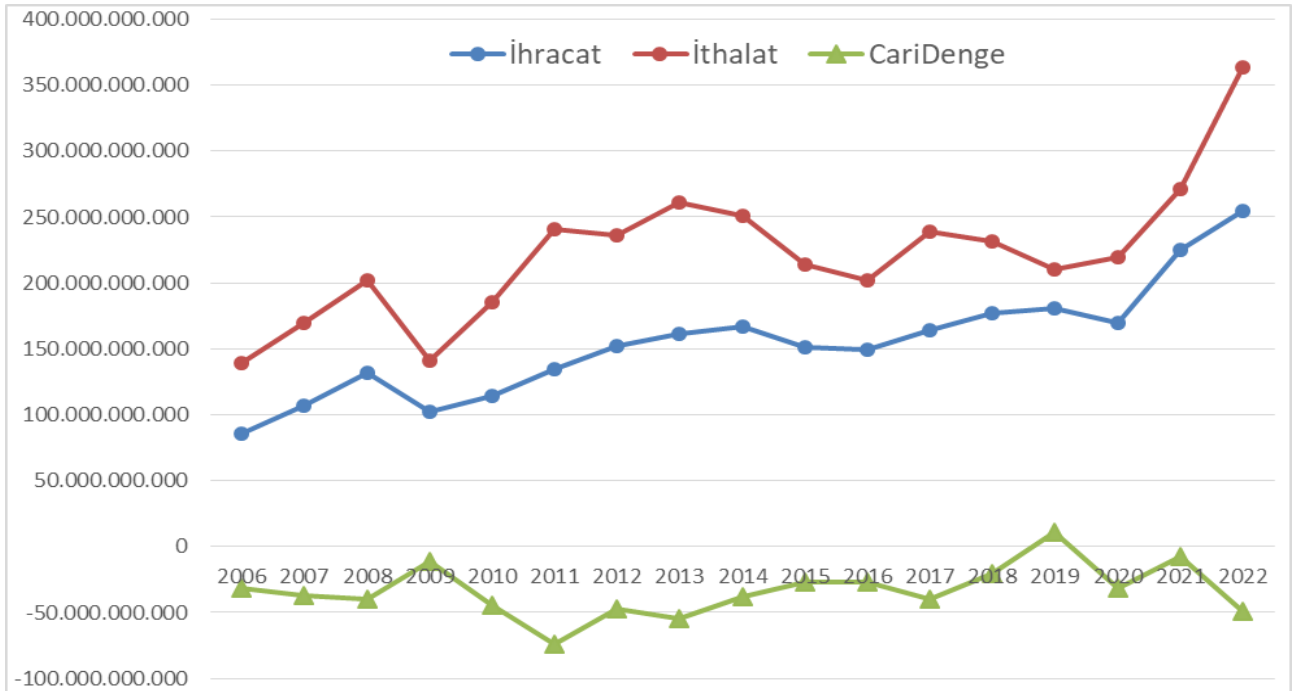
Şekil-2.12’de mavi çizgi cari dengeyi, kırmızı çizgi dış ticaret dengesini, yeşil çizgi hizmetler dengesini ve siyah çizgi ise net hata noksanı göstermektedir. Son 14 yılın 8’inde fazla veren bir net hata noksan kalemi söz konusu olmuştur. Yani kaynağı belirsiz para girişi 8 yılda söz konusu olurken 6 yılda ise para çıkışı olmuştur. Hizmetler dengesi ise bu 14 yılda sadece 2009, 2010 ve 2020 yıllarında açık verirken diğer 11 yılda fazla vermiştir. Cari denge ise sadece 2019 yılında fazla vermiş diğer 13 yılda açık vermiştir. Dış ticaret dengesi 14 yıl boyunca açık vermiştir.

Türk ekonomisi için dış alem gelir-gider dengesi yani cari işlemler dengesi ve dış ticaret dengesi yapısal olarak açık verme üzerine kurulmuştur. Denge, var olan açığı giderecek ilave borçlanmayla sağlanmaktadır. Kronikleşmiş bu cari işlemler ve dış ticaret açığı durumu, sanki büyümenin kaçınılmaz gereği gibi bizlere öğretilmeye çalışılmaktadır. Ancak bugün gelişmiş olan ekonomilerin neredeyse tamamı cari işlemler ve dış ticaret fazlası vererek bugünkü büyüklüklerini sağlamışlardır. Yapısal olarak sürekli biçimde cari işlemler açığı vererek gelişen ve kalkınan bir ekonomi örneği bulunmamaktadır.

Döviz açığı, yani döviz gelirlerinin giderlerinden az olduğu durum; cari işlemler açığı durumunu anlatır ve esasen bir dengesizlik halidir. Bu dengesizliği ancak alınacak destekle (borçlanmayla) belirli bir dönem için gidermek yani dengeyi o dönem için sağlamak mümkündür. Ancak bunun sürdürülebilirliği son derece tartışmalıdır.

Cari açın belirleyicisi ithalatımız olmuştur. Çünkü yıllar itibariyle ihracatın ithalatı karşılama oranı ortalama olarak %73 düzeyinde seyretmiştir. Hal böyle olunca kronikleşmiş dış ticaret açığı, sürekli olarak cari açık yaratmıştır.

Şekil-2.13. Yıllar İtibariyle İhracat, İthalat ve Cari Denge (USD)

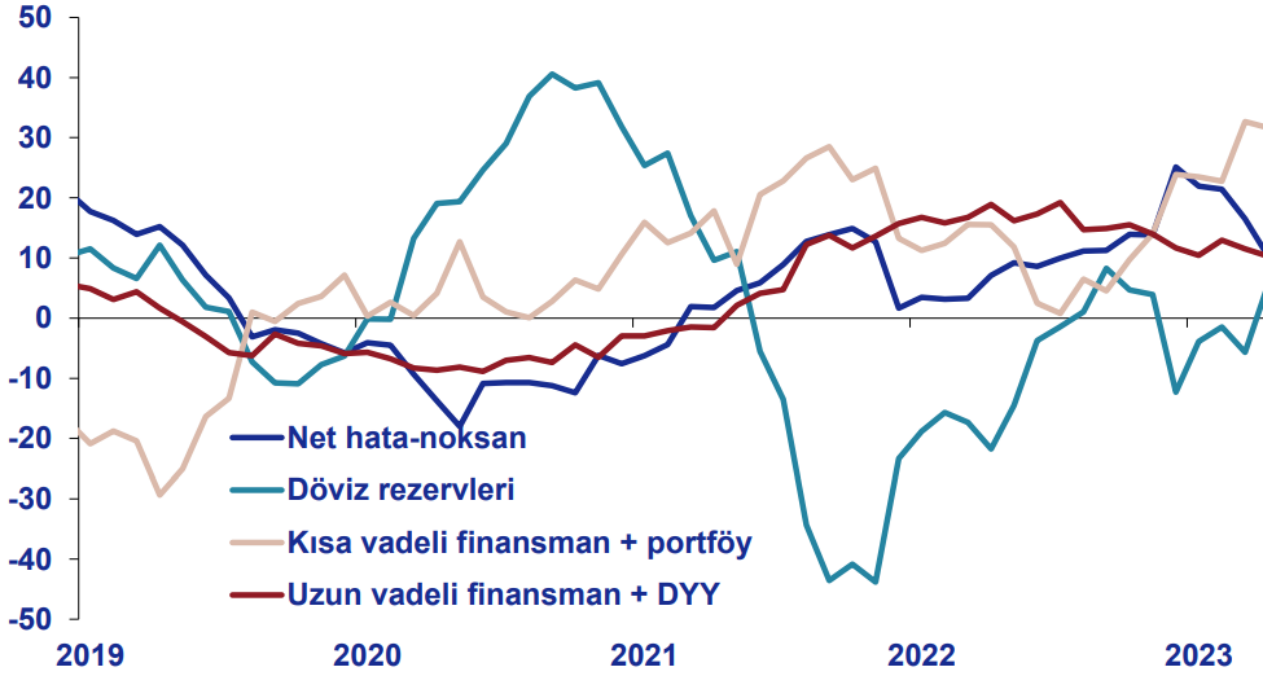

Şekil-2.13'te son 17 yıldaki ihracat, ithalat ve cari denge rakamları verilmiştir. Burada ilk dikkat çeken konu; ithalatın hız kaybettiği 2009, 2015, 2016, 2018 ve 2019 yıllarında cari dengedeki açık da hız kaybetmiştir. Ayrıca 2009-2013 döneminde ithalat aşırı büyümüştür.

Özellikle 2013 ve 2022 yıllarında, ithalat – ihracat makası rekor düzeyde açılmıştır. 2022 yılında ise döviz fiyatlarının ciddi artmasına rağmen bu dış ticaret açığının verilmesi dikkat çekici olmuştur. Üstelik bu yıl, ihracata dayalı ve cari fazla vermeye odaklı bir ekonomi programı uygulandığı iddia edilmiştir.

Cari açığın kronik hal aldığı 2003-2022 döneminde sıkça konuşulan ve irdelenen konu, bu açığın finansman yolları olmuştur. Şekil-2.14'te 2019-2022 dönemindeki cari açığın finansmanı verilmektedir. Bu dönemde en dikkat çekici konu; cari açığın 2022 yılında döviz rezervinin tarihi rekorlar kırarak -50 milyar USD'ye düşmesi olmuştur. Kısa ve uzun vadeli yabancı yatırımların giderek artması 2022 yılında söz konusu olmuştur. Kaynağı belirsiz döviz girişlerini gösteren net hata noksan kalemi ise 2022 yılında pozitif seyretmiş ve artış eğiliminde olmuştur.

Şekil-2.14. Cari Açığın Finansmanı (milyar USD)

Kaynak: TCMB

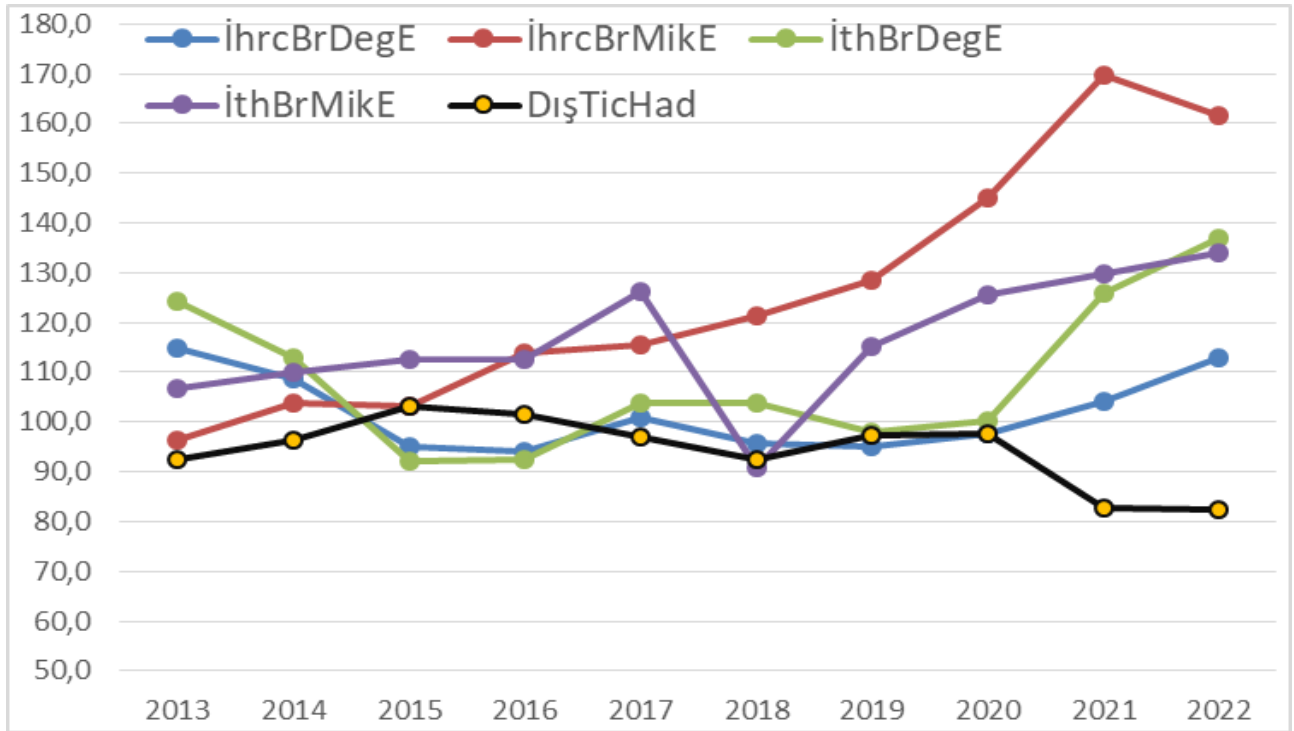
2022 yılı boyunca cari açığın finansmanında net hata noksan etkisi dikkat çekmektedir. Her ne kadar 2018 yılı kadar yoğun olmasa da ondan sonraki en yoğun net hata noksan miktarı olarak cari açığı finanse etmiştir. 2022 yılı cari açık finansmanında 2 ana kalem belirleyici olmuştur. Bunlar; yabancı yatırımlar ve net hata noksan kalemleri olmuştur.

Türk ekonomisinin son 10 yıllık dış ticaret karakteristiğinin genel olarak açık verme üzerine kurulu olmasının yanı sıra bir diğer önemli karakteristik de dış ticareti birim değer ve birim miktar endekslerindeki eğilim ve dış ticaret hadlerindeki eğilim olmuştur.

2021 yılından itibaren dış ticaret endekslerinde baz yıl, 2015 olarak değiştirilmiştir. Bu yıla kadar 2010 yılı baz yıl olarak hesaplamalara dahil edilmişti. Yani 5 yılda endeks baz yılı değiştirilmiştir. Aslında uzun dönemli analizler yapmak için ilave bir zorluk çıkarmaktadır ama aşılabilir bir zorluk değildir. Sadece tek hamlede uzun dönemli analiz yapmak imkansız olmuştur.

Şekil-2.15. Dış Ticaret Değer ve Miktar Endeksleri ve Dış Ticaret Hadleri Eğilimi.

(2015 =100) (USD cinsinden)

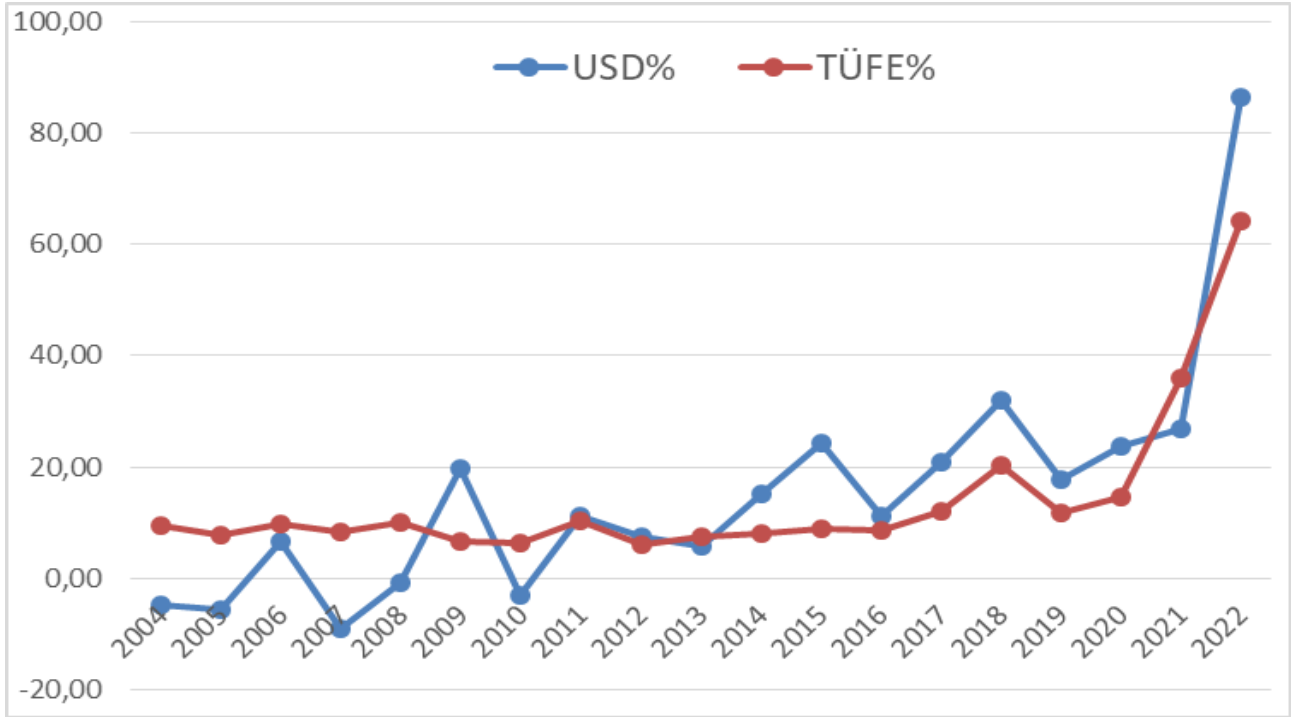
2013-2022 dönemindeki dış ticaretimizin birim değer ve miktar endekslerindeki eğilimler ile dış ticaret hadlerimiz, Şekil-2.15'te verilmiştir. Dış ticaretteki miktar ve değer endeksleri ve onlardaki değişimler; inceleme yapılan dönem içerisinde dış ticaretin birim miktar başına daha pahalıya mı yoksa daha ucuza mı yapıldığına ilişkin toplu işaretler vermekte yararlı göstergelerdir. Keza dış ticaret haddi de benzer şekilde dış ticaretin parasal birimde ülkemiz lehine mi yoksa aleyhine mi geliştiğini gösteren temel göstergelerden biridir.

Şekil-2.15'te ilk dikkat çeken temel konu; kırmızı çizgi ile gösterilen İhrcBrMikE (ihracat birim miktar endeksi)'nin 2022 yılında, 2013'e göre % 68 artmış olmasına karşılık mavi çizgi ile gösterilen İhrcBrDegE (ihracat birim değer endeksi)'nin % -2 düşmüş olmasıdır. Diğer taraftan siyah çizgi ile gösterilen DışTicHad (dış ticaret haddi)'nin 2022 yılında 2013'e göre % -11 düşmüş

olması da dikkat çekicidir. Buna karşılık mor çizgi ile gösterilen İthBrMikE (ithalat birim miktar endeksi) ise 2022 yılında 2013'e göre %26 artarken yeşil çizgi ile gösterilen İthBrDegE (ithalat birim değer endeksi) %10 artmıştır. Tüm bu göstergeler dış ticaretimizin yapısal olarak olumsuz ve sürdürülemez karakteristiğini göstermektedir. Yani dış ticaret performansımız; uzun yıllar boyunca daha pahalıya daha çok ithalat yaparak ve daha ucuza çok daha fazla miktarda ihracat yaparak gerçekleşmiştir. Son 10 yıl ise bu performansın örnek bir dönemi olmuştur.

Esasen dış ticarete en istenmeyen durum; daha fazla malı daha ucuza ihraç ederken daha fazla malı çok daha pahalı ithal etme durumunda kalmaktır. Yani giderek birim başına (mesela Kg başına) daha ucuz ihracat yapma durumunda kalınırken birim başına daha pahalı ithalat yapmak zorunda kalınmaktadır.

Şekil-2.16. Tüketici Enflasyonu (TÜFE) ve ABD Doları (USD) Eğilimleri. (% değişim)

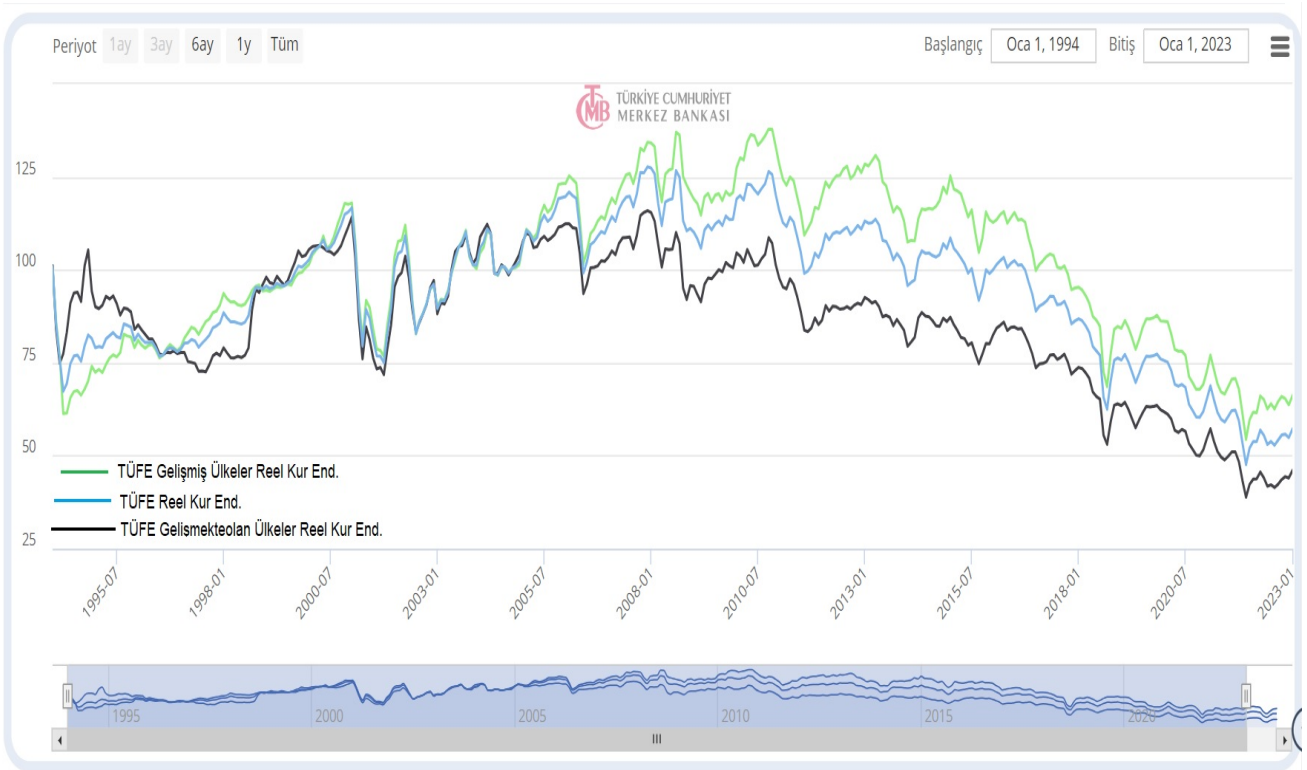
Şekil-2.16'da son 19 yıllık tüketici enflasyonu (TÜFE) ile ABD doları (USD) yıllık % değişim eğilimleri verilmiştir. Buna göre 9 yıl USD, TÜFE'nin üzerinde yükselmiş ve 6 yıl da TÜFE, USD'nin üzerinde yükselmiştir. Kalan 4 yılda ise TÜFE ve USD yükselişleri aynı kalmıştır. 2014 yılından itibaren ise sadece 2021 yılında TÜFE, USD'nin üzerinde yükselmiştir. Yani son 9 yılda sadece 1 yıl enflasyondan daha az yükselen USD söz konusu olmuştur. Genel olarak eğer enflasyondan daha yüksek bir USD artışı olmuşsa nispi değersiz TL söz konusu olmuş demektir. Bu

durumdayken birim fiyat olarak daha düşük bir USD ile ihracat yapıyorsanız, bilin ki yanlış yoldasınızdır.

Ucuz döviz pahalı TL, enflasyonda ciddi ve hızlı düşüşe, aksi durum ise yükselişe sebep olmaktadır. Bunun örneklerini geçmişte ve günümüzde yaşayarak öğrenmiş bulunmaktayız. Döviz fiyatlarındaki bu yüksek oynaklık her şeyden önce ekonomimiz üzerinde toplam bir istikrarsızlık kaynağı oluşturmaktadır.

TL'nin reel olarak ucuz ya da pahalı mı olduğunun yani değerli veya değersiz mi olduğunun temel göstergesi reel kur endeksidir. Bu endeks 100 katsayısının altında olduğunda değersiz ve üstünde olduğunda ise değerli TL ile yaşamakta olduğumuzu anlarız. Değersiz TL'de ihracat, değerli TL'de ise ithalat avantajlı konuma ulaşmış demektir. Şekil-2.17'de uzun yıl geçmişe dayalı TÜFE bazlı reel kur endeksleri verilmektedir.

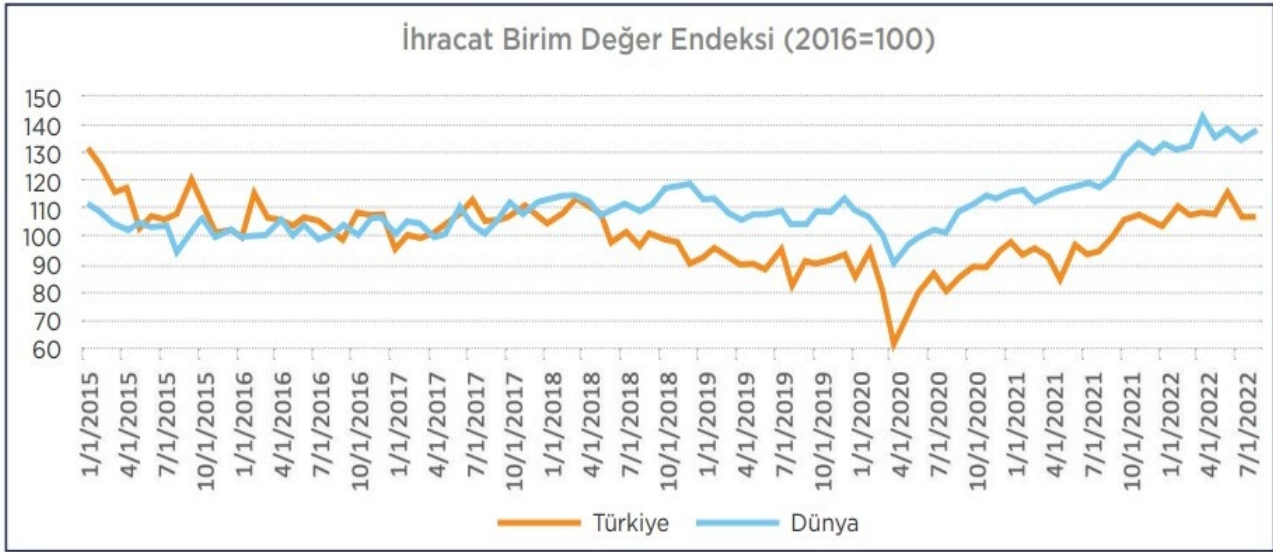
Şekil-2.17. Reel Efektif Döviz Kuru Endeksi

1994-2022 döneminde reel kur endekslerinin değerlenme ve değersizleşme rekorları 2008 ve 2022 yıllarında yaşanmıştır. Yani bu 28 yılda özellikle 2008 yılından itibaren genel eğilim 3 endeks için de aşağı yönlü olmuştur. Buradaki 3 endeks; yeşil çizgi ile TÜFE gelişmiş ülkeler bazlı reel kur endeksi, mavi çizgiyle TÜFE bazlı reel kur endeksi ve siyah çizgi ile de TÜFE gelişmekte olan ülkeler bazlı reel kur endeksi olarak verilmiştir.

TL'nin dövize karşı ucuz mu? pahalı mı? olduğunun göstergesi reel efektif döviz kuru endeksidir. 2022 yılı TÜFE reel kur endeksi 45.94'e gerilemiştir. Bu düzey; 2001 yılı krizinde en düşük düzey olan 70.1'in bile altına düşüşü yani değersizleşmeyi göstermektedir. Sattığımız ürünlerin neredeyse tamamının rekabete dayalı sıradan mallar olduğu hatırlanırsa ihracatımızın bu avantajla daha hızlı artması beklenebilirdi ama gerçekleşme böyle olmamıştır. Tam tersine 2022 yılı ihracatından çok daha hızlı artan bir ithalat yaşanmıştır. Bu durum, ithalat yapımızın ne kadar katı bir halde olduğunu göstermektedir. 2022 yılında baz etkisi başta olmak üzere diğer etkilerle birlikte ihracatımız artış kaydetmiş ama ithalatımız çok daha fazla artmıştır.

Şekil-2.18. Dünya –Türkiye İhracat Birim Değer Endeksi Eğilimi (2006=100)

Kaynak: Dünya Ticaret Örgütü

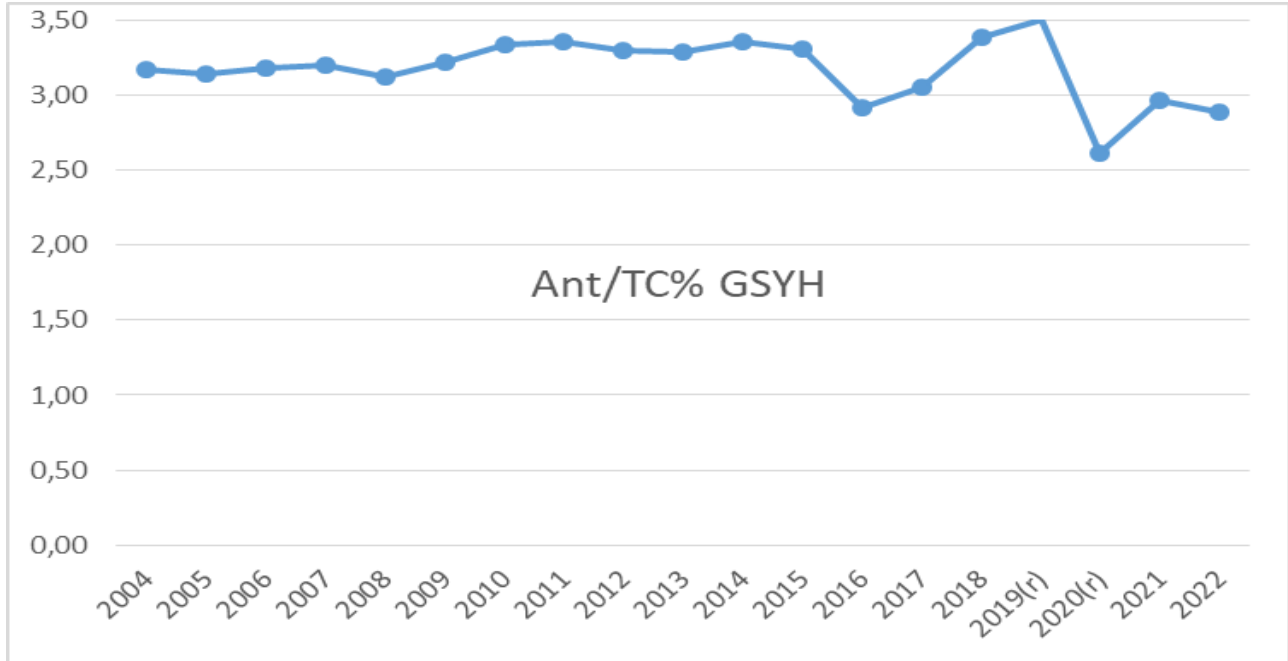
Dünyanın ihracat birim fiyatlarının eğilimini gösteren Şekil-2.18'de özellikle 2017 yılından sonra sistematik olarak ihracat birim fiyatlarımızın dünyanın altında kaldığı görülmektedir. Turuncu çizgi ile Türkiye ve Mavi çizgi ile de dünyanın ihracat birim değer endeksleri eğilimi gösterilirken makasın giderek aleyhimize açıldığını görmekteyiz.

USD'deki değişimlere en fazla duyarlı olan enflasyon, doğal olarak yurtdışı üretici enflasyonudur. Bu da anlaşılabilir bir ilişkidir ama özellikle çekirdek enflasyonun 2016 yılından itibaren dolara karşı ciddi bir duyarlılığı söz konusu olmuştur. Bu durum enflasyonun katılığını artırmaktadır.

3. Antalya Ekonomisi, Tarımsal Üretimi ve Ticareti.

Antalya ekonomisi, gayrisafi yurtiçi hasıla ve katma değer büyüklüğü itibariyle, uzun yıllar ortalaması dikkate alındığında, Türkiye ekonomisinin %3'ü civarında bulunmaktadır. Bu oran 90'lı yıllardan bu yana geçerliliğini korumuş ve bazı yıllarda ise %3.5 düzeyine kadar yükselmiş, bazı yıllarda ise %2.85'e kadar gerilemiştir. Özellikle son 7 yılın yarısından fazlasında, Antalya için genel ortalama olan %3'ün altına inilmiştir. Bunun en şiddetli olanı 2020 yılında yaşanmıştır. Diğer taraftan 2019 ve 2020 yıllarında GSYH rakamlarında ciddi düzeltmeler yapılmış ama Antalya ona rağmen %3 ortalamasını yakalayamamıştır.

Şekil-3.1. GSYH Büyüklüğünde Antalya'nın Yeri Eğilimi^(*) (%)

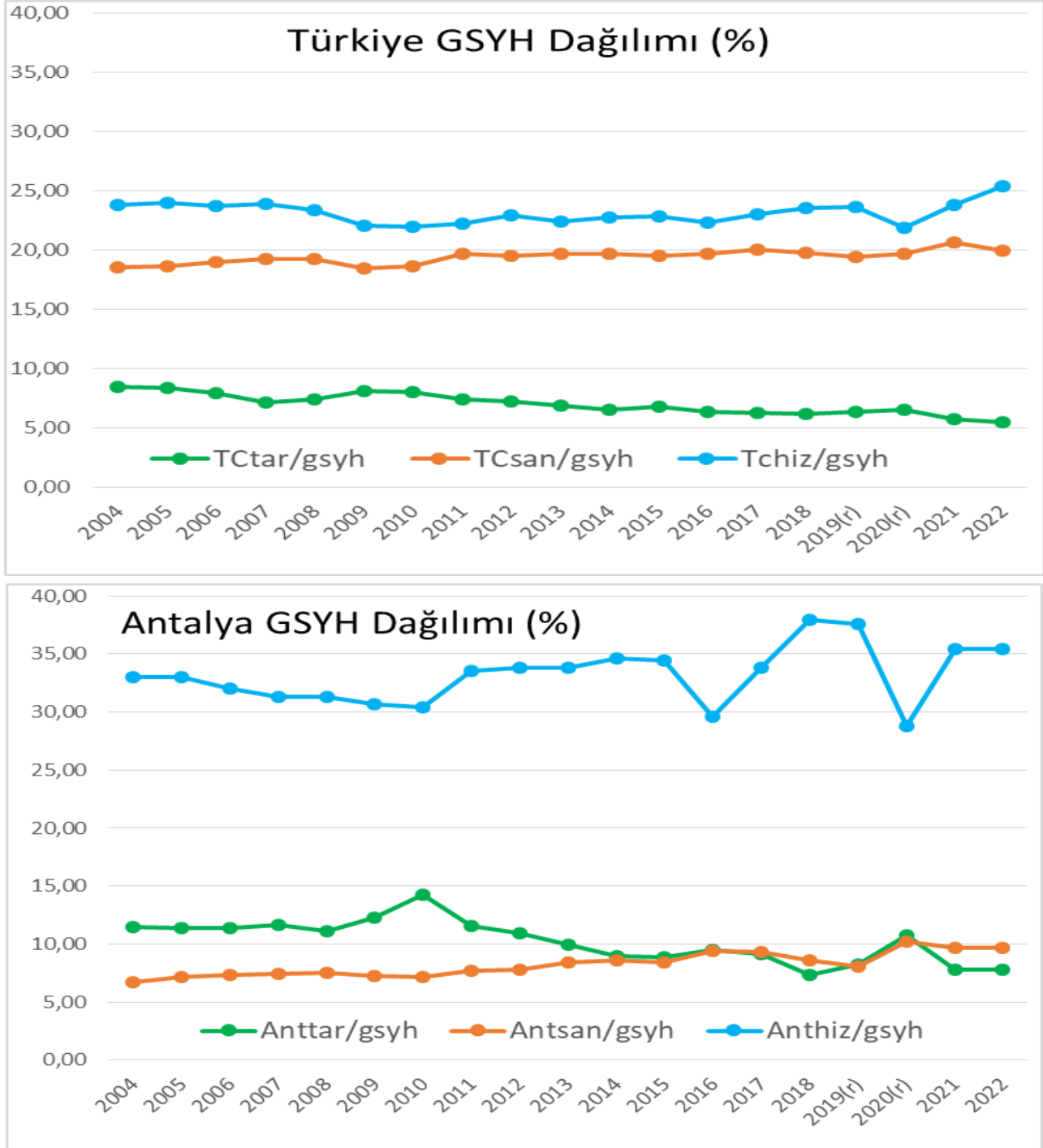

(*) Antalya 2022 yılı GSYH büyümesi, model tahminidir.

Şekil 3.1'de Antalya ekonomisinin Türk ekonomisi içindeki yerinin eğilimi verilmektedir. 2004-2022 dönemini kapsayan eğilimde yön, genel olarak yatay ve aşağıya doğru olmuştur. Yani Antalya'nın ekonomik pastadaki payı genel yapısı itibariyle giderek küçülmüştür. Özellikle 2016, 2017 ve 2020 yıllarındaki pay daralmaları rekor düzeye ulaşmıştır. 2019 yılında ise nispi olarak uzun dönem ortalama değerine ulaşarak % 3'ü aşabilmiştir.

Yaklaşık 25 milyar USD'lik ortalama Antalya ekonomisi, gayrisafi yurtiçi hasılasının (GSYH) 2022 yılı itibariyle 27 milyar USD'ye yaklaştığı tahmin edilmiştir.

Şekil-3.2. Türkiye ve Antalya GSYH Dağılımı Eğilimleri. (%)

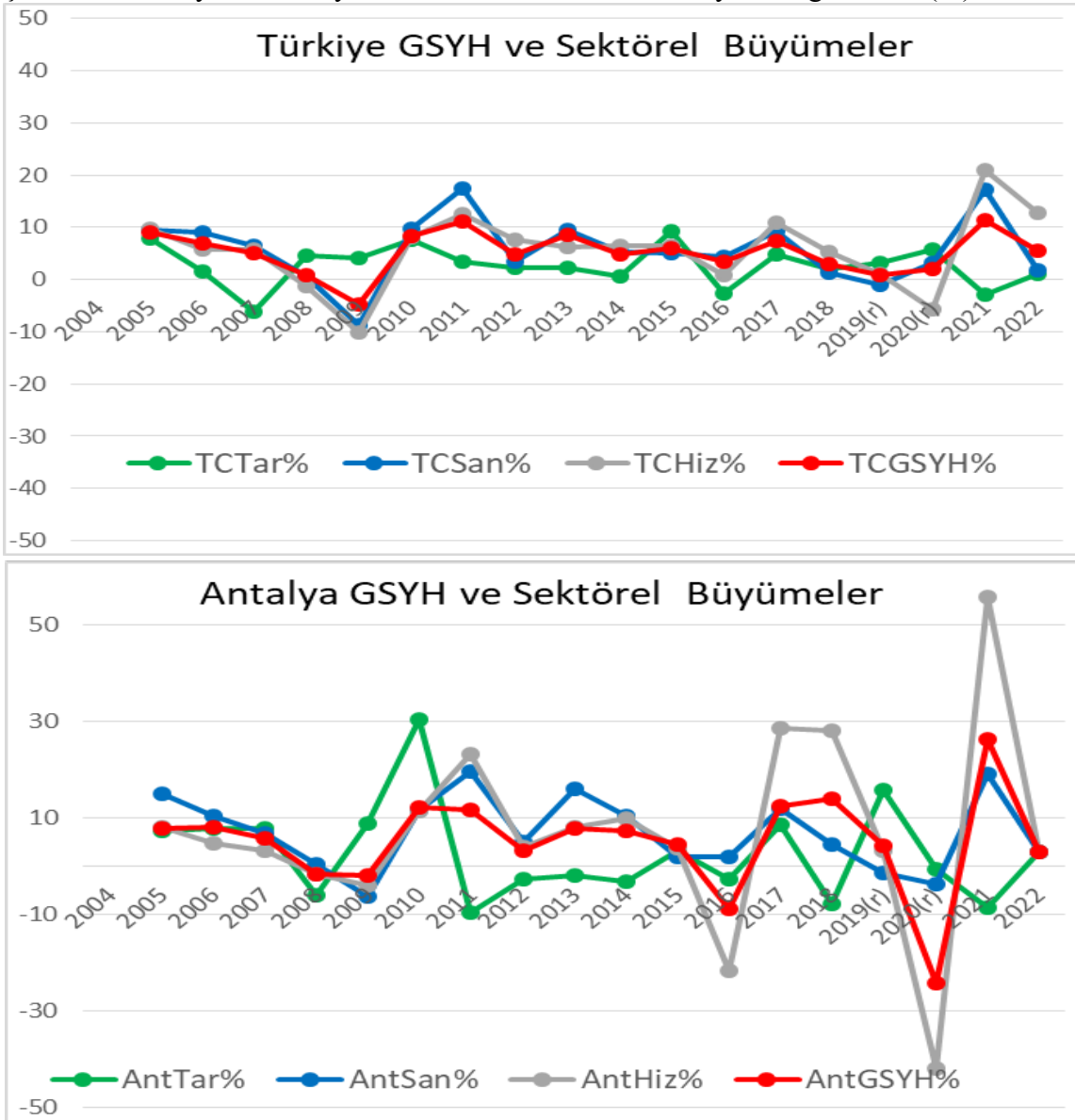

Şekil-3.2’de Türkiye ve Antalya ekonomilerinin ana sektörler itibariyle paylarının 2004-2022 dönemi eğilimleri verilmiştir. İki çizim de aynı ölçek üzerine yapılmıştır. Böylece sektörel payların nispi dağılımları daha kolay görülebilir olmuştur. Çizimde mavi çizgi ile Türkiye ve Antalya gsyh’ları içindeki hizmet payı (TChizmet/gsyh ve Anthizmet/gsyh), turuncu çizgiyle sanayi payı (TCsan/gsyh ve Antsan/gsyh) ve yeşil çizgi ile de tarım payı (TCTar/gsyh ve Anttar/gsyh) gösterilmiştir. Burada dikkat çeken önemli farklardan biri hizmet sektörünün Antalya için ciddi

yüksek olduğudur. Diğer bir fark, Antalya’da sanayinin ciddi olarak aşağıda kaldığı ve tarımında tam aksine nispi yüksek bir paya sahip olduğudur. Ayrıca 2016 yılından sonra ise Antalya’da sanayi ilk kez tarımın üzerinde bir paya sahip olmaya başlamıştır.

Antalya ve Türkiye ekonomisi için ortak bir özellik ise, son yıllarda, büyüme oynaklığının son derece artmış olmasıdır. Özellikle 2009 yılı krizi ve sonrasında hem oynaklık artmış hem de genel eğilim aşağı yönlü olmuştur.

Şekil-3.3. Türkiye ve Antalya Ekonomilerinde Sektörel Büyüme Eğilimleri. (%)

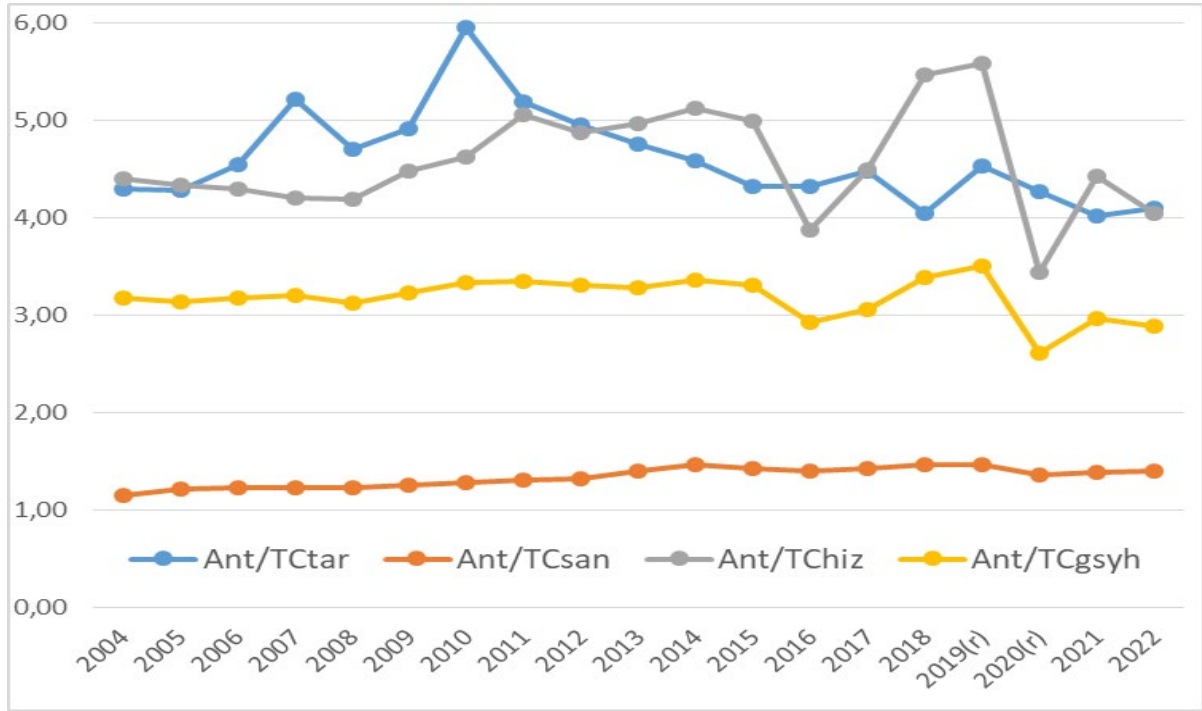

Şekil-3.3'te Türkiye ve Antalya ekonomilerinin ana sektörler itibariyle yıllık büyümeleri verilmiştir. Aynı ölçek kullanılarak ekonomik aktivite oynaklığı farkı gösterilmiştir. Buna göre Antalya ekonomisinin büyüme oynaklığı, başta hizmet sektörü ve tarım sektörü olmak üzere

Türkiye’den ciddi yüksek olmuştur. Özellikle 2020 yılı salgınında tarihinde görülmedik daralmalar yaşayan Antalya ekonomisi, genel olarak 2005-2022 döneminde daha yüksek oynaklığa sahip olmuştur.

GSYH ile tarım sektörünün yüksek büyümeyi birlikte gerçekleştirdiği tek yıl 2010 yılı olmuştur. Bu durumun tarım sektörüne olumlu etkisi, başta Antalya gibi kentlerde olmak üzere tüm ülkede kendisini göstermiştir. 2010 yılını daha sonraki yıllarda tekrar edememiş olmamız büyük bir yetkinsizlik örneği olmuştur.

Şekil-3.4. Antalya Ekonomisinin Türkiye İçindeki Sektörel Payların Eğilimleri. (%)

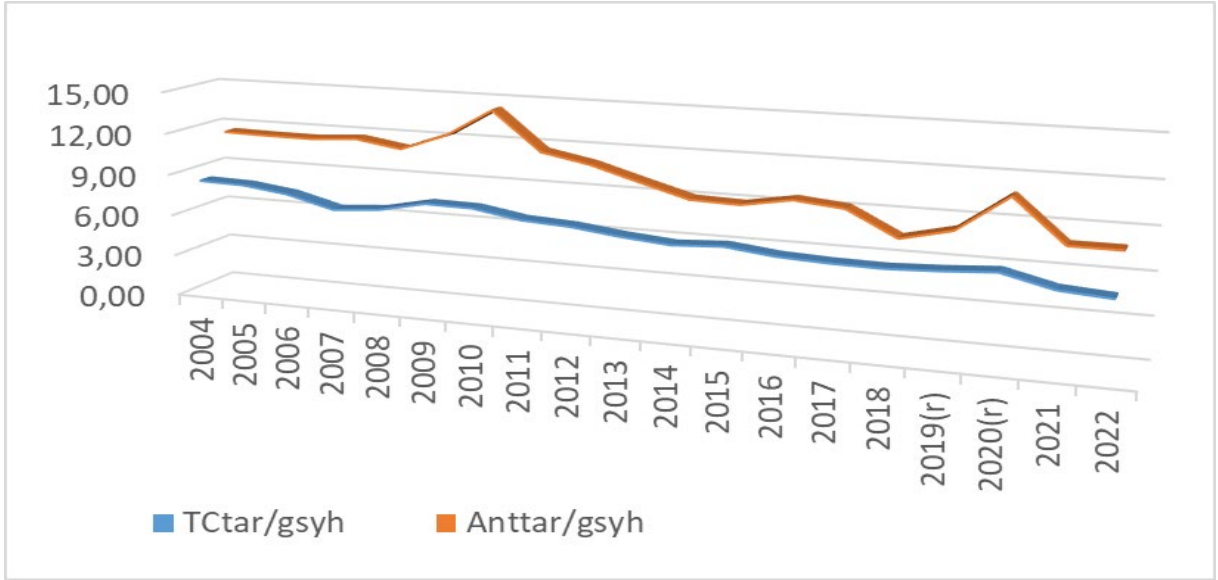
Şekil-3.4’te Antalya ekonomisinin ana sektörlerinin Türkiye içindeki paylarının eğilimleri verilmiştir. Buna göre Antalya ekonomisindeki ana sektörlerin Türkiye içindeki payları, 2004-2022 döneminde tarım hariç düşük eğimli bir azalış göstermiştir. Tarım sektörü ise 2004-2010 arasındaki dönemde ülke içindeki payını artırmış, ancak takip eden dönemde ise ciddi bir hızda düşüş ile karşı karşıya kalmıştır. Antalya ekonomisinin ticaret hacmi, nominal olarak artırmış fakat artan ticaretin katma değer yaratma gücü nispi olarak azalmıştır. Yani genel olarak sattığından çok alan bir kent olma özelliğini ciddi boyutta artırmıştır. Öyle ki, ortalama olarak ticaretinin %25’ini kendi içinde yapan Antalya, ticaretinin %25’ini diğer illere satarak %50’sini de diğer illerden alarak gerçekleştirmiştir.

Tarım sektörünün GSYH içindeki pay eğilimi, Türkiye ve Antalya ölçeğinde Şekil-3.5'te verilmiştir. Bu eğilimler, 2004-2022 döneminde genel olarak düşüş yönünde olurken Antalya'da %50'yi aşan düşüşle nispi olarak daha büyük kayıp içinde olmuştur.

2010 yılındaki tarımsal performans rekoru, Şekil-3.5'te de teyit edilmektedir. 2018 yılı ise bu dönemdeki en düşük payın yaşandığı yıl olmuştur. Antalya tarımsal üretimi, 2020 yılında ise Türkiye ortalamasının üzerinde bir pay artışı ile %9'u aşmıştır. 2020 yılında ise %1.8 olarak ilan edilen ekonomik büyümeye karşın tarım büyümesi %4'ü aşan düzeyde ilan edilmiştir.

2021 yılında genel ekonomide Türkiye için %11.35 ve Antalya için %26.47 gibi ciddi büyümeler ilan edilmişken tarım sektöründe ülke geneli için % -2.94 ve Antalya için ise % -8.51 gibi ciddi küçülmeler ilan edilmiştir. Dolayısıyla Antalya tarımı, ülke genelinin yaklaşık iki katı daha fazla küçülmüştür.

Şekil-3.5. Türkiye ve Antalya Tarımının GSYH Payları Eğilimi (%)

2022 yılında ise tarım sektörü Türkiye genelinde %5.48 paya sahip olurken Antalya'da %7.76'da kalmıştır. Antalya tarımı, 2004 yılından itibaren Türkiye tarımına göre daha dalgalı bir seyre sahip olmuştur. Dolayısıyla tarımın GSYH içindeki pay eğilimi, ülke genelinde 2004-2022 döneminde tedrici bir azalma gösterirken Antalya tarımının payı çok daha hızlı bir ivme kaybı eğilimi içerisinde olmuştur. 2011 ve 2018 yıllarından sonra 2021 yılında da nispi pay kaybı ülke ortalamasından çok daha yüksek seyretmiştir.

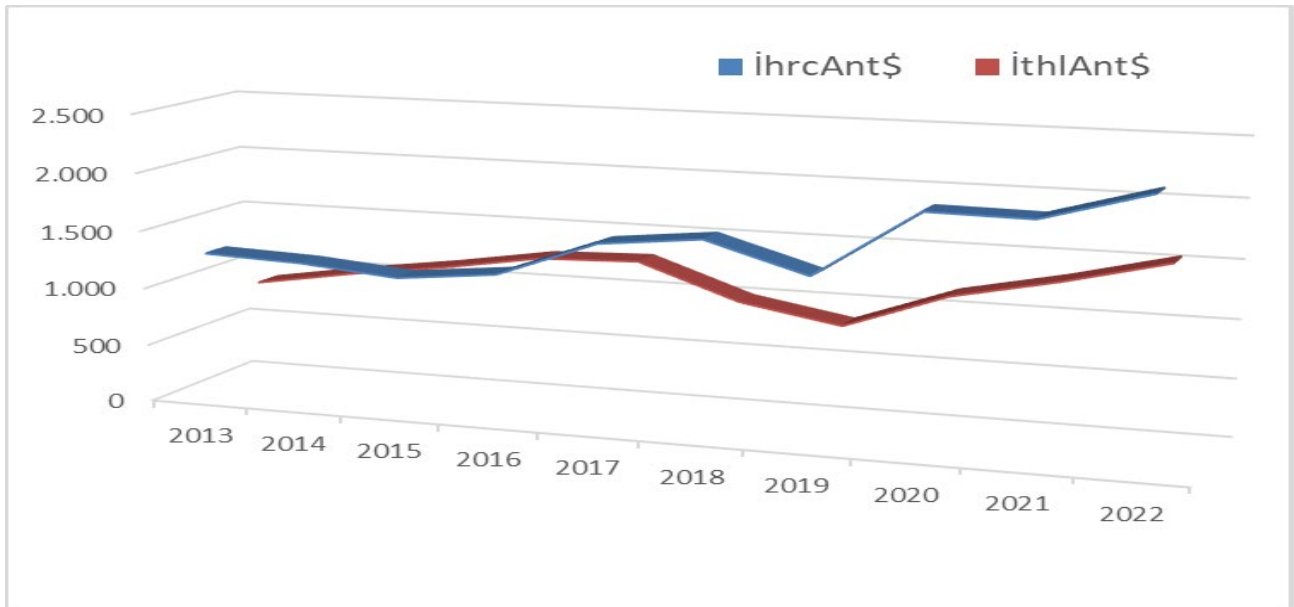
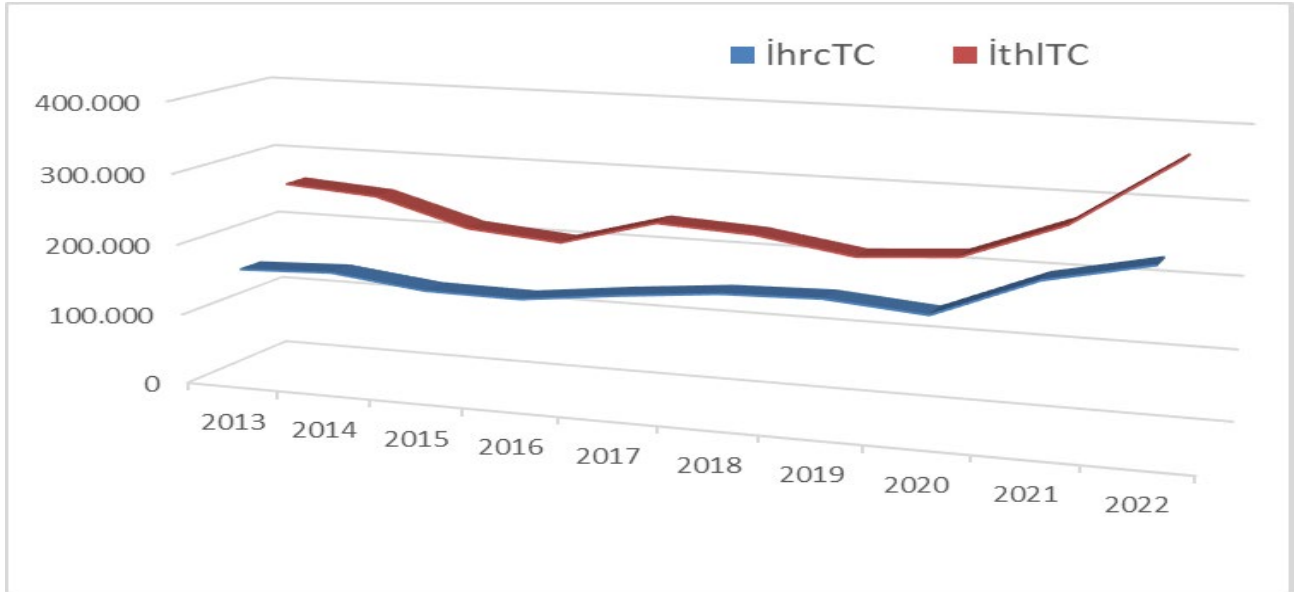
Antalya'nın 2004-2022 dönemindeki ekonomik performansını, diğer illerin performanslarıyla karşılaştırdığımızda genel olarak sıralamada yer kaybeden bir performans göstermiştir, tespiti doğru

olacaktır. Bu kaybedişin kaynaklarından ekonomik temelli olanı için Antalya'ya özgü koşulları (iç ve dış tatil kenti olması, tarım ağırlıklı olması, yaşlılığın nispeten yüksek olması, ...vb faktörler) dikkate aldığımızda, oldukça düşük bir iç ticaret hacminin söz konusu olduğunu belirtmek gerekir.

Antalya'nın stratejik planlamalarında mutlaka, bu dönemde yaratılmış olan zayıflıkları dikkate alan ve onları giderici politikaları öncelikleyen unsurlara esastan yer verilmelidir.

Antalya, yapısal özelliği itibariyle uzun dönem geçmişinde ihracatı, ithalatından ciddi fazla olan bir konuma sahip olmuştur. Ancak son yıllarda bu dış ticaret fazlası giderek azalmaya başlamıştır. Nitekim 2016 yılında bu olumlu fark, negatife dönmüş ve Antalya, dış ticaret açığı verme durumuna düşmüştür.

Şekil-3.5. Türkiye-Antalya Dış Ticaret Eğilimleri (Milyon USD)

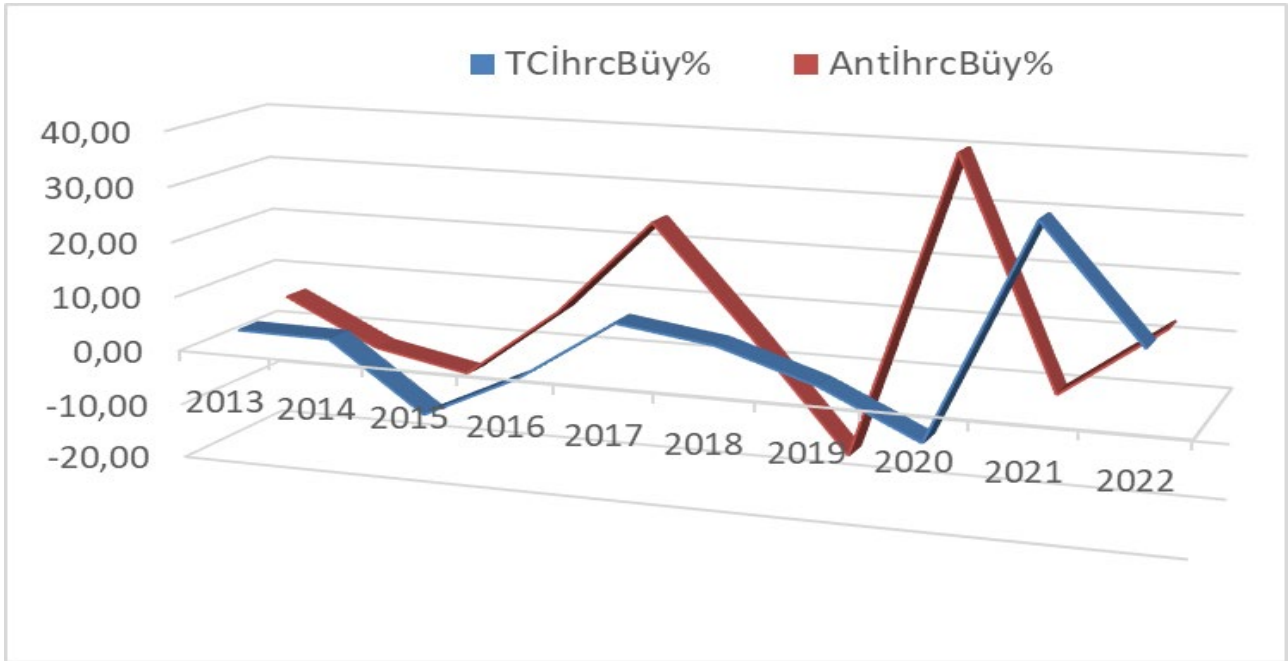

Şekil-3.5'te Antalya dış ticaretinin 2016 yılındaki açık verme durumu ve sonrasında tekrar net ihracatçı konumuna dönüşü gösterilmektedir.

2013-2022 yıllarını kapsayan 10 yıllık dönemde hem Türkiye hem de Antalya ihracat büyümeleri, birbirine paralel ve yukarı yönlü seyretmiştir. 2022 yılındaki dış ticaret performansı ise 2018 ve 2019'daki rekabetçi kur tespitlerini geçersiz kılarken 2021 yılındaki ihracat odaklı büyüme politikasını da geçersiz kılmıştır. Yani döviz kuru fiyatları yukarı çıkmaya devam ederken ihracat %7'ye yakın azalmış ve ithalat son derece pahalı dövize rağmen ciddi düzeyde artmıştır.

Toplam ihracatın yıllık büyüme hızı performansını Türkiye ve Antalya için karşılaştıran Şekil-3.6'da dikkat çeken konulardan biri, Antalya ihracat büyümesinin Türkiye'ye göre çok daha dalgalı ve kararsız olduğudur. Antalya dış ticareti ile Türkiye dış ticareti, birbiriyle yapısal farklılık göstermektedir. Türkiye dış ticareti net açık veren bir yapıya sahipken Antalya dış ticareti ise net fazla veren bir yapıya sahip durumdadır.

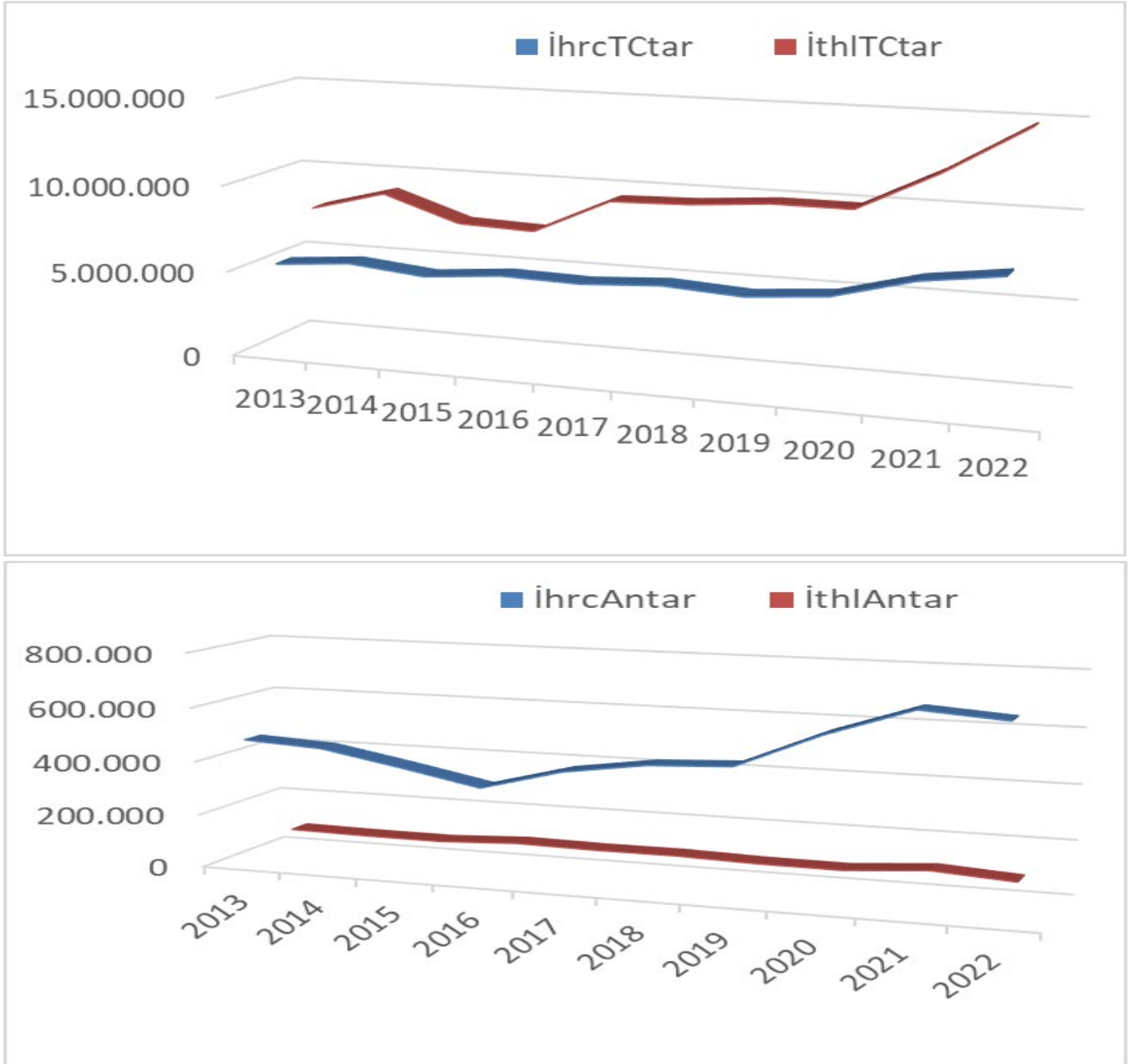
Şekil-3.6. Türkiye-Antalya İhracat Büyümesi Eğilimleri (%).

2013, 2015 ve 2020 yıllarında ise Antalya ihracat büyümesi, Türkiye büyümesinin düşük bir miktarda da olsa üzerinde gerçekleşmiştir. Yani bu 9 yıllık dönemin 4 yılında Türkiye ihracat büyümesinin üzerinde bir büyüme sağlayan Antalya, diğer 5 yılda ortalama büyümenin altında bir büyüme sağlayabilmiştir. Özellikle son 10 yılda Antalya ihracatı başta olmak üzere ekonomik büyüme performansı, genel olarak Türkiye ortalamasının altında kalmıştır. Bu yüzden de iller sıralamasındaki yerimiz sürekli gerilemiştir.

Şekil-3.6'daki karşılaştırmalı ihracat büyüme eğilimleri, genel olarak Antalya ekonomisinin seyri bakımından da bir gösterge olmuştur. Ağırlıklı olarak tarımsal ürünlerden oluşan ve yaş meyve/sebze (YMS) ürünleri baskınlığında olan ihracatımızın diğer büyük tutarlı kalemi ise taş toprağa dayalı ürünler ve mobilya ürünleri olmuştur.

Şekil-3.7. Türkiye-Antalya Tarımsal Dış Ticaret Büyümesi Eğilimleri (bin USD).

Şekil-3.7'nin üst çiziminde Türkiye tarımsal dış ticaret eğilimi ve alt çiziminde ise Antalya tarımsal dış ticareti eğilimi verilmiştir. Burada İhrcTctar ile Türkiye tarımsal ihracatı, İthlTctar ile Türkiye tarımsal ithalatı verilirken alt çizimdeki İhrcAntar ile Antalya tarımsal ihracatı ve İthlAntar ile de Antalya tarımsal ithalatı verilmiştir.

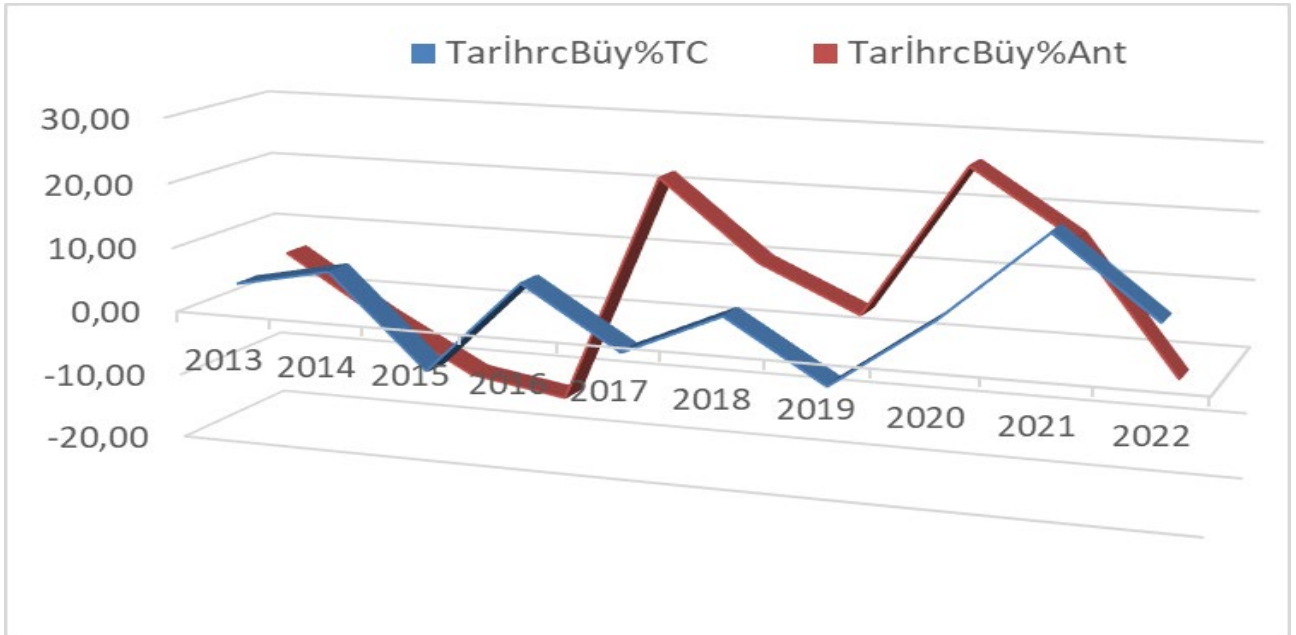
İki çizim arasındaki en dikkat çekici ayırım; Antalya, tarımsal dış ticarete açık ara ve sistematik olarak fazla verirken Türkiye tarımsal dış ticareti açık ara ve sistematik olarak açık vermektedir. Tarımsal potansiyeli bakımından dünyada ayırıcı bir yere sahip olmasına rağmen bu denli açık ara ve sürekli dış ticaret açığı vermemiz dikkat çekici bir diğer konu olmuştur.

2022 ve 2021 yılları, Türkiye tarımsal dış ticareti bakımından rekor açıkların verildiği yıllar olarak kayıtlara geçmiştir. Yapısal olarak dış ticaret fazlası veren ve net ihracatçı olan Antalya için bile 2022 yılı, dış ticaret fazlasının daraldığı bir yıl olmuştur.

Tarımsal ihracat büyüme hızlarının Türkiye ve Antalya karşılaştırması da toplam ihracatta olduğu gibi dalgalı ve kararsız bir eğilimle seyretmiştir. Bu dalga boyu Türkiye ortalamasının ciddi üzerinde seyretmiştir. Tarımsal performans olarak aradığımız bu değildir. Bu dalgalı yapıya rağmen tarımsal ihracattaki büyüme hızımız, Türkiye'nin tarımsal ihracat büyümesinden daha iyi seyretmiştir. Bu durum da tarımsal üretim ve ticaret kapasitesini artırıcı bir etki yaratmıştır.

Türkiye-Antalya ihracat büyüme eğilimleri konusunda benzer bir karşılaştırma da tarımsal ihracat ile ilgilidir. Şekil-3.8'de verilen bu eğilim, genel ihracat karşılaştırmasındaki eğilime benzerdir. Ancak dalgalanma boyutu daha düşüktür. Mesela genel ihracat % -30 ile %30 arasında dalgalanmışken tarımsal ihracat % -15 ile %25 arasında dalgalanmıştır.

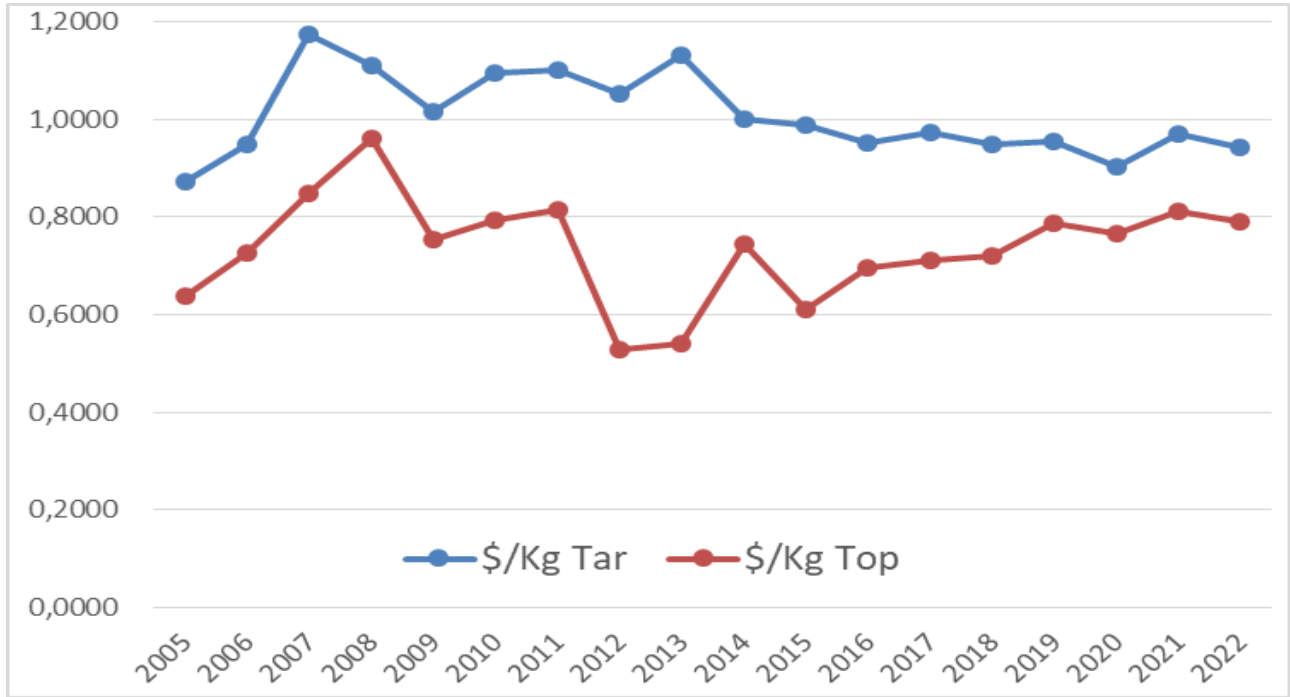
Şekil-3.8. Türkiye-Antalya Tarımsal İhracat Büyüme Eğilimi (%).

2022 yılı tarımsal ihracat büyümesi bakımından Antalya, Türkiye'nin altında kalmıştır. 2016 yılında yaşanan bu durum, Antalya tarımsal ihracat performansı için nispi olarak olumsuz büyüme göstergesi olmuştur.

Antalya'nın ihracatı açısından önemli bir diğer konu da kg fiyat eğilimidir. 2005-2021 dönemindeki ihracatın kg fiyatı, hem tarımsal ürünler hem de toplam ürünler olarak Şekil-3.9'da verilmiştir. Burada mavi çizgiyle \$/Kg Tar ifadesi, tarımsal ürünlerin Amerikan doları cinsinden kg fiyatını ve \$/Kg Top ifadesi ise toplam ihracat ürünlerinin Amerikan doları cinsinden kg fiyatını göstermektedir.

Şekil-3.9. Antalya İhracatını Kg Fiyat Eğilimi (USD)

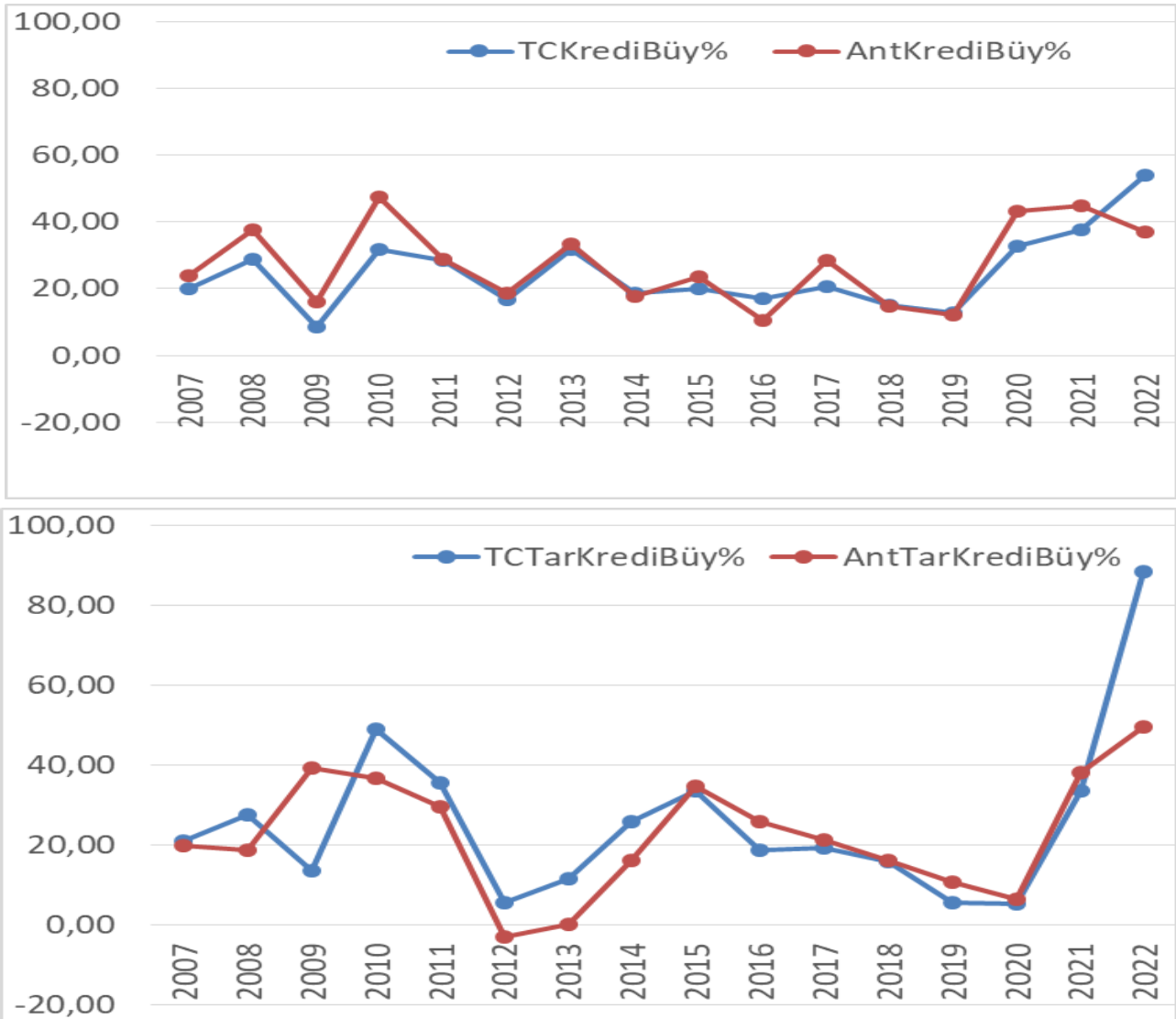

Genellikle 1 \$'ın altında seyreden tarım ihracat kg fiyatı, 2007 ve 2013 yıllarında 1 \$'ın üzerine çıkabilmiştir. Tarım dışı ürünlerin 1 \$'ın oldukça altında seyrettiği gerçeği dikkate alınırca stratejik planlar ve politik tercihler açısından kentin performansı, mutlaka köklü değerlendirmeye alınması gereken bir konu olarak durmaktadır.

Antalya'nın ekonomik alandaki en önemli ayırıcı özelliklerinden biri de turizm sektöründeki kapasitesidir. Gerek Türkiye yatak kapasitesi içerisindeki %40'lık payı, gerek sezon uzunluğu itibarıyla ortalamanın ciddi dışına düşen bir yapısı vardır. Bu kapasite ve hareketlilik süresinin uzunluğu tarımsal üretim ve ticarete de sürükleyici etki yaratmaktadır. Sektörel açıdan ortalamanın dışına düşen bir diğer alan da örtüaltı üretimidir. Türkiye'nin %40'na sahip sera kapasitesi ile hem yurtiçi talebi karşılamada hem de ihracat kapasitesinde öncü durumdadır.

Antalya, reel ekonomik büyüklüklerini gerçekleştirebilmek için bu dönemde, ötekilerden çok daha fazla borçlanma ve kredi kullanma ihtiyacı duymuştur. Öyle ki, kendi yapısal karakteristiğinin bile tersine bir borçlanma ve tasarruf eğilimine sahip olmuştur. Ortalama ekonomik göstergelerle uzun yıllar ortalaması olarak Türkiye 8.si olan Antalya iş dünyası, kullandığı nakdi kredilerde Türkiye 4. sı durumundadır.

Şekil-3.10. Türkiye-Antalya Kredi ve Tarımsal Kredi Büyümeleri (%)

Şekil-3.10'nun üst çiziminde Türkiye ve Antalya yıllık kredi büyümesi verilmektedir. Buna göre son 16 yılın 9'unda Antalya kredi büyümesi, Türkiye ortalamasının üzerinde seyretmiştir. Alt çizimde ise bu kez aynı dönemde Türkiye ve Antalya'nın tarımsal kredilerindeki yıllık büyüme seyirleri verilmiştir. 19 yılda sadece 3 kez Antalya tarımsal kredi büyümesi, Türkiye'nin üzerinde olmuştur.

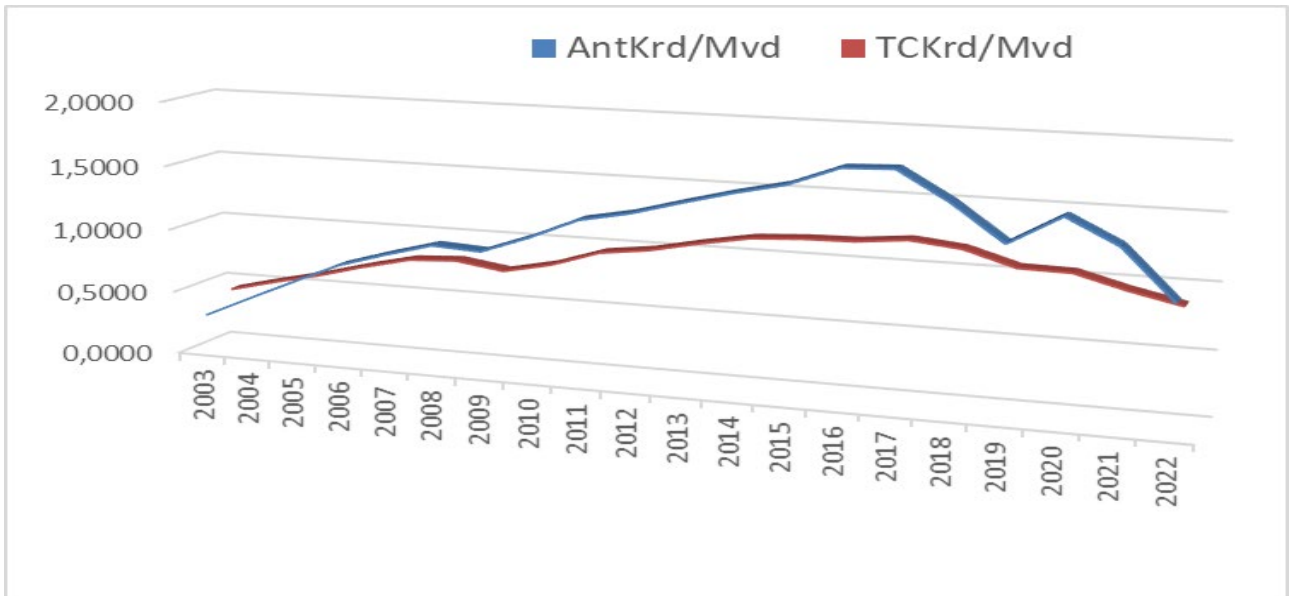
Bu kredi kullanımıyla Antalya, toplam nakdi krediler içerisinde %5 civarında bir payı almış gözükmektedir. Bu pay, Antalya'nın Türkiye ekonomisi içerisindeki % 3'ün altında olan payından oldukça yüksektir. Yani sahip olduğu ekonomik kapasitenin üzerinde bir kredi kullanımına sahip bulunmaktadır.

Antalya genel karakteristiği itibariyle tasarrufçu bir kimliğe sahip olmuştur. Bu yapısal özelliği 2000'li yılların başlarında itibaren kaybetmeye başlayan Antalya, özellikle son 10 yılda kredi/mevduat oranında ciddi yükselmeler yaşarken büyümesini ise Türkiye ortalamasının bile altında gerçekleştirebilmiştir.

Şekil-3.11'deki eğilimler de Antalya nispi tasarrufçu kimliğinin bu dönemde kaybolduğuna işaret etmektedir. Kredi/Mevduat oranının 1'den büyük olması, kullanılan kredinin sahip olunan mevduattan yüksek olduğunu göstermektedir. Bu oran ne kadar büyürse o derece kredi kullanımının mevduattan yüksek olduğu anlamına gelir. 1'den küçük oranlar ise tasarrufçu kimliğin varlığını gösterir.

Antalya, tasarrufçu kimliğini söz konusu dönemde tamamen yitirmiş ve hatta Türkiye ortalamasının da oldukça üzerinde kredi kullanmaya başlamıştır. Özellikle son 10 yılda Türkiye Antalya makası çok daha açılmış ve Antalya ortalamasının çok üzerinde kredi kullanır duruma gelmiştir. Bu eğilimin tek istisnai yılı ise 2022 yılı olmuştur. Türkiye ortalaması civarına yaklaşmıştır.

Şekil-3.11. Türkiye Antalya Kredi /Mevduat Oranları eğilimi

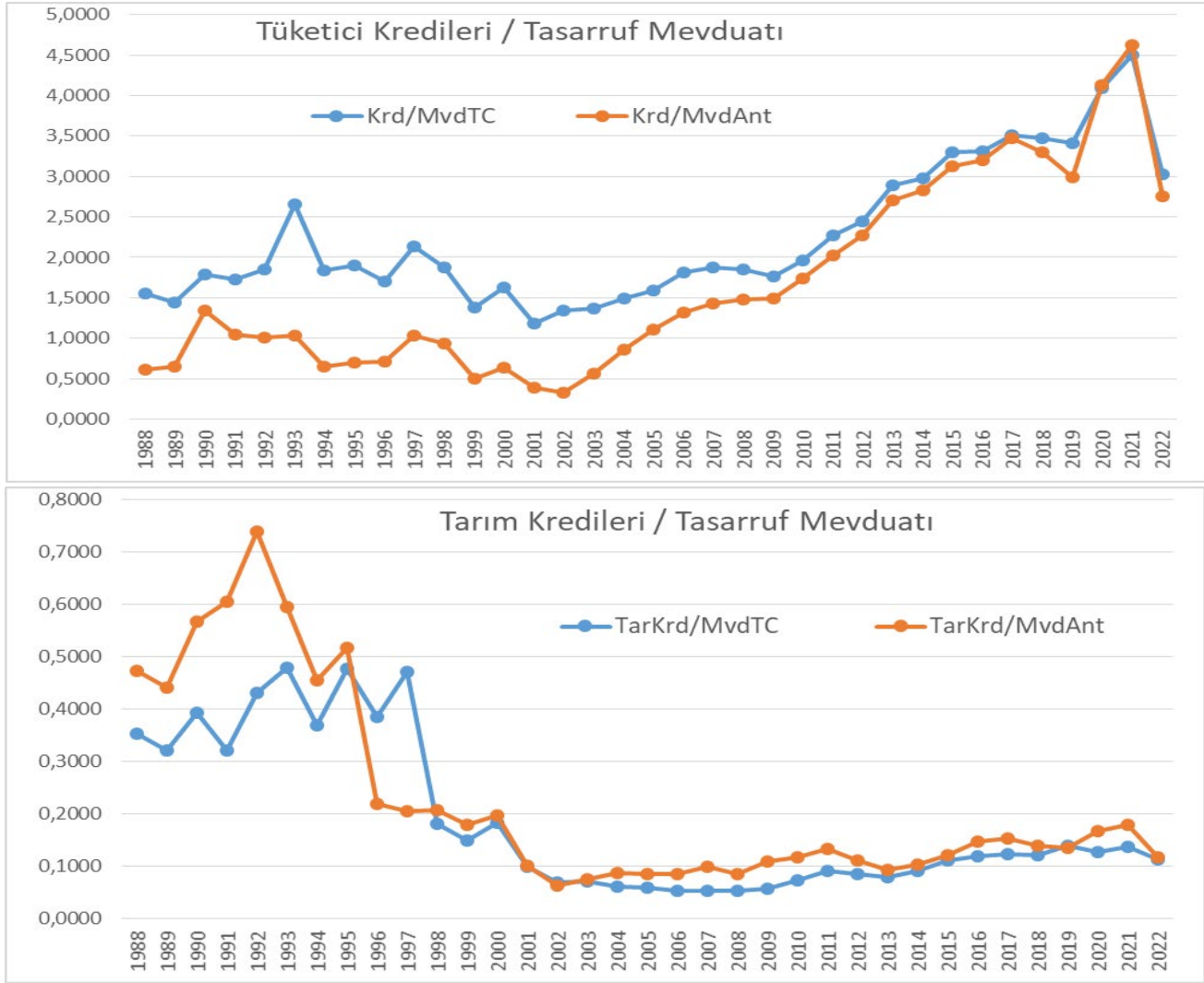

Antalya'nın kredi kullanımının nispi olarak uzun vade geçmiş döneme göre mevduatından bu derece yüksek olması, yatırımlarına yeterince yansımamış krediler daha çok cari harcamalarda kullanılmıştır. Özellikle son 10 yıldır Antalya ekonomisinin Türkiye payının yaklaşık %3.5'ten

%2.85'e gerilemesi ve bitkisel üretim değerinde de aynı dönemde yaklaşık %10'dan %6.5'e varan düşüşü söz konusu olmuştur.

Tasarrufların kredilere dönüşümündeki oranlar itibariyle Antalya ve Türkiye eğilimleri şiddetleri farklı da olsa ciddi bir paralellik göstermektedir. Mesela tüketici kredilerinin ve tarımsal kredilerin mevduata oranlarında 1988-2022 gibi uzun dönemli eğilimleri Şekil-3.12'de verilmiştir.

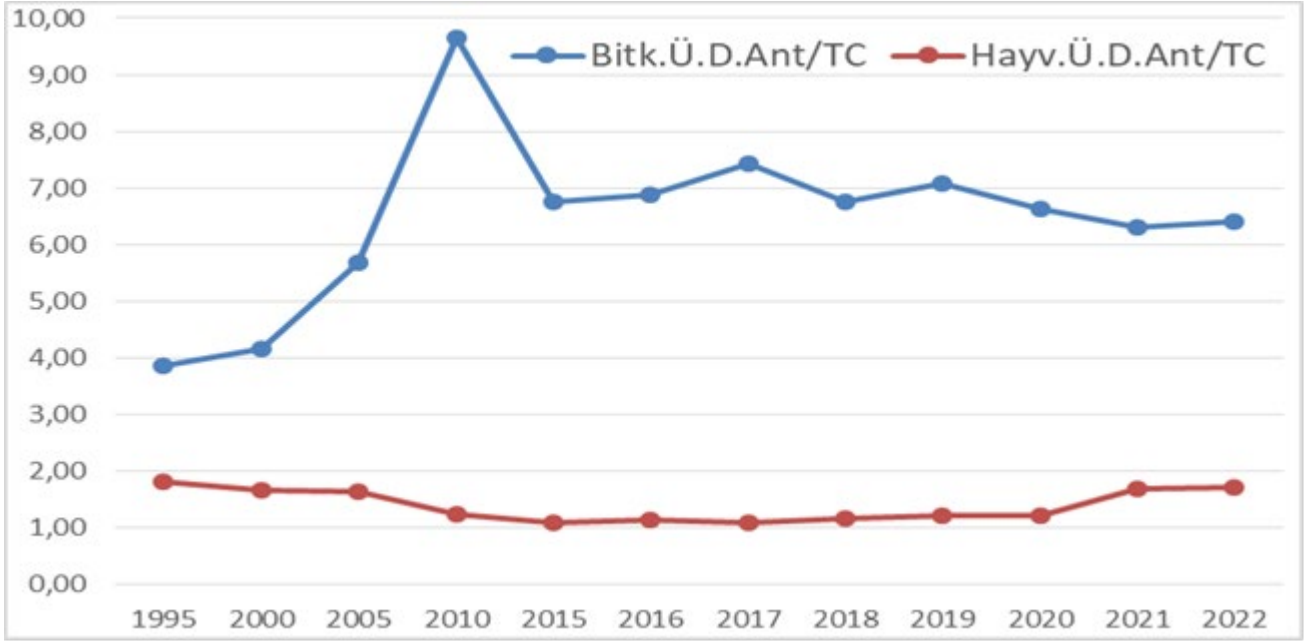
Şekil-3.12. Tüketici Kredileri ve Tarımsal Kredilerin Mevduata Oranı Eğilimleri.

Tüketici (ihtisas dışı) kredilerinin mevduata oranında Antalya, Türkiye eğiliminin altında bir seyir gösterirken tarımsal kredilerin mevduata oranında ise tam tersi bir seyir izleyerek genellikle Türkiye eğiliminin üzerinde olmuştur. Tüketici kredilerinde giderek yükselen bir eğilim söz konusu iken tarımsal kredi, mevduat oranında bunun tam tersi giderek azalan bir eğilim yaşanmıştır. Özellikle 2002 yılından itibaren önceki dönemden ciddi farklı ve düşük bir oran eğilimi söz konusu olmuştur.

Antalya bitkisel üretim değerinin Türkiye payı, dalgalı bir yapı göstermiştir. Özellikle 2010 yılına kadar yükselen bir pay eğilimine sahipken o tarihten itibaren ciddi azalan bir pay eğilimi yaşanmıştır. Hayvansal üretim değerinin Türkiye payı eğilimi ise daha durağan bir seyir göstermiştir. Ancak orada da temel sorun, 1995 yılındaki paya 2002 yılında tekrar ulaşabilmiştir.

Şekil-3.13. Antalya / Türkiye Bitkisel ve Hayvansal Üretim Değeri Payı Eğilimi (%)

Şekil-3.13'te Mavi çizgi bitkisel üretim değeri Antalya/Türkiye (Bitk.Ü.D.Ant/TC) payı, kırmızı çizgi ile ise hayvansal üretim değeri Antalya/Türkiye (Hayv.Ü.D.Ant/TC) payı gösterilmiştir.

Bitkisel üretim değeri konusunda Antalya; 2010 yılından bu yana sürekli olarak Türkiye payını azaltmıştır. 2019 yılında ise Türkiye payı itibariyle 2006 yılına geri dönmüştür. Bu kaybediş, 2017 yılı hariç her yıl Türkiye ortalama büyümesinin altında kaldığı için gerçekleşmiştir.

2010 yılından sonra yaşanan bu ciddi ivme kaybı ile 2020 yılında Antalya bitkisel üretim değeri, Türkiye payı itibariyle %7'nin altına düşmüştür. 2010 yılında %10'a yaklaşan bu payın sürekli düşmesi Antalya tarımı için çok boyutlu tehditlerin ve risklerin yaşanmakta olduğunu göstermektedir.

2022 yılında Antalya'nın Türkiye bitkisel üretim değerindeki payı ancak %6.3 civarına yaklaşılabilmiştir.

Antalya'da bitkisel üretim denince ilk akla gelen kuşkusuz örtüaltı tarımsal üretim faaliyetleridir. Bu üretim biçiminin en önemli özelliği, üretime konu olan ürünlerin zaman faydasını artırmaktır. Böylece hem ulusal hem de uluslararası piyasalarda daha yüksek katma değerli ürünler

üretim ticaretini yapmak mümkün olmaktadır. Ancak son 10 yıldaki üretim deseni ve biçimi, rekabet avantajlı ve yüksek katma değerli olma özelliğini kaybetmeye başlamış demektir. Yani bu eğilim planlı bir değişimle güncellenmezse gelecekte, Antalya’da bugünkü üretimi yapma şansı kalmayabilecektir. Dolayısıyla Antalya’nın stratejik planlamalarında mutlaka örtüaltı tarımın Türkiye ve Antalya öngörülerinde, mevcut veri kümesinin yanı sıra rekabetçi üretim deseni yenilikçiliğini de dikkate alarak kurgulamak gerekmektedir.

Tablo-3.1. Antalya Tarımsal Büyüklüğünün Türkiye İçindeki Yeri.

Tarımsal Alanlar	%1,5	Büyükbaş Hayvan Sayısı	%1
Örtüaltı Tarım Alanları	%38	Küçükbaş Hayvan Sayısı	%2,4
Tarımsal İhracat Değeri	%3,5	Keçi Sayısı	%6,3
Bitkisel Üretim Değeri	%6,3	Kırmızı Et Üretimi	%0,6
Örtüaltı Sebze Üretimi	%51	Süt Üretimi	%0,9
Örtüaltı Domates Üretimi	%61	Su Ürünleri Yetiştiriciliği	%2
Örtüaltı Biber Üretimi	%60	Arı Kovanı Varlığı	%3,8
Örtüaltı Hıyar Üretimi	%40	ÇKS'ye Kayıtlı Çiftçi Sayısı	%2,1
Örtüaltı Meyve Üretimi	%29	TZOB'a Kayıtlı Çiftçi Sayısı	%4,2
Toplam Meyve Üretimi	%8	Tarımsal Amaçlı Kooperatif Sayısı	%1,7
Turunçgil Üretimi	%12	Üretici Birliği Sayısı	%2,4
Örtüaltı Süs Bitkisi Üretimi	%38	Tarımsal İşl. SGK'ya Kayıtlı Çalışan Sayısı	%8,4
Örtüaltı Kesme Çiçek Üretimi	%45	Tarımsal İhracatçı Şirket Sayısı	%5,7
Mantar Üretimi	%46	Şirket Başına Tarım-Gıda İhracatı (\$) Türkiye	2.400.000
Hayvansal Üretim Değeri	%1,2	Şirket Başına Tarım Gıda İhracatı (\$) Antalya	1.527.000

KAYNAK: ATB ve ATAK

Antalya, Türkiye tarımsal alanların ancak %1.5 kadarına sahipken örtüaltı tarım alanlarının %38'ine sahip bulunmaktadır. Örtüaltı sebze üretiminin %51'ni, domates üretiminin %61'ni ve biber üretiminin de %60'nı üreten Antalya, tarımsal ihracatın da %3.5'nu sağlamaktadır.

Hayvancılıkta keçi sayısı itibariyle %6.3 gibi yüksek bir oranla öne çıkmaktadır.

Dikkat çekici bir diğer konu ise tarımsal işletmelerde SGK'ya kayıtlı çalışan sayısının yüksekliğidir. Türkiye payı %8.4 olan Antalya tarım işletmelerinin nispi kayıtlılığı daha yüksektir.

Şirket başına tarım-gıda ihracatı konusu ise Antalya için oldukça düşük durumdadır. Yani Türkiye’de şirket başına ortalama 2.4 milyon \$’lık ihracata karşılık Antalya’da ancak 1.5 milyon \$ civarında ihracat olmuştur. Bu durum Antalya’daki tarım-gıda ihracatı yapan şirket sayısının oldukça yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Antalya tarımsal üretiminin ve ürünlerinin Türkiye'deki sıralama konumu ise Tablo-3.2'de verilmiştir. Ülke sıralamasındaki ilk 3 konuma sahip tarımsal ürünler ve üretim faaliyetleri bakımından birinci sırada yer alanlar genellikle ikinci ve üçüncü konuma sahip olanlardan fazladır. Doğal olarak örtüalan üretimi ve ürünleri konusunda genellikle birinci sırada bulunuyorken özellikle sebze tohumu ve fidesi ile bambus arı üretimi konusundaki birincilikleri de dikkat çekicidir. Diğer taraftan mantar, kesme çiçek ve bazı tıbbi ve aromatik bitkiler konusundaki birincilikleri de bulunmaktadır.

Tablo-3.2. Antalya Tarımsal Ürünlerinin Türkiye İçindeki Sıralaması.

Türkiye Birincileri	Türkiye İkincileri	Türkiye Üçüncüleri	Diğer Önemli Türler
Domates (ö.a.) %61,5	Keçi %6,3	Badem %6	Elma %10
Biber (ö.a.) %60	Muz %43	Çilek (ö.a.) %24	Limon %3
Hıyar (ö.a.) %40	Armut %11	Taze fasulye (ö.a.) %63	Zeytin %2,6
Patlıcan (ö.a.) %56	Yenidünya %19	Marul (ö.a.) %28	Mandarin %1,4
Mantar %46	Keçiboynuzu %49	Anason %14	Altıntop %2,4
Karanfil %48	Rezene %12	Lavanta %8	
Nar %25	Karpuz (ö.a. +bahçe) %13	Brokoli (bahçe) %10	
Avokado %78	Kavun (ö.a.) %27	Lavanta %8	
Portakal %31	Sakız Kabağı (ö.a.) %37	Aynalı Sazan %15	
Maviyemiş %35	Rezene %12		
Kuşkonmaz %52			
Susam %27			
Adaçayı %27			
Pepino %61 (ö.a. %87)			
Bakla (bahçe) %17			
Sebze Tohum Üretimi %70			
Sebze Fide Üretimi %40			
Bombus Arısı %100			

KAYNAK: ATB ve ATAK

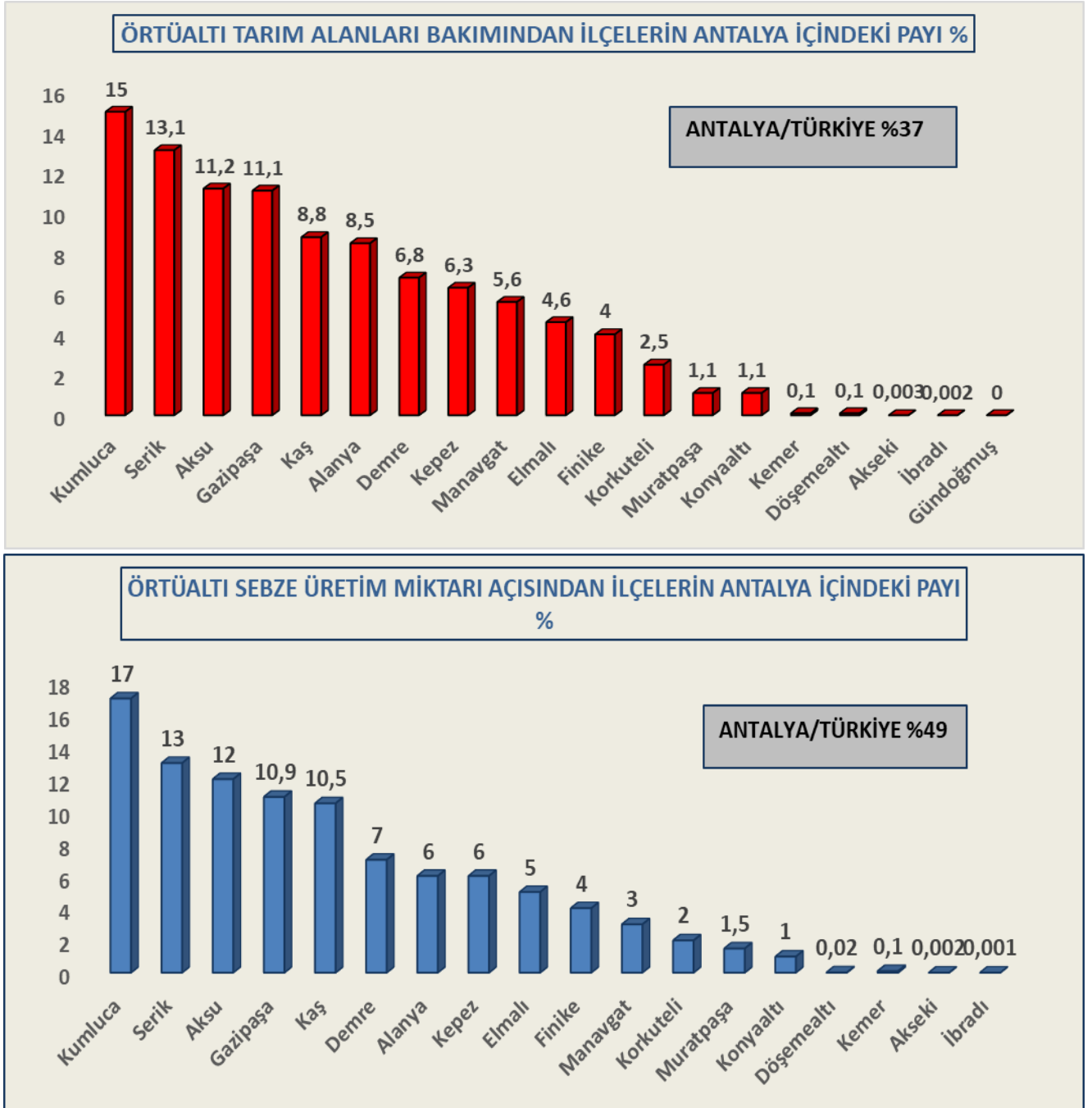
Antalya'nın örtüaltı üretimdeki arazi varlığı ve üretim kapasitesi, ilçeler itibariyle Şekil-3.14'de verilmiştir. Buna göre Kumluca ilçesi, hem arazi varlığında hem de sebze üretim kapasitesinde tüm ilçeler içinde en büyük paya sahip bulunmaktadır.

Örtüaltı sebze üretiminde Serik, Aksu ve Gazipaşa ilçeleri hem arazi varlığında hem de üretim kapasitesinde Kumluca ilçesinin ardından sırasıyla yer almaktadır.

Kemer, Döşemealtı, Akseki ve İbradı gibi ilçeler ise örtüaltı alan ve üretim varlığı itibariyle son sıralarda gelmektedir.

Kumluca, Serik, Aksu ve Gazipaşa ilçeleri örtüalan alan varlığında kentimizin %50'sini örtüaltı üretimin ise %53'nü oluşturmaktadır.

Şekil-3.14. Örtüaltı Arazi ve Üretim Dağılımı

KAYNAK: ATB ve ATAK

2021 yılı itibariyle Antalya örtüaltı varlığı Türkiye örtüaltı varlığının %37'si civarındadır. Aslında bu oran %50'lilerden bu paya düşmüştür. Ancak buna rağmen örtüaltı üretim kapasitesi itibariyle Antalya, Türkiye'nin %49'unu oluşturmaktadır.

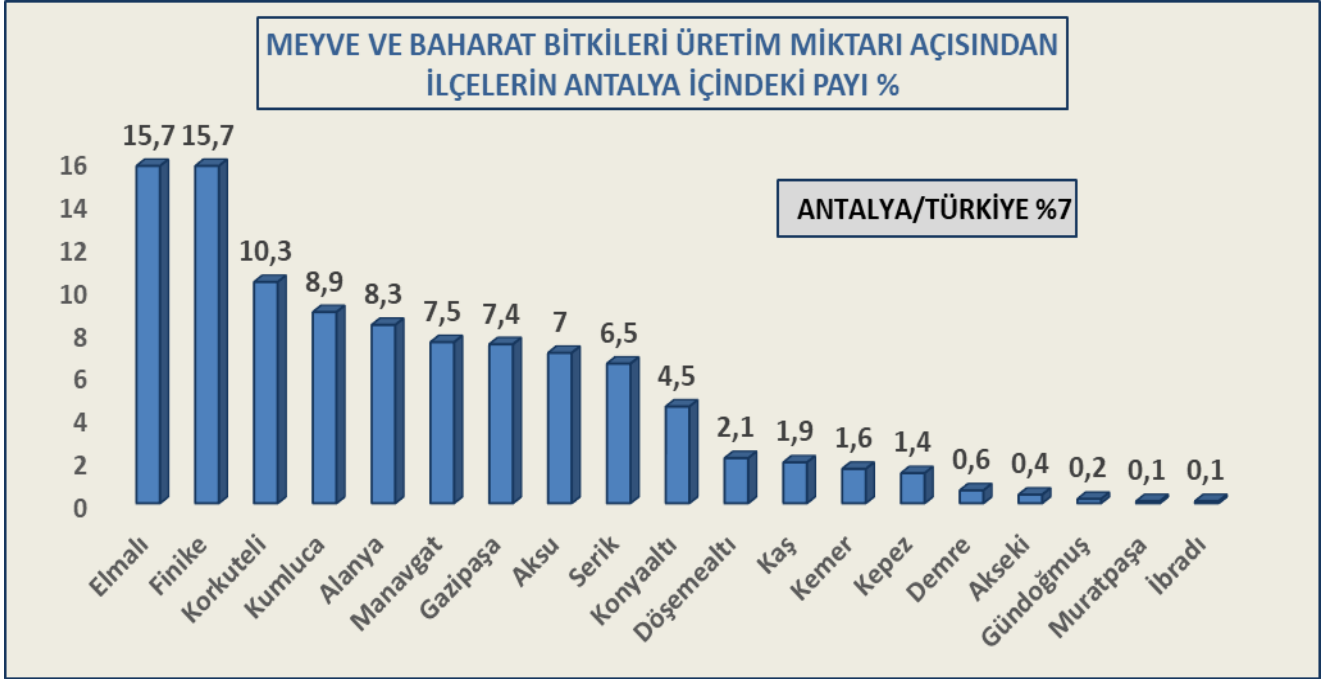
Antalya ilçelerinin örtüaltı üretim kapasitesi doğal olarak kıyı şeridinde toplanmıştır. Ancak son yıllarda özellikle üretim dönemini ve piyasada bulunma süresini uzatmak gibi amaçlarla yayla ilçelerinde ve Burdur ve Isparta illerinde de örtüaltı üretim yatırımları yapılmaktadır.

Antalya'nın bitkisel üretimde ikinci yoğunlaştığı alan meyvecilik üzerinedir. Özellikle klasikleşmiş narenciye ve muz üretiminin dışında son dönemlerde tropik ve sub-tropik ürünlerin üretimi de öne çıkmaktadır. Avokado üretimi bu yeni akımın başını çekmekte ve Türkiye üretiminde ilk sırada yer almaktadır.

Meyvecilik üretimi konusunda doğal olarak yayla ilçeleri başı çekmektedir. Özellikle Elmalı ve Korkuteli ilçeleri toplam meyve üretiminin yaklaşık üçte birini karşılamaktadır. Finike, Alanya ve Gazipaşa ilçeleri ise narenciye ve muz üretiminde ihtisaslaşmıştır.

Antalya meyve üretiminin %15.7'sini Elmalı ve Finike ilçeleri ayrı ayrı sağlarken Korkuteli ilçesi ise %10.3'nü sağlamaktadır. Böylece üç ilçe toplam meyve üretiminin %41.7'sini sağlamaktadırlar. Diğer ilçelerin toplam üretim içindeki payları %10'un altında Şekil-3.15'deki gibi seyretmektedir.

Şekil-3.15. Meyve Üretim ve Arazi Dağılımı

KAYNAK: ATB ve ATAK

Türk tarımının dünyaya açılan penceresi konumundaki Antalya, sahip olduğu üretim kapasitesinin yanı sıra üretim çeşitliliği ve rekabet avantajları dolayısıyla da ülkemizin ayrıcalıklı illerinden biridir. Bu özelliğini derinleştirme politikalarına öncelik verme zorunluluğu bulunmaktadır. Aksi halde Antalya tarımının geleceğinde sadece iklim değişikliği krizi değil diğer

insani ve idari yetersizliklerden kaynaklanan krizlerle mücadele etmek de gündeminde olacaktır. Bu tür bir riskten bahsetmenin kaynaklarından biri de tarım alanları varlığındaki eğilimlerdir.

Antalya, tarım alanları varlığını son 30 yılda ciddi boyutta kaybetmiştir. 4.3 milyon da olan tarım alanı varlığı, 2022 yılında 3 milyon da düzeyine düşmüştür. Bu düşüşte tarla bitkileri üretimiyle ilgili alanlardaki düşüşün ciddi payı bulunmaktadır.

Meyvecilik ve süs bitkileriyle ilgili tarım alanı varlığı, 2005 yılından itibaren tedrici bir artış yaşamıştır. Bunun en büyük kaynağı süs bitkileri ve tıbbi-aromatik bitkiler alanlarındaki yatırımlar olmuştur. Fakat özellikle 2016 yılından sonra bu yatırımlar da ciddi bir durgunluğa girmiştir. Halbuki dış ticarete en açık tarım ürünlerinin başında bu ürünler gelmektedir.

4. Antalya Ticaret Borsası

4.1. Kuruluş ve Tarihçe

Borsamız 30.Nisan.1302 tarihli Borsalar Nizamnamesine göre; geçici encümen azaları olan Ak Hüseyin Bey, Ahmet Muhtar Bey, Hacı Kadir Bey, Tacettin Bey, Hacı İstavri Bey ve Komiser Salih Zeki Bey idaresinde 23.06.1920 tarihinde kurulmuş, ilk toplantısını 02.07.1920 tarihinde yaparak çalışmalarına **ANTALYA TİCARET VE ZAHİRE BORSASI** olarak başlamıştır.

Hükümet caddesinde küçük bir binada çalışmalarına başlayan Borsaya ürününü getiren müstahsiller daha çok borsa çevresinde bulunan Ekşili Bahçe, Bir Kapılı Han ve Kışlahan'da ürününü bekletirler ve borsada müzayedeye çıkarırlardı. Müzayedeye çıkarılan ürünler simsarlar tarafından müstahsil ve tacirin hazır olduğu salonda açık ihale ile satılırdı.

Kuruluş tarihi itibariyle ülkemizin en eski üçüncü borsası olan Antalya Ticaret Borsası; 1924 yılında 655 sayılı Kanuna, 25.Nisan.1944 tarihinde 4355 sayılı Kanuna, 08.Mart.1950 tarihinde 5590 sayılı Kanuna intibak olmuş ve **ANTALYA TİCARET BORSASI** unvanını almıştır. 24.Aralık.1981 tarihinde ise 2567 sayılı Kanuna intibak olmuştur.

Antalya Ticaret Borsası'nın kuruluş yılı olan **1920** yılında **6.260 TL** umumi gelire karşılık, **2.960 TL** umumi masraf tespit edilmiştir.

4.2. Mali Yapı ve Üye Sayısı

Borsa muhasebe kayıtları 5174 sayılı Türkiye Odalar ve Borsalar Kanunu ile Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği'ne uygun olarak tutulmaktadır. Borsa'nın her türlü alacak ve haklarını izlemek ve bunların tahsil işlerini yürütmek, finansal birikimlerini en verimli şekilde değerlendirmek üzere çalışmalar titizlikle sürdürülmektedir.

Tablo-4.1. ATB Son 12 Yıllık Bütçe Rakamları.

ANTALYA TİCARET BORSASI SON 10 YIL MALİ YAPISI			
YIL	BÜTÇE (TL)	YIL	BÜTÇE (TL)
2011	2.250.000-TL	2017	2.800.000-TL
2012	2.250.000-TL	2018	2.940.000-TL
2013	2.475.000-TL	2019	4.000.000-TL
2014	2.475.000-TL	2020	5.500.000-TL
2015	2.722.500-TL	2021	6.000.000 -TL
2016	2.800.000-TL	2022	11.000.000 - TL

Gelir ve gider bütçesi borsanın yapısal kompozisyonunu ve gelir gider dengesi gözeterek denk bütçe esasına göre hazırlanmaktadır. Antalya Ticaret Borsası, **2022**yılı bütçesi **11 milyon TL** olarak gerçekleşmiş ve böylece bütçesini bir önceki yıla oranla yaklaşık % 83 artırmıştır.

Kuruluşunda 45 üyesi bulunan borsanın üye sayısı 2022 yılı itibariyle 2487 aktif üyeye ulaşmıştır.

Tablo-4.2. ATB Son 11 Yıl Aktif Üye Sayısı Eğilimi

ANTALYA TİCARET BORSASI' SON 10 YIL AKTİF ÜYE SAYISI			
YIL	AKTİF ÜYE SAYISI	YIL	AKTİF ÜYE SAYISI
2011	914	2017	1085
2012	900	2018	1075
2013	999	2019	1078
2014	1051	2020	1200
2015	1024	2021	1209
2016	1040	2022	1487

4.3. Temsil, İmza Yetkisi ve Ehliyet

Borsaları protokolde Meclis Başkanı veya başkanın görevlendireceği bir meclis üyesi temsil eder. Borsanın hukuki temsilcisi Yönetim Kurulu Başkanıdır.

Borsa adına düzenlenen taahhüname, sözleşme ve vekaletname gibi borsayı hukuken bağlayan belgeleri Yönetim Kurulu Başkanı veya başkan vekiliyle diğer birkaç üyenin birlikte imzalaması gerekir. Borsaların taşınmaz mal alması, satması, rehin, ifraz ve tevhid ettirmesi ve yapı yapması, ödünç para alması ve bağışta bulunabilmesi için meclislerinin kararı gereklidir.

4.4. Yayın Faaliyetleri

Borsada işlem gören maddeler günlük, haftalık, aylık, yıllık bültenler vasıtasıyla diğer borsalar ve ilgili kuruluşlara gönderilmekte ve internet sayfasında yayımlanmaktadır. Ayrıca diğer kişi ve kuruluşlarca yayımlanan Kanun-Tüzük, Yönetmelikler üyelerimize bildirilmekte ve üyelerimizin istekleri doğrultusunda kendilerine müşavirlik hizmetleri verilmektedir. İki aylık sürelerle yayınladığımız Borsanomi Dergisi çevrimiçi olarak internet sayfamızdan kamuoyuna dağıtılmaktadır. Borsamız faaliyetleri, yazılı-görsel-işitsel medya ile internet medyası ve sosyal medyada aracılığıyla üyeler, kamuoyu ve ilgilileriyle paylaşılmaktadır.

4.5. Borsa Tescilleri

T.C. Ticaret Bakanlığı'nın onayı ile borsalarda işlem gören maddeler "Ticaret Borsalarına kote edilen maddeler" olarak 241 ürün borsalarda işlem görmektedir. Borsalara dahil maddelerin en az miktarları üzerinde yapılan alım-satım işlemlerinin borsalarda tescili zorunludur.

Antalya Ticaret Borsası yasadan kaynaklanan bu görevlerini yerine getirirken tarım ve hayvancılık sektörlerinde üretici, tacir ve tüketicilerin hak ve menfaatlerini korumakta, haksız rekabetin önlenmesini sağlamakta ve vergi ziyanın önüne geçilmesine yardımcı olmaktadır.

Bir maddenin borsaya dahil edilebilmesi için aranan özellikleri genel olarak şöyle sıralanabilir:

- O yörede ürünün önemli miktarda üretilmesi veya ithalat-ihracatının yapılması,
- Standartlarının veya tiplerinin tespit edilmiş olması veya numune ile temsil edilebilmesi,
- Stoklamaya elverişli olması ve çabuk bozulan mallardan olmaması,
- Alınıp satılabilecek asgari miktarının günün şartlarına göre belirlenmiş olması,
- Borsa meclisinin; o maddeyle ilgili tescil kararı olması, Ticaret Bakanlığınca onaylanması,

4.6. Borsa Kotasyonuna Dahil Maddeler

Antalya Ticaret Borsası'nın kotasyonuna dahil maddeler ana gruplar itibariyle; hububat, hububat mamulleri, bakliyat, yağlı tohumlar, küspeler, bitkisel yağlar, bitkisel gıda maddeleri, hayvansal gıda maddeleri, kuru ve yaş meyveler, su ürünleri, orman mahsulleri, tekstil hammaddeleri, kasaplık canlı hayvanlar de ham derilerden oluşmaktadır.

Antalya Ticaret Borsası, kendi kapsama alanında anlamlı yoğunlaşmaya sahip ana grupları, gerekli prosedürleri yerine getirerek, kotasyonuna dahil etmiştir. Diğer taraftan bu türden kotasyon listeleri statik yapıya değildir. Bölgenin ve sektörün zaman içerisindeki gelişimine paralel olarak bu listelerde değişimler veya güncelleştirmeler yapılabilmektedir. Sanayi Ve Ticaret Bakanlığı'nın 02/12/1988 tarih ve 1988/789 sayılı onayıyla 01/03/1989 tarihinden itibaren yürürlüğe konulan borsa kotasyonuna dahil maddeler güncelleştirilmiş haliyle Tablo-4.3'te verilmektedir:

Tablo-4.3. ATB Kapsamındaki Maddeleri Gösterir Kotasyon Cetveli

Antalya Ticaret Borsası Kapsamındaki Maddeleri Gösterir Kotasyon Cetveli			
Maddenin Adı	En Az Miktar	Maddenin Adı	En Az Miktar
I) HUBUBAT		VII) ÇEŞİTLİ GIDA MADDELERİ	
Arpa	100 Kg	A) Bitkisel Gıda Maddeleri	
Buğday	100 Kg	Tahin	100 Kg
Çavdar	100 Kg	Kanola	500 Kg
Çeltik	100 Kg	Pekmez (üzüm-harnup)	150 Kg
Mısır	100 Kg	Patates	200 Kg
Pirinç	100 Kg	Sarımsak	200 Kg
Yulaf	100 Kg	Kabak	200 Kg
II) HUBUBAT MAMULLERİ		Mantar	500 Kg
Buğday Kepeği	100 Kg	B) Hayvansal Gıda Maddeleri	
Buğday Unu	144 Kg	Büyük Baş Hayvan Etleri	25 Kg
Bulgur	100 Kg	Küçük Baş Hayvan Etleri	16 Kg
III) BAKLİYAT		Peynir	16 Kg
Burçak	100 Kg	Bal	100 Kg
Kuru Börülce	100 Kg	Yumurta	500 Adet
Kuru Fasulye	100 Kg	Sade yağ	85 Kg
Mercimek	100 Kg	Tere yağ	85 Kg
Nohut	100 Kg	Canlı Tavuk ve Piliç	250 Adet
IV) YAĞLI TOHUMLAR		Tavuk ve Piliç Eti	50 kg
Anason	100 Kg	Peynir (Beyaz-Tulum-Kaşar)	100 Kg
Ay Çiçeği	100 Kg	Yoğurt	100 Kg
Pamuk Çekirdeği (Çiğit)	500 Kg	Hindi Eti	100 Kg
Soya Fasulyesi	200 Kg	VIII) KURU VE YAŞ MEYVELER	
Susam	100 Kg	A) Kuru Meyveler	
Yer Fıstığı	100 Kg	Keçi Boynuzu (Harnup)	100 Kg
V) KÜSPELER		B) Yaş Meyveler	
Soya Küspesi	500 Kg	Altıntop	500 Kg
Pamuk Çekirdeği Küspesi	500 Kg	Limon	500 Kg
Ay Çiçeği Küspesi	500 Kg	Mandarin	500 Kg
VI) NEBATİ YEMEKLİK YAĞLAR		Portakal	500 Kg
Ay Çiçeği Yağı	50 Kg	Nar	500 Kg
Pamuk Yağı	50 Kg	XII) SU ÜRÜNLERİ	
Soya Yağı	50 Kg	Balık (Deniz ve Çiftlik)	50 Kg
Zeytin Yağı	50 Kg	Kerevit	50 Kg
Nebati Margarınlar	50 Kg	Ceviz	100 Kg
IX) TEKSTİL HAMMADDELERİ		XIII) ORMAN MAHSULLERİ	
İpek Kozası	5 Kg	Defne Yaprağı	500 Kg
Pamuk (Mahlıç)	50 Kg	Kekik (Kekik Otu)	300 Kg
Çekirdekli Pamuk (Kütlü)	100 Kg	Adaçayı	300 Kg
Pamuk İpliği	500 Kg	Ihlamur	50 Kg
Yapağı	25 Kg	Kavak	1000 Kg
X) KASAPLIK CANLI HAYVANLAR		XI) HAM DERİLER	
A) Büyük Baş Canlı Hayvanlar	50 Kg	Büyük Baş Hayvan Derileri	50 Adet
B) Küçükbaş Canlı Hayvanlar	15 Kg	Küçük Baş Hayvan Derileri	3 Adet

4.7. Borsanın İşlem Hacmi

Borsanın 2021-2022 yılları arasındaki işlem hacimleri ve yıllık gelişmeleri aşağıda verilmiştir:

Tablo-4.4. ATB Tescil ve İşlem Hacmi Cetveli

MADDELER	2021 YILI		2022 YILI	
	MİKTAR (kg)	TUTAR (TL)	MİKTAR (kg)	TUTAR (TL)
HUBUBAT	216.569.355,28	364.783.449,22	212.873.233,60	834.110.625,21
HUBUBAT MAMÜLLERİ	777.036,5	2.271.832,56	3.039.051,81	12.589.407,91
BAKLİYAT	11.690.519,4	14.043.911,48	6.588.791,50	21.979.275,49
YAĞLI TOHURLAR	1.795.741,7	30.043.937,97	984.046,61	35.069.136,63
BİTKİSEL YAĞLAR	2.691.641,4	28.454.891,54	85.338,05	5.057.154,71
KÜSPELER	1.733.662,00	4.847.994,89	2.228.384,00	9.547.686,48
HAYVANSAL YAĞLAR	1.603.978,18	81.492.624,58	1.778.443,46	187.547.048,79
YAŞ SEBZELER	394.779.334,69	901.484.862,57	400.111.910,10	2.210.424.226,90
HAYVANSAL GIDA MADDELERİ	192.695.710,03	1.077.296.734,76	184.160.432,55	2.382.178.652,53
KURU MEYVELER	10.042.974,78	133.087.229,42	17.158.167,47	480.026.394,96
YAŞ MEYVELER	408.044.155,1	1.514.783.188,16	380.783.563,45	2.542.475.274,98
ORMAN MAHSULLERİ	38.767.665,7	94.650.099,07	30.092.256,15	201.823.238,51
TEKSTİL HAMMADDELERİ	28.311.371,00	277.344.166,3	10.865.075,00	14.386.196,01
KASAPLIK CANLI HAYVAN VE ET MAMULLERİ	24.685,00	101.169.161,57	31.297,00	249.619.041,58
BÜYÜKBAŞ HAYVAN	4.822.170,56	208.798.211,65	5.560.119,38	515.721.907,06
KÜÇÜKBAŞ HAYVAN	715.995,99	41.710.202,88	1.343.677,43	133.459.801,03
KANATLI HAYVAN ETLERİ	1.708.303,71	21.862.137,55	1.269.044,70	34.107.818,80
SU ÜRÜNLERİ	871.350,21	35.047.051,33	811.084,52	53.646.447,78
ÇEŞİTLİ MADDELER	402.235.659,64	303.563.708,72	334.594.620,20	499.359.306,10
MEYVE ÇEKİRDEKLERİ	567.445,00	51.426.641,46	391.348,00	128.911.746,66
KASAPLIK HAM DERİLER	594.931,85	4.492.027,29	770.858,50	14.574.544,02
ET MAMÜLLERİ	0,00	0,00	0,00	0,00
TOPLAM	1.721.043.627,72	5.292.654.065,79	1.595.520.743,49	10.566.614.932,14

2022 yılında ATB tescil işlemleri hacmi, miktarda -%7.3 azalış, tutarda ise %100 artış göstermiştir. Hacim derinliği ve Türkiye gündemi bakımından yaş meyve ve yaş sebze işlemleri de dikkat çekicidir. 2022 yılında yaş meyvede işlem hacmi miktarda -%6.7 azalış gösterirken tutarda %68 artış göstermiştir. Yaş sebze ise miktarda %1.4 artış ve tutarda %145'lik artış yaşanmıştır.

4.8. 2022 Yılı Ana Faaliyetleri

Antalya Ticaret Borsası insan kaynakları, meslek komiteleri, Meclis'i ve Yönetim Kurulu; üyelerimizin, kentimizin ve ülkemizin gündeminde bulunan konulara hassasiyetle ve kapsayıcı bir anlayışla yaklaşmış ve sorunların çözümü için çaba sarf etmiştir.

Bu çabalar ile oluşturulan öneriler, talepler ve bilgilendirmeler; yazılı ve sözlü olarak ilgili mercilerle sürekli olarak paylaşıldığı gibi kamuoyumuzla da paylaşımlar gerçekleştirilmiştir.

2022 yılı; Rusya-Ukrayna savaşına bağlı gıda ve göç başta olmak üzere çeşitli sorunların baş gösterdiği, salgın etkilerinin devam ettiği, üreten kesimlerin üzerindeki yüklerin arttığı, talebin durgunlaştığı, ekonomik bakımından halkımızın ve işletmelerimizin zorlandığı bir yıl oldu. Diğer taraftan insanlığın yaşadığı bu zor dönemde sağlık ve tarımın önemi bir kez daha ortaya çıktı.

Meslek komitelerimiz, çalışmalarımıza yön veren Borsamızın mutfağı konumunda olmuştur. Meslek komiteleri toplantılarında alınan kararları başta üst kurumumuz Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği olmak üzere ilgili bakanlıklara, valiliğimize, büyükşehir ve ilçe belediyelerimize ve ilgili diğer mercilere ilettik ve kararlılıkla takipçisi olduk. Bu kapsamda gerek meslek komitelerimizden gerek üyelerimizden gelen sorunlarla ilgili yazılı başvuruda bulunduk ve çözüm önerilerimizle taleplerimizi ilettik. Bunlardan bir bölümünü çözüme kavuştururken bir bölümü ile ilgili kısmi çözüm elde ettik. Çözülmeyen sorunların ise takipçisi olmaya devam etmekteyiz.

2022 yılında;

- WEB sayfamızı çağın gerekliliklerine uygun hale getirerek; online işlemler bölümlerini geliştirdik, Tarımsal Karbon Ayak İzi Hesaplama ve Tarımsal Ticaret Portalı yazılımları yaparak üyelerimizin ve sektörümüzün hizmetine sunduk.
- “ISO 9001 2015 Kalite Yönetim Sistemi” ve “TSE ISO-10002 Müşteri Memnuniyeti Yönetim Sistemi”ni Akdeniz’de alan ilk olma özelliği gösteren Borsamız, sistemle ilgili yapılan denetimleri başarıyla tamamlayarak belgelerimizi yeniledik. TOBB Akreditasyon Belgemizi yenileyerek üyelerimize 5 yıldızlı hizmet sunmayı sürdürdük.

- Büyükşehir belediyemizle yaptığımız protokol ile Antalya hallerinde işlem gören yaş meyve sebze miktar ve fiyatlarını içeren “Antalya Yaş Meyve Sebze Endeksi” ile “Antalya Domates Endeksi” hazırlayarak kamuoyu paylaşmaya devam ettik.
- Antalya Tarım Konseyi’imiz liderliğinde yerel yönetimlerimiz ve oda borsalarımızla 25.Hasyurt Tarım Fuarı’nı düzenledik.
- Paydaşlarımızın da katkılarıyla eğitim programları hazırlayarak üyelerimizin, sektörümüzün ve tarıma ilgi duyan kamuoyunun ilgisine sunduk.
- Yaş Sebze İhracatın Geliştirilmesi URGE Projesi ile Kesme Çiçek İhracatın Geliştirilmesi URGE Projesi’ne başladık. Yaş Meyve ve sebze İhracatının Geliştirilmesi Projemiz kapsamında üyelerimizin Bangkok’ta düzenlenen Asia Fruit Logistica Fuarı’na katılımını ve ikili görüşmelerde bulunmasını sağladık.
- Borsamız liderliğinde başkanlığını yürüttüğümüz Antalya Tarım Konseyi, Antalya Tarım ve Orman Müdürlüğü, Dünya Tarım ve Gıda Örgütü, yerel yönetimler, oda ve borsalar, basın yayın organları ve pek çok kurum ve kuruluş ile işbirliği yaparak; kuraklık, iklim değişikliği, çevre, biyoçeşitlilik, göç, tarım toprakları, tarım ve ekonomi konulu değerlendirme, diyalog güçlendirme, bölgesel istişare, çalışma, işbirliği, sektörel analiz toplantıları ve uluslararası çalıştaylar düzenledik. Sorunların ve çözüm önerilerinin bu toplantılarda ilgilileriyle paylaşılmasını sağlarken toplantı sonu raporlarıyla taleplerimizi ilettik ve takipçisi olduk.
- Uluslararası ve ulusal pek çok kişi ve heyeti Borsamızda ağırlayarak ülkeler ve kentler arası tarımsal işbirliği imkanlarına zemin aradık. İş insanlarını yatırım için Antalya’ya davet ettik. Üyelerimizin network kurmalarını sağladık.
- Üyelerimizin kentimizde düzenlenen fuar ve etkinlikleri ziyaretini teşvik ettik.
- Hazırladığımız kitapları, raporları, sunumları ve çeşitli dokümanları üyelerimizin ve kamuoyunun dikkatine sunduk. Hepsini web sayfamızdan inceleyebilir ve bilgisayarınıza indirebilirsiniz.
- Katıldığımız toplantılarda; ülkemiz, kentimiz ve sektörümüzle ilgili yaşadığımız sorunları, beklentilerimizi ve çözüm önerilerimizi iş dünyamız ve ilgilileri ile paylaştık.
- Ürün Piyasası Aracı Kurumu’na (ÜPAK) ortaklık için gerekli çalışmaları yürütmekteyiz.
- AHB Hayvancılık A.Ş.’nin faaliyet alanını gelişen koşullara ayak uydurarak Antalya Çevre Tarım Hayvancılık Ticaret Anonim Şirketi olarak değiştirdik ve genişlettik.
- Antalya’da çalışan gazetecileri ve iletişim fakültesi öğrencilerini tarım haberleri konusunda bilinçlendirmek, gazetecilerin; gazeteci adaylarının mesleki gelişimlerine katkı sunmak ve

toplumun tarım haberleriyle ilgili doğru bilgilendirilmesini sağlamak amacıyla Antalya Gazeteciler Cemiyeti eğitim ve iş birliği protokolü imzaladık.

- Yazılı ve görsel medyada; tarımsal üretim, ticaret, istihdam ve sosyal güvenlik gibi konularda sorunlar, beklentiler ve çözüm önerilerimizi dile getirdik.

5. 2023 Yılı Hedefleri ve Planları

Çalışmalarımıza önümüzdeki yıl da hız kesmeden devam etmek arzusundayız. Mesafe aldığımız tüm projelerimizi tamamlamaya, üyelerimizin yararına yeni projeler geliştirmeye ve ortak akılla birlikte hareket etmeye devam edeceğiz. Yüzyılı aşan birikimi ve muazzam geçmişi ile gurur duyduğumuz Borsamızın, gelecek nesillere yüz akıyla tesliminde emeği olan tüm üyelerimize teşekkür ediyoruz. Üyelerimize, sektörümüze, hemşerilerimize ve nihayet ülkemize hizmet etmekten hiç yorulmadan, ilk günkü şevkle hizmet etmeye de devam edeceğiz.

Antalya Ticaret Borsası, 2022 yılında Türkiye ve sektör ortalamaları civarında bir performans göstermiştir. Bunun sonucunda tescil işlemlerinde miktarda -%7.3'lük bir azalış, tutarda ise %100'lük bir artış yaşanmıştır. Borsamız bütçesi ise %83'lük bir artış göstermiştir. Bu performansa rağmen sektörümüz 2022 yılında maliyetler bakımında aşırı zorlanmıştır. 2020 yılındaki salgın zorluklarının üzerine gelen bu ağır maliyet baskısı sektörümüzde borçlanmayı ve özkaynak erimesini hızlandırmıştır.

Ekonomik zorluklarını 2023 yılında tekrar yaşamama hedefine ve dileğine sahip bulunmaktayız.

Yaşadığımız zorlukların sebepleri salt dış kaynaklı olmamış, onun etkilerini artıran kendi darboğazlarımız da bu olumsuzluklarda ciddi etkili olmuştur. Keza dış ticaretimiz de ciddi bir artış ivmelenmesi başarılamamıştır.

2023 yılı hem küresel ölçekte hem de ülkemiz ve kentimiz için sıra dışı bir yıl olacaktır. Risk iştahının azaldığı, ticaretin zorlandığı ve ekonomilerin ivme kaybettiği bir yıl bizleri beklemektedir. Tüm bu öngörülere rağmen Antalya'nın turizm, ticaret ve tarımsal gücü, bizleri ortalama üzerinde bir performans göstermeye yönlendirmektedir.

2023 yılında da giderek artan bir yoğunlukta çalışma ve iş geliştirme grupları organizasyonunu geliştirmeye devam edeceğiz. Böylece ekip çalışması alışkanlığını Borsa faaliyetleri geneline yaymaya çalışmaya devam edeceğiz.

Tarım ve tarımsal ticarete standardizasyon, organizasyon ve planlama çalışmalarının projelendirilmesi önemini koruyacaktır.

Tarım ve tarımsal ticaretin en yoğun sektörlerini oluşturan yaş meyve ve sebze, hububat, örtü altı üretim, süs bitkileri üretimi ve mantar üretimi sektörleriyle ilgili sorunları tespit etme ve çözüm önerileri hazırlama planları öncelikli konular olacaktır.

Antalya Ticaret Borsası olarak 2021 yılından itibaren sürdürülebilirliğe odaklandık ve yaptığımız her faaliyette bu bağı ön planda tuttuk. 2022 yılında, son yıllarda küresel olarak tüm dünyayı etkileyen iklim değişikliği konusuna ve yeşil mutabakat kapsamlı faaliyetlere öncelik verecek, sektörümüzü ve üyelerimizi bilgilendireceğiz. 2023 yılı her şeyden önce Cumhuriyetimizin 100'üncü yılıdır. Asırlık Cumhuriyetimizi gelecek nesillerimize zengin ve çağdaş bir düzeyde teslim etme azmimiz asla değişmeyecektir. Borsa olarak, kentimiz, sektörümüz ve üyelerimizin sorunlarına hassasiyetle yaklaşmaya ve özveriyle çalışmaya devam edeceğiz.

6.Sonuç ve Değerlendirme

Borsamız faaliyetleri arasında bulunan 2022 yılı ekonomik raporu; gerek dünyadaki ve ülkemizdeki ekonomik gelişmelerden eğilimler sunmaya gerek Antalya'mızın yaşadığı ekonomik gelişmelerle ilgili eğilimler sunmaya odaklanmıştır.

Bu rapor açısından ana konu ise doğal olarak tarım sektöründeki üretim-tedarik-ticaret gelişmeleridir. Raporun tarım sektörü yoğun olmasının yanı sıra tarımsal faaliyetleri doğrudan ve dolaylı ilgilendiren ekonomik gelişmelere de yer verilmiştir.

Bu Raporda, 2022 yılı ekonomik gelişmeleri, bahsedilen kapsamda ve bir zaman serisi algılayışı ile değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Yapılan tespit ve değerlendirmelerin borsamız faaliyetlerine yansımaları sayısal olarak farklı boyutlarda ve detayda gösterilmeye çalışılmıştır.

2022 yılı genel olarak borsamız faaliyetleri; 2021 yılından daha hareketli ancak zorlu uluslararası ilişkiler ve daralan uluslararası ticaret koşulları altında geçmiştir. Bu dönemde

	ANTALYA TİCARET BORSASI 2022 YILI EKONOMİK RAPORU	30/10/2023	
		Ver:1.0	66 / 66

yoğunlaştığımız ana konu, gittikçe artan zorlu koşullara karşı direncimizi artırmak üzerine kurgulanmıştır.

2022 yılı ekonomik faaliyetlerinin ve performansının kentimiz açısından ülke ortalamasının üzerinde gerçekleşmiş olmasının en önemli nedeni, 2020 yılındaki tarihte görülmemiş küçülmemizin yarattığı baz etkisi olmuştur. Tarım sektörümüz ise bu ortalama üstü büyümeye ayak uyduramamıştır. Nitekim 2022 yılı başlangıcımız, 2021 yılına göre daha yavaş seyretmiştir.